

Miskolci Keresztény Szemle

ÖKUMENIKUS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

72. (XIX/2.) szám

2023

SZERZŐK

Adamcsik Dávid
Fabiny Tibor
Fekete Balázs
Fekete Károly
Finta Éva
Flach Antal
Fülöp Mónika
Füzi Klement
Illés György
Kaptay György

Levcsenkó Tódor
P. Nemeshegyi Péter SJ
Németh Péter Mikola
Papp Enikő
Pompor Zoltán
Petrőczy Éva
Sárányiné Horváth Erzsébet
Takács József
Vámossy Erzsébet

Tartalomjegyzék

- NÉMETH PÉTER MIKOLA: Effeta („Nyílj meg!”) (3)
FÜZI KLEMENT HÁROM VERSE:
Ha Isten szeret... – Magyar vagyok – Egyedül (4–6)
PETRŐCZI ÉVA: Egy Csokonai-vers folytatása (7)
ÉVFORDULÓK • ÜNNEPEK • ESEMÉNYEK
Találkozás Ferenc pápával a budapesti Papp László Sportarénában (8)
LEVCSENKÓ TÓDOR: Tanúságtétel Ferenc pápa látogatásakor (9)
Keresd a békét! (Az Ars Sacra felhívása) (10)
FEKETE KÁROLY: Szabó Dániel laudációja a Debreceni Református Kollégium
Szenci-díjának átadásakor (12)
VÁMOSSY ERZSÉBET: Beszélgetés Sáry Pál professzorral a Stephanus-díj
2023. évi díjazottjával (16)
NEMESHEGYI PÉTER SJ: Mozart varázsa (21)
Az MTA MAB Társadalomelméleti Szakbizottsága
Vallástudományi Munkabizottsága megalakulásáról (28)
• EGYHÁZAK • TEOLÓGIÁK • HITVALLÁSOK •
TAKÁCS JÓZSEF: Európa apostola (I. rész) (30)
• EGYHÁZAK ÉS TÖRTÉNELEM •
FLACH ANTAL: Inter arma silent musae? / Hallgatnak-e a háború alatt a múzsák? (37)
SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET: Viharos időkben éltünk (43)
FEKETE BALÁZS: Emlékezés Mindszenty József bíborosra 2023-ban,
a Jó Pásztor vasárnapján (53)
• EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM •
FABINY TIBOR: Ordass Lajos püspök halálának 45. évfordulójára emlékezünk (59)
• EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM •
KAPTAY GYÖRGY: Ne azon keseregjünk, hogy nincs tele a pohár,
hanem töltsük legalább félig tele! (64)
ADAMCSIK DÁVID: A játék komoly dolog – játékosítás az oktatásban (73)
ZSUGYEL JÁNOS: Beszélgetés Kirok Eszter hitoktató-lelkésszel, a Lévy József
Református Gimnáziumban végzett tevékenységéről (76)
PAPP ENIKŐ: Jó gyakorlat a szövegértés fejlesztéséhez (79)
FÜLÖP MÓNIKA: Hitoktatási tapasztalatok: Városi-vidéki, hittan-etika (82)
• EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA •
ILLÉS GYÖRGY: Csokonai és a debreceni cserfák (85)
• KÖNYVISMERTETÉS •
FINTA ÉVA: Modernség és Emlékezet (89)
POMPOR ZOLTÁN: Kirándulás a Biblia világában (93)
• SZERKESZTŐSÉGI ÜZENETEK •

NÉMETH PÉTER MIKOLA

EFFETA

(„Nyílj meg!”)

Bánkuti Ferenc főiskolai tanár,
polonista emlékére

(hit)

**Krisztus nevében
tengerre száll a lélek,
megfeszül a test.**

(predesztináció)

**Purgatórium.
Mennyei Jeruzsálem.
Pokol tüze ég.**

(ihlet)

**Isten ujjával
űzi el Belzebubot,
ha vers születik.**

FÜZI KLEMENT HÁROM VERSE

Ha Isten szeret...

Bántottan érzem folyton magam,
mint a tátott szájú fogatlan gyermek
s mert hátsóm örökké poroltad,
már farkas csontjain virágozik hitem.

Olykor feléd nézve kívánom még;
bárcsak fogakat nőne egyszer a csont,
vagy szüljön tövist, mely talpadig ér,
(bármit, ami e tiszta szívet megront).

Miért nem gyúrtál viaszból inkább,
hol elítélik azt, ki csal, öl és lop
s hol a bört büntetésül róják,
kinek vérében rút szolgaság forog.

Hulló csillagokként szeretnék,
hogy szabaddá legyek, s aki örül
(de áthúlt kavics, ha partra réved;
kiátkozzák a langy' csillámok közül.)

Érted imádkozom rések között
esténként, amikor tükrödbe nézek
és együgyű lelkemért könnyörgöm
hajnalban, ha ily' menedékre ébred.

Magyar vagyok

A tűz színében parázslík nyolc éves szemem
s a szomorú frissen ropogó fájdalom
körkörösen ismétlő mondataiból, tenyeremben
fellobban a számtalan rút kövező hangja,
(mert, ha szájjal lehet ölni - én vagyok az ezrek halottja.)
Fojtottak már bele, apadó csöndes sírásba,
majd onnan verték fejem a vad szegyenbe,
hogy összezúzza testem az örök
szüntelen szennyétől visszhangos csarnokában...

és hiába ordítottam, hogy magyar vagyok,
magyarnak születtem!

Pár év múlva, egy sokkal tisztább fehér nevét hordtam,
de a mocskok, nem tévelygett mellőlem, csak tapadt rám
s úgy szívta magába a román, török és cigány neveket,
ahogy kérődző balga szivattyúzza anyjából a tejet,
csak kapaszkodik, tépi, húzza és cibálja azt a mellet,
minek esztelen emléje, ontja magából a hamis történelmet;
s a fröcsögő gyűlölet tejével határait szítja,
így hazudja ismeretlenbe a távoli testvéreket...

és hiába ordítottam, hogy magyar vagyok,
magyarnak születtem!

Most, hogy túl vagyok a negyvenen, rájöttem;
ki magyar, az idegenben nem születhet
s ki mást mond, keresztre feszíti e történet
és vele generációm zölden fészli szívét.
A gyűlölet emberénél csak az rosszabb,
ki szavával rokont akaszt, de nem tudja,
hogy ezzel a világ bozgorának hazát fakaszt...

Magyar vagyok, mert magyarnak születtem!

Egyedül

Ma úgy kiáltok magamból terád,
mint a csecsemő, aki jogát vallja;
s míg távolba ejti hosszú nyakát,
legszebbre szédül lázadó alakja.

Oly mélységről suttog e félelem,
(talán a csend ad neki erre okot),
hogy feltámad bennem az értelem
és a lendület szétszéled ajkamon.

Nézd hát meg jól a pazarló fiút,
(ki szavára legyint s tettere feszül!)
a semmi vár neki végső tanút;
s egészszet ítél, ha annyiba kerül.

Már hallom lépted a hátam mögött,
(a falnál füttyülő sápadt árnyékot)
s mivel torkomban száz szilánk zörög;
vedd elő szíjad, sújtson le haragod!

Én nem kívántam bolonddá lenni,
(de gondom fogytán e semmi betemet)
mégis egy lettem, ki elfelejti:
hányszor halt a szíved az övé helyett.

PETRŐCZI ÉVA

Egy Csokonai-vers folytatása

*„Mit ér minden, ha köteled
Békós lábadon viseled?*

Ha a kínos szolgabot vér,

Úgy a pompa, a nemes vér,

S a rang mit ér? „

Csokonai Vitéz Mihály: A szabadsághoz

Bizony így van,
jó Vitézünk,
Csokonaink, aki nekünk
leckét adtál szabadságból,
nem kértél a békós lábból,
úgy röppentél versről-versre,
mint egy sólyom, ki
szárnyával el-elverte
maga mellől szép szavakkal,
sok, nagy, zsíros húscsafattal
kecsegtető idomárját,
dalait, röptét megnyesni
kirendelt, bőrkesztyűs,
regulákat szajkózó solymárját.

Versed légyen fogadalmunk,
hiszen szóba, dalba fogtunk.

*Ha bú rágja szíveinket,
szabadságra biztatsz minket,
aranykalitkát szétrázni,
s – míg csak lehet –
saját pályán
szállni, szállni.*

Találkozás Ferenc pápával a budapesti Papp László Sportarénában

Magyarországi apostoli látogatásának második napján, április 29-én délután a Papp László Sportarénában a fiatalokkal találkozott Ferenc pápa. A három órán át tartó programsorozat után Fekete Szabolcs Benedek szombathelyi segédpüspök nyilatkozott a Magyar Kurírnak.

– Egyszerű résztvevőként voltam jelen a Sportarénában tartott találkozón. Fenntartott, „impozáns” helyünk volt, ahol mindenféle frissítővel, édességgel vártak bennün-

ket, de elzárva a fiataloktól. Az egyik szervezőtől jött a sugallat: lehetőség van arra, hogy lemenjünk közéjük. Olyan jól sikerült az „agitáció”, hogy még a legidősebb püspök, Gyulay Endre nyugalmazott szeged-csanádi megyéspüspök is úgy döntött, lejön velünk. Az egész rendezvény alatt a fiatalokkal voltunk.

Dicsőítő, tanúságtévő, zenés programmal kezdődött a délután; észre sem vettem az idő múlását, a pápa érkezéséig elillant az a másfél óra. Remekek voltak a moderátorok, az idézetek, a filmes bejátszások, a zenék... Annyira passzolt minden részlet, hogy a program teljesen lekötötte a fiatalokat.

Ferenc pápa – híven önmagához – ismét egy rendkívül mély, árnyalt, ugyanakkor derűs, nagyon inspiráló, megerősítő beszédet intézett a fiatalokhoz, amelyben sorban feltűntek az általa oly sokszor hangsúlyozott gondolatok Isten feltétlen szeretetéről, örök megbocsátásáról, a valódi, megélt élet kalandjáról, a csapatjátékról, a közösségről, az ima fontosságáról, a felemelő szolgálatról... Ki tud, ki lehet emelni valamit e gazdag útmutatásból?

– Mindenekelőtt a pápa személyiségére utalnék. Belegondoltam, hihetetlen, de egy nyolcvanhat éves emberről van szó. A fiatalok közé a káplánjainkat szoktuk küldeni.

Korosodva azt gondoljuk, hogy egy idősebb pap nem lehet ideális hitoktató, mert nem tud szólni a fiatalokhoz, már nem találja velük a közös hangot... Ferenc pápa jelenléte, stílusa a szó jó értelmében megszégyenítő volt. Rácáfolt ezekre az „előítéletekre”.

Istenélmény volt ez mindenki számára. Valóban az irgalmas Atyát közvetítette a fiataloknak, akik között nyilván sokan vannak olyanok is, akiknek nincs semmilyen apagyermek élményük, vagy abszolút negatív az apaképük. Ezt a sebet bizonyára többeknél gyógyította. Hasonlóan időserű volt a virtuális világ veszélyeiről, a személyesség hátterbe szorulásáról szóló tanítása is. Látszott, értik, fogják a fiatalok, hogy miről beszél.

(Forrás: *magyarkurir.hu*)

LEVCSENKÓ TÓDOR

Tanúságtétel Ferenc pápa látogatásakor

**a miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium diákja (Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye),
17 éves**

Szentatya!

Levcsenkó Todor vagyok, a miskolci Jezsuita Gimnázium diákja. Kárpátaljáról származom, magyar görögkatolikus papcsaládban nevelkedem.

Szülőföldem vértanú alakja a sokat szenvedett görögkatolikus püspök, Boldog Romzsa Todor, nevemet az ő tiszteletére kaptam. Ez az örökség sokszor elgondolkodtatott a hitemről.

Mi a hivatásom a korosztályom felé? Van-e egyáltalán értéke a hitvallásomnak? Meghall-e engem valaki?

Miskolcon tanulok, ahol sok más társamhoz hasonlóan biztonságban és lelki kiegyensúlyozottságban élhetek. De látom és tapasztalom a szülőföldemen zajló eseményeket, és egyre inkább úgy érzem, nekem is tanúságot kell tennem a hitemről saját környezetemben. Hiszen itt is van miért küzdenem. Sokan közömbösek hitük iránt, nem tartják fontosnak szüleik és elődeik megküzdött örökségét... Küldetésstudatunkat sokszor elaltatja, hogy biztonságban és nyugalomban élhetünk, de látnunk kell, hogy tőlünk néhány kilométerre a háború és a szenvedés határozza meg a hétköznapiakat.

Most, hogy itt állhatok a Szentatya előtt, szeretnék én is bátorítani benneteket! Mutassuk meg, hogy a hit és a béke erejével felül tudunk emelkedni a békétlenségen. Legyen bátorságunk kiállni hitünk mellett és fölállalni béketeremtő hivatásunkat! Ne szégyelljük, hanem büszkén vállaljuk föl nevünket Krisztusban! Ne futamodjunk meg, ha valaki kicsinek, erőtlennek vagy alkalmatlannak tart bennünket a felnőttek világában...

Kérem a Szentatyát, hogy imádkozzon a magyar fiatalokért!

Miskolci

Fesztivál

KERESD A BÉKÉT!

2023. SZEPTEMBER 16–24.

... és jöjj, láss, hallgass meg mindent, ami miskolci-keresztény!

Ismerd meg Te is örökségünk végtelen gazdagságát helyi kötődésű előadó- és képzőművészek közreműködésével, zenés-irodalmi előadások, templombemutatók, flashmob-ok és filmvetítések kíséretében, fiatal művészek bemutatkozásai és egy nagyszabású dicsőítő nap keretében, a hagyomány és az innováció, az ökumené, a caritas és az agapé jegyében.

PROGRAMOK:

Szeptember 15.

Zarándoklat a békéért és ökumenikus mise – Miskolc

Szeptember 16.

Flashmob – Miskolc Pláza

Rajzpályázati kiállítás – Városháza aula

Zsoltárolvasás – Búza téri Görög Katolikus Templom

Gyerekek a békéről és Szent Genéziusz – Színészmúzeum

Szeptember 17.

Zenés templombemutatók – Minorita, Luther udvar, Mindszenti

Városi séta műemlékek között – sétáló utca

Éltető Lélek Irodalmi Kör előadása – Városháza díszterem

A Miskolci Ars Sacra Fesztivál nyitóünnepsége – MűHa

Szeptember 18.

Népi hangszerbemutató – Miskolci Galéria udvara
Kantáta- és orgonaest – Avasi Református Műemlék Templom

Szeptember 19.

A miskolci zsidóság kulturális emlékei – Zsidó Múzeum
A Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium musicalestje – MűHa

Szeptember 20.

Filmvetítések – MűHa Uránia terem
arTTér találkozások a lelki egészségről – MűHa kávézó
Tamási Ilonka „A nemzet tanítónénije” c. előadás – Felvidék Ház
Zenés templombemutató – Ortodox Templom

Szeptember 21.

A Miskolci Ars Sacra műtárgya – Herman Ottó Múzeum
Miskolci képzőművészek kiállítása – Zenepalota
Selmeczi György és vendégei – Zenepalota

Szeptember 22.

Máger Ágnes freskói és Fülep Márk koncertje – Ináncs
Flashmob – Miskolc Pláza
Zenés templombemutató – vasgyári Szent István Templom

Szeptember 23.

Dicsőítő zenekarok és tanúságtevők napja – különböző helyszíneken
Versmondó verseny gálaestje – Városháza diszterme
Szabó Balázs orgonaestje – Belvárosi Református Templom
Kiss István Csibész és The Sing

Szeptember 24.

Vihula Mihajlo CD bemutató koncertje – Palotaszálló
Ünnepélyes zárókoncert zenés ösbemutatókkal

A BELÉPÉS DÍJTALAN

FEKETE KÁROLY

Szabó Dániel laudációja a Debreceni Református Kollégium Szenci-díjának átadásakor

DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM ORATÓRIUMA,
2023. MÁJUS 13. 18 ÓRA

Ünnepelő Gyülekezet! Kedves Díjazottunk!

Évtizedekig nem láttam Szabó Dánielt, de kisgyermek korom óta tisztában voltam vele, hogy ő egy olyan ember, akit Édesapám minden alkalommal nagy tisztelettel és szeretettel, megbecsüléssel és elismeréssel, de egyben fájdalommal emlegetett, mert egyházunk veszteségének tartotta, hogy annak idején kivetette szolgálattevőinek sorából azt az oda-szánt életű teológustársat és lelki testvért, akinek hátrátételt és méltatlan vesszőfutást kellett elszenvednie. Nem túlzok: bennem gyermekkorom óta Fekete Szűcs Gyulával és másokkal együtt a református hithősök egyik elő tagja lett Szabó Dániel.

Öröm számomra, hogy teológus koromtól ismerhetem, és így kikerült a legendáriumok világából és a képzelet panteonjából abba a személyes és természetes testvéri közelségbe, amelyben kölcsönös figyelemmel ajándékozhatjuk meg egymást. Találkozásaink alkalmával folyamatosan tapasztalom azt a józanságot, ahogy a dicsérő szavak után, a rá jellemző szerénységgel, mindig igyekszik árnyalni a bennem róla kialakult képet, amint azt legutóbbi életrajzában is megtett: „Isten hatalma, az Úr Jézus kegyelme és a Szentlélek vigasztaló, támogató szolgálata segített abban, hogy számtalan hibázásom és vétkezésem ellenére, mert tudom, hogy olykor akaratom ellenére romboltam is, de kegyelemből – reménység szerint – építhettem is Isten országán belül egyházunk és népünk közösségét.”

Díjazottunk kilenc évtizedét áttekintve, élem tárult az a kétarcú nézőpont, amit jól illusztrál egy Pál apostoltól származó mondat kétféle fordítása. A Károli fordítás szerint így vésődött belénk a 2Tim 2,3: „Te azért a munkának terhét hordozzad, mint

Szabó Dániel

a Jézus Krisztus jó vitéze.” - Az új fordítás szerint lehet mást is hangsúlyozni: „Vállalod velem együtt a szenvedést, mint Krisztus Jézus jó katonája.” (2Tim 2,3). A Krisztus-követés, mint hordozható munka, és a Krisztus-követés, mint vállalható szenvedés. Milyen jó, hogy ez nem vagy-vagy kérdés, hanem inkább egymást kiegészítő valóság.

Ennek szépséges komplementaritásnak a megvalósulását érzem Szabó Dániel életútjában. Ma hálát adunk Jézus Krisztus jó vitézéért, aki a Krisztus-követést, mint hordozható munkát, és mint vállalható szenvedést éli meg immár kilenc évtizede.

Mindössze három hét választja el Szabó Dánielt a 90. születésnapjától, hiszen 1933. június 3-án látta meg a napvilágot a hejőcsabai öreg parókián, ahol édesapja buzgó lelkipásztor, ébredési evangélista szolgált. Nagy család vette körül öt testvére társaságában.

Középiskolai tanulmányait a miskolci Lévy József Ref. Gimnáziumban végezte, a 20. század legfurcsább háborús és torzulásos éveiben, 1943–1951 között. Az akkori állapotokra jellemzően 11-től 14 éves koráig mezítláb járt a neves gimnáziumba, nem egyedül. A cipőt, a hideg időre, a hó leestéig tartogatták.

Tizennégy éves korától minden nyáron kőművesek mellett, vagy a tapolcai kőbányában dolgozott. Érettségi után – 1951/1952-ben – kitanulta a villanszerelő szakmát.

Az ébredés korszakában, 1952-ben került a Debreceni Református Teológiai Akadémiára. Nyaranta – régi munkahelyén – a Hejőcsabai Cementgyárban dolgozott. A Krisztussal együtt vállalt terhekből egy gazdag, tehermentesítő életút lett, amit a szülői házban sajátított el, különösen is, amikor 1952-ben édesapját Ónodra rendelték át szolgálatra. Az evangéliumi szolgálatok, és a zsidómentés után, a Hortobágyról visszatérő deportáltaknak adtak helyet a parókián, akiknek korábbi otthonaiban ÁVO-sok laktak. Az ébredési szolgálatokkal és kapcsolatokkal együtt ez már túl sok volt a rendszer számára, édesapját megfosztották palástjától, és szolgálatától.

A rendszer szorítását és durvulását akkor élte át Dani bácsi a Kollégiumban, amikor gyógyszerrel és élelmiszerral teológusként beszökdösött a hortobágyi légerekbe.

A forradalom idején katonai autóval, barátjával, Írlanda Sándorral élelmiszert szállítottak Budapestre, onnan pedig elesett egyetemistákat vittek haza, szomorú szüleikhez, koporsókban, nyitott teherautón. Isten ezentúl sok sajátos szolgálatot adott még nekik, melyekben a békesség és a vigasztalás útját keresték.

Kápláni dolgozatát 1957-ben Walter Lüthi igehirdetéséről írta. A vizsgán történt felszólalásáért és megnyilatkozásáért, egy évre fel is függesztették. A dolgozatot egy időre – jótékony kezek – kivették a szeminárium könyvtárból, mert gyúanyagnak beillő mondatok szerepeltek benne. Most csak két idézetet említek, amelyek abban az egyházi helyzetben születtek meg és állították példaként a svájci Walter Lüthi igehirdetését, amikor hazánkban a református egyházvezetés utasítására a prédikációit is fel kellett használni a hívek termelőségvetkezethez szervezésére. Az agítalást elváró egyházi vezetésnek már eleve provokációnak hatott, hogy Lüthi azt tanította: „bibliai prédikációra van szükség és semmi másra, csak bibliai prédikációra. Meg vagyok róla

győződve – mondja Lüthi –, hogy egyedül ezek képesek a gyülekezetet megépíteni, erősíteni és vizsgálni mai megrázkódtatásában. A Szentírásnak élém kell lépnie, Igéjének szólnia kell hozzánk, ez jelent segítséget az egyházban és a világban”. (Szabó Dániel dolgozatának 28. oldala)

A másik idézetben a haladásba vetett balga hit mítoszáról így ír a szerző: „Aki ennek a hálójába kerül, legyen az teológus, vagy orvos, megbűvöli és harcba indítja az a hit. Darwin volt, aki ennek az elméletnek új hármasságát a világ elé tárta (fejlődés, véletlen, harc); a kommunista ideológia soha nem képzelt módon épített rá, s ma egy újságíró cikkében így fogalmazódik a mítosz: »Kétezer évvel ezelőtt azt mondták az embereknek, hogy az ég szállt le a földre, mi eljutottunk oda, hogy elmondhatjuk, mi fogunk felszállni az égből!« (Népszabadság). Természetesen ez az »új hit« nem mindig jelentkezik ilyen bántó formában, hiszen így a gyülekezet számára nem annyira megejtő, mint inkább visszatartó. Nem biztos azonban, hogy azonnal Darwint nyújtja, vagy az égi űrhajóhoz osztogat párnás jegyet. Sokszor szerényebb, apróbb sikerekkel kecsegtet, de ekkor igazán veszélyes a gyülekezetre nézve. Íme Lüthi megfogalmazásában: »A népek szélkakasok. A XX. század felvilágosult népe is. Bizony szélkakasok. És ha volt valaha még nemzedék, amely hitt a napi sikerekben, úgy a miénk bizony. A sikerekben való hitben, ebben a tévhitben nőttünk fel. A siker evangéliumát magasabb és alacsonyabb rendű iskolákban, egyaránt évtizedeken át, sőt emberöltőkön keresztül belénk csepegtették. Rámutattak: siker elöl, siker hátul. Siker volt az alfán és siker volt az ómegán. Mindenünk volt a siker. Csodálkozunk-e azon, hogy ez a nemzedék oly gyorsan rendezkedett be és állított át mindent a sikerre és imádtá azt?«” (80-81. old.)

Papi dolgozatát Arany János etikájáról írta Szabó Dániel 1958-ban, mely azonnali és végleges diploma- és pályavesztéshez vezetett. Dolgozatában a bíráló tanár párhumot vélt fölfedezni az önkényuralom és az 1956-os megtorlás között.

A korszak nyomasztó egyházi légkörének több fiatal lelkész és teológus is áldozata lett. Amikor 1958-ban Berényi József Debrecen-Mester utcai lelkészt hamis politikai vádak alapján fegyelmi úton eltávolították az egyházközség éléről, és Bojtra internálták, akkor a mellette kiálló Fekete Szűcs Gyula és Szabó Dániel segédlelkészeket megfosztották a lelképásztori szolgálat lehetőségétől. Ugyanígy jártak el Irlanda Sándorral is 1959 februárjában.

Mindez rendőrségi letartóztatást és vizsgálatokat is vont maga után, de Isten megerősítő igéje és Szentlelke békességben, jó reménységben és örömeiket adva őrizte meg Dani bácsit. Ebben a lehetetlen helyzetben az mentette meg, hogy a Monarchia idején élt, sok nyelvet beszélő honvédségi tolmács anyai nagyapjától örökölt nagyszerű nyelvi készsége miatt a miskolci Avas Szálloda és Étterem szállodai portása lett 1959-ben. A későbbiekben újabb rendőrségi zaklatások következtek, két évig vályogot vetett, rendőrségi ellenőrzés mellett Nyékládházán. Az 1960-as évek elejétől az Állambiztonsági Hivatal is megfigyelés alatt tartotta. Volt, amikor percnyi pontossággal követték lépkeit.

Később – igazgatója külön kérésére – visszavették a munkahelyére, így 1990-ig szállodai portási munkakörben dolgozott, aktívan bekapcsolódva a földalatti munkába is, különösen Erdély és Kárpátalja felé.

A rendszerváltás után a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rehabilitálta a hátratéelt szenvedett egykori segédlelkészeket: Szabó Dánielt, Fekete-Szűcs Gyulát és Irlanda Sándort.

Szabó Dánielt 1990-ben egyházkerületi főgondnökká választotta a Tiszáninneni Református Egyházkerület. Ezt a tisztséget két cikluson át, 2002-ig töltötte be.

Emellett több, fontos megbízatása is volt: a Magyar Református Presbiteri Szövetség elnöke majd tiszteletbeli elnöke, a Magyar Evangéliumi Aliansz elnöke, majd tiszteletbeli elnöke, a Magyar Református Világszövetség elnökhelyettese, a Magyar Református Tanácskozó Zsinat Missziói bizottságának elnöke, a Wycliffe Bibliafordítók Egyesületének alapítója és elnöke, a Magyar Református Presbiteri Szövetség Cigánymissziójának alapítója és szolgálattevője a mai napig.

A Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnokként rá bízta a Sárospataki Református Teológiai Akadémia újraindítását. Ennek sikeres véghezvitelében kiterjedt európai, amerikai és kanadai kapcsolatai is segítettek.

Kárpátalján Nagydobronyban, Nagyberegen, Tivadarfalván három Református Gimnázium megalapításában működött közre. Marosvásárhelyen az árvaház alapításában segítette néhai Fülöp Dénes lelkipásztort, melynek anyagi feltételeit egy skóciai és írországi igehirdetői körúton gyűjtötte össze.

Éppen harminc esztendővel ezelőtt a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem alapításában (1993) is részt vehetett és megvalósulását támogatta.

Számos kitüntetés jelzi, hogy sokan hálásak munkásságáért: díszdoktorátusa van Kanadából (1996), Amerikából (1997), Kolozsvárról (2003); tiszteletbeli tanára a Sárospataki Református Teológiai Akadémiának (2003); tiszteletbeli polgára a kárpátaljai Nagydobronynak (2016); birtokosa a Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjének (2012) és Sárospatak város Szent Erzsébet-díjának (2016).

Isten ajándéka, hogy még 90 évesen is részt vehet a missziói munkában, az orosz-ukrán háború miatt szenvedők adományokkal segítésében.

Mindezek alapján döntött úgy a Debreceni Református Kollégium Igazgatótanácsa, hogy Szabó Dánielt 90. születésnapja alkalmából kitünteti a Kollégium Szenci Molnár Albert-díjával. Megtiszteltetés számunkra, hogy Szabó Dániel elfogadja ezt az elismerést.

Kísérje Isten áldása életét és további szolgálatait!

VÁMOSSY ERZSÉBET

Beszélgetés Sáry Pál professzorral a Stephanus-díj 2023. évi díjazottjával

Sáry Pál, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Jogtörténeti és Jog-elméleti Intézetének igazgatója, a Római Jogi Tanszék vezetője kapta idén a Stephanus-díjat irodalmi munkásságáért. Az ókeresztény állam-bölcselet vázlata című könyve a Szent István Könyvhétre jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Az aktuális áthallásokot tartalmazó műve mellett a többi könyvéről is beszélgettünk.

Sári Pál a Stephanus-díjjal

VE: Hogyan fogadta a hírt, hogy megkapja a díjat, melyet az európai keresztény értékek közvetítése elismeréseként adnak teológia és irodalom kategóriában évente két személynek?

SP: Óriási meglepetés volt számomra, nem gondoltam volna, hogy engem méltónak találnak e díjra, tudva azt, hogy milyen neves szerzők kapták meg előttem. Hálás vagyok a Jóistennek és mindazoknak, akik a döntés meghozatalában részt vettek.

VE: A méltatásban volt valami olyan, ami különösen megérintette?

SP: A méltatást Komáromi László dékán úr írta, aki úgy fogalmazott, hogy tudományos írásaim beépülnek egy összefüggő keresztény világszemléletbe, s így munkásságomban – bár nem katolikus egyetemen dolgozom – megvalósul az, amire Szent II. János Pál pápa a katolikus egyetemek oktatóit buzdította. Nagyon jólesett ez a visszajelzés, hiszen mindvégig arra törekedtem, hogy műveimben a tudományosság mellett a katolikus keresztény meggyőződés és értékrendem is tükröződjön.

VE: A könyvei címét látva elcsodálkoztam, hogy jogászként az ókori kereszténység és a jog kapcsolatát vizsgálja. Hogyan jött ez a motiváció?

SP: A vallás és a teológia hamarabb érdekelt, mint a jog. Középiskolás koromban szívesen olvastam egyházi irodalmat. Az újszövetségi Szentírás és az azt elemző szakkönyvek mellett egyháztörténeti könyvek is érdekelték. Az ókor világa hamar közel került hozzám. A miskolci jogi karon a római jogot Zlinszky János professzor

tanította, aki később kiemelkedő szerepet töltött be a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi karának megalapításában. Ő hívott engem arra, hogy foglalkozzak a római joggal a továbbiakban. Az ókori, a vallási, az egyháztörténeti és a latin nyelvi ismereteimet össze tudtam kötni a jogi tanulmányokkal. Annnyira megtetszett a római jog, hogy végül maradtam ezen a területen.

VE: Mit látott meg ebben a kétezer évvel ezelőtti szemléletben, ami ennyire vonzó volt?

SP: A római jog fő érdeme a mai napig, hogy a fogalmakat pontosan tisztázták és logikusan rendszereztek. A mai modern európai magánjogi rendszerek is erre a fogalomrendszerre épülnek. Megfogott a tisztességre és méltányosságra való törekvés, azok a jogi alapelvek, amik az etikával szoros kapcsolatban vannak. Nem csoda, hogy aztán a kereszténység és a római jog erős hatást gyakorolt egymásra. Amikor a kánonjog az ókorban kezdett kialakulni, sok fogalmat átvett a római jogból; az egyházi zsinatokat pedig olyan eljárási szabályokat átvéve folytatták le, ahogyan a szenátus ülésezett Rómában. A kereszténység még nagyobb hatást gyakorolt a római jogra a 4. századtól kezdve, amikor az államhatalom keresztény lett. Onnantól kezdve a jogalkotás útján is igyekeztek a lakosságot krisztianizálni, és a római jogban még meglévő méltánytalanságokat a kereszténység szellemében megszüntetni, a szabályokat etikusabbá, igazságosabbá tenni.

VE: Az első könyvében Krisztus perét tárja fel jogi szempontból.

SP: Ezzel a témával még egyetemistaként kezdtem foglalkozni, Zlinszky János mellett írtam dolgozatokat róla. Az egyetem elvégzése után kimehettem külföldi egyetemekre szakirodalmat gyűjteni, a Leuveni Katolikus Egyetemen többször jártam. Jézus peréről óriási szakirodalmi anyagot gyűjtöttem, csodálkozva, mennyi könyvet írtak a világon erről a témáról, mennyi különböző elképzelés született arról, hogy mi hogyan és miért történt a perben. Ezeket próbáltam szintetizálni, majd Zlinszky professzor javaslatára kiegészítettem a Szent Pál elleni eljárások elemzésével. Így született meg az első könyvem, ami 2000-ben jelent meg Bűnvádi eljárások az Újszövetségben címmel. Ennek aztán több kiadása lett, a Pázmány jogi karán jogtörténetből ajánlott irodalomként is használták.

VE: Miről ír ebben a könyvében?

SP: Jézus pere tele van érdekes jogi kérdésekkel. Miért járt el az ügyében a zsidó főtanács, és külön Pilátus? A zsidó főtanácsnak joga volt-e abban az időben halálbüntetést kiszabni, vagy nem? Miért találták a zsidó főpapok Jézust bűnösnek? Ha már bűnösnek találták, miért nem kövezték meg, ehelyett miért vitték át Pilátushoz? Pilátus előtt mivel lehetett megvádolni Jézust? Pilátus igyekezett szabadulni a pertől, előbb megpróbálta visszautasítani a vádemelési kérelmet, majd áttette az ügyet Heródes Antipászhoz, ami érdekes illetékességi kérdéseket vet fel. Korabeli jogi források megerősítik, hogy erre volt lehetőség. A történeti és a régészeti kutatások egyébként egyértelműen megerősítik az evangéliumok hitelességét. Heródes Antipász sem akart döntést hozni, visszaadta az ügyet Pilátusnak, aki felkínálta az eljárási kegyelem le-

hetőségét Jézusnak, de a nép meglepő módon nem Jézusnak kért kegyelmet. Mivel a nép Barabásnak kért kegyelmet, jött az ostromzás szörnyűsége, amit Pilátus azért alkalmazott, hátha megelégszik ezzel a Jézus halálát követelő tömeg, de ez nem volt elegendő. A helytartó végül – miután a vádlók sarokba szorították – feladta a küzdelmet, s a keresztre küldte Jézust. Sok érdekes szál kapcsolódik össze ebben a perben: vallási, politikai és jogi kérdések, melyek összetetté teszik ezt az óriási feszültséggel teli, drámai eseménysort.

VE: Érződik az irodalmi jelleg a könyvében, vagy inkább szorosan vett jogi elemzéseként kell elképzelni?

SP: Mindig törekszem arra, hogy a laikus átlagolvasó is tökéletesen megértse, amit írok. Igyekeztem egy színes képet nyújtani, a jogi szakirodalom mellett a biblikus szakemberek munkáit is felhasználtam, de azon túl még a szépirodalomból is merítettem releváns gondolatokat.

VE: Szent Pál bebörtönzése és kivégzése is érdekes kérdéseket vet fel.

SP: A Pál elleni eljárások is nagyon érdekesek jogi szempontból. Például Szent Pál fellebbez az eljárás ellen, és úgy kerül Rómába, ahová hajóval szállítják. Többször és több helyen tartják előzetes letartóztatásban, húzzák az időt, de meddig lehetett azt húzni? Érdekes kérdés az is, hogy Rómában hány pert folytattak le Pál apostol ellen. A források alapján azt gondolom, kettő lehetett. Az első még a keresztényüldözések kirobbanása előtt fejeződött be felmentéssel, de nem sokkal utána kitért a Néró-féle keresztényüldözés, és jött egy újabb per, amely már halálos ítélettel zárult, és amely ítéletet a falakon kívül hajtották végre lefejezéssel. Mivel Pál római polgár volt, őt nem lehetett keresztre feszíteni.

VE: Amikor a forrásokban elmélyül, gondolom, az is kiderül, hogy voltak jogszerűtlen eljárások és döntések. Találkozott ilyenekkel?

SP: Maga Szent Pál is írja az egyik levelében, hogy őt többször megkövezték. Római polgárt? Biztos, hogy ezt nem lett volna szabad megtenni, de mégis megtörtént. Sokszor azt hisszük, hogy a római jogrend világában mindig szabályosan jártak el, pedig nem. A tartományi lakosság, a helyi hatóságok, de sokszor még a római helytartók is megszegték a szabályokat.

VE: Írt egy könyvet a keresztre feszítésről. Miért kezdett foglalkozni ezzel a témával?

SP: A Bűnvádi eljárások az Újszövetségben című könyvemben Jézus pere kapcsán egy fejezet maga a kivégzés. Olvasgatva az ókori forrásokat és a szakirodalmat, láttam, hogy erről a témáról bővebben lehetne írni: kiket lehetett keresztre feszíteni egyáltalán, milyen bűncselekmények esetén alkalmazták ezt a kivégzési formát, hogyan hajtották végre. Érdekes kérdés például, hogy mit vitt a vállán a halálra ítélt: az egész keresztet vagy csak a vízszintes gerendát. A görög forrásokból ezt nem lehet megállapítani, mert azok sztauroszt említenek (János evangéliumában is ez a szó szerepel), ami jelentheti az egész keresztet, de e szó gerendát vagy karót is jelent. Egy-két latin nyelvű forrás szerint az elítéltek csak a patibulumot vitték, ami a keresztfá vízszintes

szára volt. Lehet, hogy Jézus esetében is így jártak el. De annak a lehetősége sem zárható ki, hogy Jézus az egész keresztet húzta maga után a földön.

VE: *A források alapján milyen kép rajzolódott ki a kereszthalálról?*

SP: Külföldön óriási szakirodalma van ennek, főleg orvosok foglalkoznak azzal, mi okozhatta a keresztre feszítettek halálát. A 19. század első felében az az elmélet diadalmaskodott, hogy fulladás okozza, mivel lényegében az egész felsőtest begörcsölt a mozdulatlan, kifeszített állapot miatt. Újabbban ezt egyesek cáfolják. Van, aki szerint a traumatikus sokk olyan biológiai folyamatokat indít el a keresztre feszítettkben, ami a halálhoz vezet. Kérdéses az is, hogy a halálraítélt tenyerét vagy a csuklóját verték-e át a szöggel. A tényér sem zárható ki, ha a kezeket a szögekkel való rögzítés mellett oda is kötözték, s lábtámaszt, vagy esetleg még ülökét is használtak, ami a lábak közé ütött fadarab volt.

VE: *A könyvei között található olyan, melyben a kereszténység és a császárság kapcsolatairól ír.*

SP: A római császárok rendeleteit törvénykönyvekbe foglalták. Fennmaradtak ezeknek a kéziratok, például a Codex Theodosianus vagy a Codex Iustinianus. Ezek a kodifikációk már a keresztény korban készültek, így tele vannak olyan rendeletekkel, amelyek a keresztény egyházzal és vallással kapcsolatosak. Ha ezeket rendszerezjük és időrendbe rakjuk, megfigyelhetjük, milyen jogi alapokon folyhatott a pogány Római Birodalom kereszténnyé válása. A 4–6. század keresztény császárai rendeleteikkel pontosan lerakták annak a folyamatnak a jogi kereteit, mely a pogányságtól a kereszténység felé vezetett.

VE: *A forradalmár Jézustól a terrorista Szent Cirillig könyvének a címe meglepő. Miről szól ez a kötet?*

SP: Öt olyan Jézussal, Szent Pállal és az ókori egyháztörténettel kapcsolatos elméletet gyűjtöttem ebben csokorba, amelyek manapság erősödtek fel az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában, és amelyek érdekes módon történelemhamisítást hajtanak végre, próbálják megfosztani a kereszténység gyökereit az igazi vallási összefüggéseitől. Jézusról például azt mondják, jogosan végeztette ki Pilátus, mert ő egy Róma-ellenes lázadó, politikai forradalmár volt, aki a zsidóságot fel akarta szabadítani a római uralom alól, de megbukott a forradalmi mozgalma. Ezek abszurd elképzelések, semmi közük a valósághoz, kiforgatják az eredeti forrásokat. Jézusnak például azt mondatát, hogy „Aki utánam akar jönni, vegye fel a kereszttjét, és kövessen engem”, úgy értelmezik, hogy itt Jézus a rómaiak elleni fegyveres harcra buzdította követőit, annak kockázatát is vállalva, hogy ez esetleg vereséggel és a kereszthalál következményeivel jár. Más szerzők Pál apostolt a rómaiak ügynökének állítják be. Szerintük a rómaiak azért „építették be” Pált a keresztények közé, hogy Jézus forradalmi, Róma-ellenes tanait pacifista, a római államhatalommal megbékélő tanná alakítsa át. Ez is képtelenség. Az ilyen irányú liberális művek lényegében azt a meggyőződést kívánják lerombolni, hogy keresztény hitünknek megvannak a szilárd történelmi alapjai. A

könyvem címében szereplő Szent Cirill az az alexandriai püspök, akit az Agora című film mutat be hamisan. Ő és a követői a filmben olyan erőszakos megmozdulásokat hajtanak végre Alexandria pogány és zsidó lakói ellen, amilyeneket ma terrorcselekményeknek neveznek. Ez sem így történt azonban a valóságban.

VE: *Iustinianus császár egyházpolitikai rendelkezéseiről szól egy jó tíz éve kiadott könyve.*

SP: Iustinianus egy mélyen vallásos, keresztény császár volt, aki arra törekedett, hogy az állam és az egyház között teljes legyen a harmónia. Számos történész szerint az egyházat az állam irányítása alá helyezte, de szerintem valójában inkább az államot akarta az egyház szellemében átalakítani.

VE: *A könyvhétre jelent meg Az ókeresztény állambölcselet vázolata című könyve. Ebben miről olvashatunk?*

SP: Ez a könyv arról szól, hogy az ókori keresztény szerzőknek milyen nézetei voltak az államról: milyen a jó állam, milyen a formája, milyen a jó uralkodó, mik a legfőbb feladatai, és hogyan viszonyuljon a keresztény alattvaló az államhoz. Az alattvalói engedelmisség és a törvények betartásának fontossága mellett érveltek, de arra is rámutattak, hogy ez az engedelmisség nem abszolút jellegű. Ha az állam olyat követel meg, ami az isteni törvényekkel ellentétes, akkor az alattvalónak ellenállási joga van. Az ókeresztény szerzőktől sokat tanulhatunk ma is. Az is megfogalmazást nyert például, hogy az állam vezetőjének nagyon elővigyázatosnak kell lennie akkor, ha idegen népeket enged be nagy tömegben az ország területére. Irgalmasnak kell lennie, segítenie kell másokat, de nem szabad veszélyeztetnie a lakosság biztonságát.

VE: *Előfordul, hogy meghívják ezekről a témákról előadást tartani?*

SP: Az első könyvem megjelenése óta sokfelé jártam az országban különböző egyházi intézmények meghívására; főleg Jézus peréről tartottam előadásokat.

VE: *Mik azok az elvek, amelyek az Ön számára meghatározó eligazodási pontok?*

SP: Egyrészt keresni az igazságot, s ha megtaláltuk, kitartani mellette, s képviselni azt. Nem eltántorodni vagy meginogni. Ha az embernek vannak határozott elvei, nyilván nem tetszik mindenkinek, s ezért küzdelmesebb az élete, de e küzdelmeket meg kell vívunk. A kitartó munka pedig meghozza gyümölcseit.

(Az írás eredetileg a magyarkurir.hu hírportálon jelent meg.)

NEMESHEGYI PÉTER SJ

Mozart varázsa

Ahogy kezdődött...

1980 körül történt. Akkor a jezsuiták által vezetett tokiói Sophia Egyetem teológiai karának voltam tanára. Japánban április a tanév kezdete, úgyhogy az egyetemhez vezető út mellett sorakozó hatalmas vadcseresznyefák éppen a tanév megnyitásakor állnak hófehér virágpompában. Ilyenkor az új elsőévesek, körülbelül kétezeren, izgatottan vonulnak a cseresznyefák alatt az egyetem nagyterme felé, hogy részt vegyenek a tanévnyitó ünnepélyen. A fiúk fekete öltönyben, a lányok színpompás kimonóban.

Az egyetem rektora, aki abban az évben az olasz jezsuita, Giuseppe Pittau (későbbi érek) volt, lelkes megnyitó beszédet tartott. Pittau nemcsak széles műveltségű, rendkívül okos ember volt, hanem kiváló szónok is. Az ünnepélyen résztvevő tanárok és diákok feszült figyelemmel hallgatták beszédét. Beszédében a következő mondat ütötte meg fülemet: „Egyetemünkön kiválóan fejlesztjük növendékeink értelmét, de nem fordítunk elég gondot érzelmi világuk gazdagítására. Pedig a teljes emberhez hozzátartozik nemcsak a kiművelt értelem, hanem a kifinomult, gazdag érzelem is. Szeretném, ha a diákok érzelmi világának művelésére egyetemünk a jövőben nagyobb gondot fordítana.”

Nem hiszem, hogy a rektornak valami konkrét terve lett volna e kíváncsi megvalósítása érdekében, de nekem hirtelen a következő gondolatom támadt: „Az ember érzelmi világát mi sem gazdagítja és finomítja jobban, mint a szép zene. A legszebb zene pedig Mozarté!” El is határoztam nyomban, hogy meghirdetek az egyetemen egy szabadon választható kurzust Mozart zenéjéről.

Elég nagy merészség volt részemről, hiszen nem vagyok zeneszakértő, szakterületem a teológia. Gyerekkoromban tanultam ugyan zongorázni, de nem vittem benne sokra. Viszont, mentőgémre szolgál, hogy muzsikos családban születtem és nevelődtem. Édesapám nagyon szépen zongorázott. Büszkén mondogatta nekem, hogy magától Bartók Bélától tanult zongorázni. Édesanyám lány korában az Operaházban énekelt. A zene szeretete hozta össze szüleimet, és – bár egyikük sem volt hivatásos zenész – családukból mindig nagy szerepet játszott a muzsika. Gyerekkoromban nagy élményt jelentett, amikor apám este odaült a nagy Bösendorfer zongoránkhöz, és hosszú, vékony „zongorista-ujjai” nyomán megszületett a csodálatos muzsika. Kis sámlin ültem mellette, meg se mukkantam, csak elmerültem a zene óceánjába. Apám Mozart műveit ritkán játszotta. Legkedvesebb zeneszerzője Debussy volt.

Egyszer mosolyogva mutatta nekem egy magyar zenekritikusnak neves magyar zongoristáról szóló cikkét, amelyben az egyik híres zongorista említése után a következő sorok álltak: „Rövidesen követte őt Nemeshegyi Tibor bámulatosan finom billentésével.” Apámat a „rövidesen követte őt” kifejezés mulattatta. „Úgy hangzik, mintha uralkodók egymásutánját sorolná fel” – mondta huncutul mosolyogva. Édesanyám, sajnos, beteges lett, amikor engem a világra hozott, így nem folytatta tovább az ének-

lést. De szerette nekem elmesélni az operák „librettóját”, és gyakran elvitt a pesti operaházba. Még most is emlékszem néhány nagyszerű előadásra.

Szüleim korai halála után léptem be a jezsuita rendbe, és ezzel számomra egy időre véget is ért a zenével való foglalkozás. Örökölt kottáimat magammal hoztam a noviciátusba, de jó novícius mesterem kijelentette, hogy ezekre itt nincs szükség, tegyem fel egy bicikli csomagtartójára, és adjam el egy antikváriumban. Kissé bánatosan meg is tettem, és úgy gondoltam, hogy ezzel véget is ért a zenével való foglalkozásom. Japánban kezdett megváltozni a helyzet, amikor kaptam egy kis rádiót. Minthogy a japánok nagyon szeretik az európai klasszikus zenét, az egyik adón rengeteg klasszikus zenedarabot lehetett hallgatni. Beethoven és Mozart a japánok két kedvence, ezért az ő műveik voltak a leggyakrabban hallhatóak. Az egyik adó például két éven keresztül sorban közvetítette Mozart összes műveit, a gyermekkorában komponált menüettől kezdve egészen utolsó művéig, a Requiem-ig. Amint esténként, napi munkám befejezésével, hallgatgattam ezeket a zenedarabokat, egyre inkább megszerettem Mozart zenéjét. Valahogyan rokonnak éreztem az ő világát az enyémmel. Azt is éreztem, hogy az ő zenéje békét, vidámságot és megnyugvást ad az embernek. Így aztán szinte magától jött az elhatározás: a diákok érzelmi világának gazdagítása céljából együtt fogom hallgatni Mozart zenéjét azokkal a diákokkal, akiket ez érdekel. Nekem is élvezet lesz, és nekik is jót fog tenni.

Amikor az első kurzust hirdettem meg, 50–60 diák jelentkezett rá. De a kurzusnak híre ment. A következő évben már több mint száz hallgatóm volt. Át kellett tenni az órákat egy nagyobb tanterembe. Az utána következő évben pedig – mit ad Isten? – több mint ezren iratkoztak be a kurzusra. Persze az lett az eredmény, hogy nem fértek be egy tanterembe se. Minden pad zsúfolts volt, a padlón is ültek, hátul pedig álltak. Így persze nem lehetett rendesen órát tartani, és ezért a következő évektől kezdve számítógéppel lett kisorsolva az a 350 növendék, akik befértek a nagy, lépcsős tanterembe.

Így ment ez aztán évről évre, tíz éven keresztül. Az órák háromnegyed része azzal telt el, hogy hallgattuk Mozart zenéjét. Az óra elején kiosztottam a soros Mozart művekről szóló sokszorosított magyarázatot, amelyet a kiváló japán Mozart-kutató, Szakka Keiszei könyvéből másoltam ki. Emellett egészen egyszerű magyarázatokat fűztem az egyes zeneművekhez, a táblára krétával írtam fel a mű egyes részeinek megjelenését, és néha kacskaringós vonalakkal igyekeztem érzékeltetni a zene hullámzását. A vizsga abból állt, hogy mindenkinek a feladott témáról hat oldalas házi dolgozatot kellett írnia. A témák, például, ilyenek voltak: „Mit mond nekem Mozart zenéje?”, „Öröm és szomorúság Mozart zenéjében”, „Rend és szabadság Mozart zenéjében” stb.

Bizony fáradságos dolog volt sok száz japán nyelven írt dolgozatot elolvasni. Pláne, amikor egyes lelkes Mozart-rajongó diákok nem hat, hanem húsz oldalas dolgozatokat írtak. De a dolgozatok olvasása mindig megerősített abban, hogy a következő évben is folytassam a kurzust. Mert láttam, hogy Mozart zenéjének a hallgatása milyen jót tett ezeknek a fiataloknak, akik közül sokan eddig klasszikus zenét sohasem hallgattak. Friss füllel hallgatták Mozartot, és olyan mélységeket hallottak ki belőle, amelyek még nyugati zenekritikusoknak is dicséretére váltak volna. Össze is gyűjtöttem minden évben a legjobb dolgozat-részleteket, és ezekből könyv is született Japán fiatalok Mozartja címmel.

Japán fiatalok Mozartja

Íme néhány ízelítő az írásaikból: „Rájöttem, hogy Mozart zenéjének nagyon nagy befogadó tere van Japánban. Azt hiszem, ez azért van, mert két érintkezési pont létezik Mozart és a japánok között. Az egyik az, hogy Mozart zenéje egyszerű és világos, és mégis valami álom is van benne. A másik pedig az, hogy Mozart zenéjében is, a japán mentalitásban is valami könnyed melankólia uralkodik. Ez a melankólia nem világfájdalom. Mosoly is rejtőzik benne. Sőt még egy kis öröm is. Az életnek öröme.”

„Amikor Mozart zenéjét hallgatom, mély, tágas, óriási nagy valami lágyan átölel és megvigasztal. Nem kell erőlködnöm. Jól érzem magam. Körülöttem a zongora, a hegedű hangja elszuhog, akárcsak a fák leveleit ringató szelíd szellő. Hirtelen úgy érzem magam, mintha fűszál lennék egy szép, napos réten, és magam is hajladoznék a szellőben és a napsugárban. Semmire se gondolva úszkálók a hangokban, és boldognak érzem magamat.” „Mozart zenéje olyan, mintha pillangó röpdösne boldogan és szabadon valami végtelen térben, melyet nagy szeretet ölel át.”

„Mozart zenéje olyan, mint a minket átölelő szellő, a minket melegítő napfény, az éjszaka csendje, a hajnal frissessége. Ez a zene természetes bizonyossággal, minden erőlködés nélkül született.”

„Amikor Mozart zenéjét hallgatom, nyár eleji rét jut eszembe. Ezerszínű kis virágok nyiladoznak rajta. Ízes a levegő. Kellemes szellő borzolja hajamat. A fák is, a fű is, a rovarok is, a madarak is, a felhők is, a föld és a kövek is, mindaz, ami ott van, minden erőlködés és hazudozás nélkül éli a legteljesebben a maga életét. Mindaz, ami ott él, boldogan örül létének.”

„Mozart zenéje az élet örömét adja meg nekünk. Elfelejteti a bánatot, a szomorúságot, a szenvedést. Bátorságot ad az élethez. Az emberi életben menthetetlenül sebeket kapunk, elvesztjük reményünket. Akkor leljük meg az élet igazi örömét, ha ezeken felülemelkedünk. Mozart zenéje éppen ezt mondja el nekünk.”

„Mozart zenéje nekünk az életet mondja el. Ez az élet az ős-élet nagy áramlatához tartozik. Nem bajjal terhelt élet, hanem örömmel és hálával teli élet. Nagyszerű ajándékként megélt, ragyogó élet. Nem búsongó élet, hanem gondtalan, szabad élet. Mozart zenéje azonban nemcsak az életet, hanem a halált is elmondja nekünk. De ez a halál nem csak fájdalmas, bánatos valami. Mozart zenéje ugyanis az életet és a halált is magába foglaló és azt meghaladó ember-létet mondja el nekünk. Azt az emberlétet, amelyet Isten teremtett, és Isten szeretete ölel át. Isten minden nyomorúságunkat átöleli, ránk mosolyog, mindent megbocsát, és szeret bennünket, nyomorúságos embereket. Mozart zenéje, hogy úgy mondjam, ennek a bennünket teljesen átölelő Istennek a szavát, Isten szívét mondja el nekünk. Úgy gondolom, hogy Isten Mozarton és az ő zenéjén keresztül saját szeretetét adja nekünk. Mozart zenéje megvigasztal, felbuzdít. Nekünk, ebben a világban élő embereknek, az élet örömét, nagyszerűségét hirdeti. Ugyanakkor azt is elmondja, hogy a halál által az élet nagy folyamába térünk vissza, és így megment a halálfélelemtől. Ez a zene egész természetesen és közvetlenül valami nagyot, szentet, az Istentől jövő szeretetet mondja el szívünknek.”

Mi lehet Mozart zenéjének a varázsa, hogy ilyen élményeket ad 18–20 éves japán fiúknak, lányoknak? Alig van köztük keresztény, és Mozart zenéjében mégis megérezzük, meghalljuk az Isten szeretetét!

Mozart zenéje az élet éneke – mondják nekünk ezek a fiatalok. Komoly tudósok írják, megfigyeléseik alapján, hogy melegházban jobban érnek a paradicsomok, ha Mozart zenéjét sugározzuk nekik. Orvosok ajánlják, hogy az áldott állapotban levő anyák Mozart zenéjét hallgassák, mert meghallja magzatuk is, és ez jót tesz fejlődésének. Milyen csodálatos varázsa lehet ennek a zenének, hogy ilyen hatása van?

A zene misztériuma

Persze, az is nagy misztérium már, hogy mi a zene. Sok magyarázatot olvastam róla, de egyik sem elégített ki. Persze, én sem tudom megmondani, hogy mi a zene. Annyi biztos, hogy a zenéhez kellene anyagi légrézgések által közvetített hangok, amelyeket fülünkkel fogunk fel, de a zene valamennyi művészet közül a legszellemibb. Sajátos kapcsolata van a matematikával, hiszen az egész számú törtek viszonyában álló hanghullámokat halljuk harmóniának, a nem ilyeneket pedig diszharmóniának. A kétszeres frekvenciájú hanghullámot pedig ugyanannak a hangnak halljuk (oktáv!), csak magasabb hangfekvésben. A fül nem tud számolni, és mégis így kapcsolódik a zene a számokhoz! Nem véletlen, hogy a nagy zeneszerzők jól értettek a matematikához is. A kis Mozartról mondják, hogy gyerekkorában számtanpéldákkal firkálta tele lakásuk falait.

Mi tehát ez a furcsa szellemi-anyagi valóság, amelyet zenének hívunk? Fül kell hozzá, és belső lélek, hogy zenévé legyen a zene. Hiszen a hanglemez vagy a hanghullámok még nem muzsika. A hanghullámok csak a zenét hallgató emberben válnak zenévé. Annyi biztos, hogy a zene: adomány, kegyelem. Mozart volt a leginkább meggyőződve arról, hogy bámulatos zenetehetsége Istentől kapott adomány. Ezért nem is volt soha gögös és beképzelt, és tudott szívből örülni annak, ha másoknak zenéjével örömet okozott. Talán azzal tudunk még egy lépéssel közeledni a zene misztériumához, ha felfigyelünk a zene, a gyermekség és a szeretet kapcsolatára.

„Ha nem leszek olyanok, mint a gyermekek...”

Mozart egész életében, jó értelemben, gyermek maradt. Tudott sírni, keservesen, mint a gyerekek, de gyorsan meg is vigasztalódott, mint a gyerekek. Csodálkozunk, amikor, például, a tragikus d-moll zongoraversenyt (K 466), vagy a még tragikusabb g-moll vonósötöst (K 516) egy-egy kis vidám témával fejezi be. Mintha azt mondaná: „Igen, borzasztó nagy baj történt. De most már sírtunk eleget. Bízunk rá mindent a jó Istenre, mert Őrá nyugodtan mindent rá lehet bízni, és aztán nevéssünk egy nagyot.”

Ez a beállítottság jellemzi Mozart egyházi zenéjét is. Kurzusomban minden rendszer nélkül válogattam össze Mozart műveit. Úgy gondoltam, hogy az ő szabad zenéjéhez ez a szabadság illik. Így hát sorra kerültek Mozart miséi, és egyéb egyházi zenedarabjai is. Diákjaim számára ez a „vallásos zene” óriási meglepetés volt. Így írtak erről: „Amikor eddig a ‘vallás’ szót hallottam, valami sötét, komor, másokat kizáró dolognak a képe merült fel bennem. De amikor Mozart miséit hallgattuk, úgy éreztem,

hogy vidáman indít előre és emel fölfelé. Úgy érztem, hogy két nagy szárnya nőtt a tanteremnek, és repültünk, repültünk fel a magasba.”

„Eddig azt hittem, hogy a vallás valami ünnepélyes, nehezen megközelíthető dolog. Csodálkozásomra, ez a vallás-kép teljesen megváltozott bennem, amikor Mozart valálási zenéjét hallgattam. Csupa felszabadult derű vett erőt rajtam.”

Mozart vallási zenéje nyilván azért tesz ilyen benyomást, mert Mozart Istene a „der liebe Gott”, a „kedves, jó Isten”. Sokszor fordul elő az Isten szó leveleiben, és mindig a jó Istenről beszél. Ezért tudott ugyan szomorkodni és sírni, de soha kétségbe nem esett. Hiszen van Isten, mégpedig bennünket szerető Isten! Amikor Isten segítségét vagy bocsánatát kérő liturgikus szövegeket zenésít meg, már meg van győződve arról, hogy ez a kérés meghallgattatásra talált.

Csodálatosan mutatják Mozart örök gyermekségét az életének utolsó két évében született zeneművek, amelyekről Henri Ghéon méltán mondta, hogy a „seconde naïveté” (második naivitás) alkotásai. Már nem a gondtalan, tapasztalatlan ifjú szólal itt meg, nem is a művészi tudását brillírozató érett muzsikus, hanem a „második gyermekkor” embere, aki levetett minden komplikációt, és visszatért az egyszerűséghez. Ilyen például utolsó zongorahangversenyének (B-dúr, K 595) záró tétele, ahol felhangzik a „Komm, lieber Mai, und mache die Bäume wieder Grün” dalocska melódiája (K 596). E dal olyan egyszerű, hogy az osztrákok, németek népdalként éneklék. Ilyen az Esz dúr vonósötös (K 614) andantéja, felejthetetlen dallamával, a Varázsfuvola Papageno-énekei, az „Ave verum Corpus” (K 618) kristálytisza szólamai, amelyeknél szebbet ember nem alkotott.

Isten szeretetének muzsikusa

Gondolom, fényt vet Mozart egész lelkivilágára és zenéjére a következő epizód. Egy alkalommal barátja, Gottfried von Jacquin megkérte, hogy írja be jegyzetfüzetébe nézetét arról, hogy mi teszi a zsenit zsenivé. Mozart ezt írta: „Nem a kiváló értelmi képesség tesz valakit zsenivé. Nem is a mély érzelmi gazdagság. Még ha valaki kiváló értelmi képességgel is rendelkezik, és emellett mély érzelmi gazdagsága is van, ez sem teszi őt zsenivé. A szeretet, a szeretet, a szeretet: ez tesz zsenivé!” „Liebe, Liebe, Liebe, das macht das Genie!” Talán ez Mozart varázsának legmélyebb titka.

Alátámasztja ezt Mozart talán legszebb operájának, a Figaro házasságának fináléja. Ebben az operában mindenki ravaszskodik, mindenki rosszalkodik. De a legrosszabb ember Almaviva gróf, aki felesége szobalányát, Susannát, éppen esküvőjének napján akarja házasságtörésre csalni. Végül is feleségének, Rosina grófnőnek, Figarónak és Susannának csalafintaságával kiderül a gróf turpissága. Az utolsó pillanatig még neki áll feljebb, és nagy „no, no” kiabálással tagadja meg Figarónak a megbocsátást. De amikor előlép Susanna ruhájában felesége, és így kiderül, hogy az előbb áluhás feleségét Susannának gondolván neki csapta a szelet, megrendül, és egy gyönyörű dallammal kér bocsánatot feleségétől: „Contessa, perdono, perdono, perdono!” Rosina válasza: „Én lágyabb szívű vagyok önnél, és igent mondok.” A jelenlevők templomi zenének is beillő kórossal fejezik ki ámulatukat és meghatottságukat. Végül pedig felzendül a gyors záró ének: „E bolond napot megelégedettségben és örömben csak a szeretet tudta befejezni!”

Az Amadeus című filmben Almaviva bocsánatot kérő szavainak dallama többször is

felhangzik, és Salieri a következő találó megjegyzést fűzi hozzá: „Amikor az operaházban ez az ének elhangzott, az ott levők valamennyien feloldozást kaptak.” Tény, hogy Mozart operáiban nincsen itélkezés. Még a nagy gonosz Don Giovannira is mintha rámosolyogna, és a Cosi fan tutte hűtlen menyasszonyai is bocsánatot nyerne.

A szeretet üzenetét halljuk a Varázsfuvola csúcspontján is. Taminónak a végső próbát kell kiállnia: egyedül kell átmennie a tűz és a víz halálvölgyén. De mellé szegődik Pamina, és ezt énekli: „Mindeniütt a te oldaladon leszek. Én magam vezetlek téged. A szeretet vezet engem!” Miután pedig kettesben bántódás nélkül átmentek a két halálvölgyön, felejthetetlen dallammal most már együtt éneklük: „A hang erejével boldogan mentünk keresztül a halál sötét éjszakáján.”

A szeretet vezet, a hang, a zene vezet. Nem azt mondja-e ez nekünk, hogy a zene: szeretet, és hogy az igazi zene szeretetből születik? A szeretet pedig, ahogy a Szentírás mondja: „Istentől van” (1Jn 4,7).

A négy hang

Van Mozart zeneműveiben négy hang: do, re, fa, mi, melyek végigvonulnak zeneszerzői működésén. Do és re egyszerű skála két felmenő, kezdő hangja. De aztán ugrik egyet a hang: mi helyett fa-t hallunk. Utána fél hangközzel visszasüllyed, nem a kiindulópontoz, hanem a mi hanghoz. A dallam lebegve szakad meg. Utána jönnie kell még valaminek.

Először Mozart első szimfóniájának (E dúr, K 16) andantéjában jelennek meg ezek a hangok. Kilenc évesen komponálta. Titokzatosan, mintegy hajnali ködből emelkedik fel a kürtökön a négy hang. Felvetnek valamilyen kérdést, de még nincs rá felelet. Azután az első Credo-misében (K 192) hangzanak fel újra, mégpedig számtalanszor. Miközben a Credo „ágazatait” énekli a kórus, a legkülönbözőbb hangnemeken ismétlik a szólisták e négy hanggal azt, hogy Credo, credo: Hiszek, Hiszek. A Credo végén pedig, még egyszer, a csendbe veszően énekli a kórus: Credo, credo. És lebegően marad a dallam, befejezetlenül.

Újra megjelenik a négy hang a második Credo-misében (K 257), de most a Sanctus, sanctus szavakra. A kórus diadalmasan magasztalja e négy hanggal a szentséges Istent. Legközelebb a 33. szimfóniában (K 319) jelenik meg a négy hang. De különösen érdekes egy késői, Esz dúr zongora-hegedű szonáta (K 481), ahol a négy hang előbb a kifejtésben jelenik meg, és rendhagyó módon, újra megjelenik a kóda végén. Mégpedig itt nem áll meg a dallam lebegően a negyedik hangnál, hanem egy szinte magától értetődő, gyönyörű befejezéssel visszatér az alaphangra.

A négy hang apoteózisát azonban a 41. „Jupiter” szimfóniában (K 551) éri el. Már a menüett triójában erőteljesen felhangzik a négy hang, de a zárótételben dicsőül meg igazán. A tétel halkán kezdődik a négy hanggal, folytatódik más hangokkal, de a négy hang újra meg újra, és egyre erőteljesebben tör előre. Mikor pedig már azt hinnénk, hogy a tétel végéhez értünk, néhány titokzatos diszharmonikus hangzat után, a kürtök hatalmasan felharsognak, és jön fuga formájában a négy hang, áradva, zengve, egészen a diadalmas befejezésig. Hatalmas terek és égitestek mozognak ebben az egész szimfóniában, különösen pedig a mindent megkoronázó utolsó tételben.

Mozart egyéb műveiben is rejtőzködik ez a négy hang, de a fent felsorolt ötöt hallgattam meg növendékeimmel, és röpdolgozatot írtam velük. Arra kellett válaszolniuk, hogy mond-e valamit, és ha igen, mit mond ez a négy hang? Nagyon érdekesek voltak a válaszok. Néhányat idézek:

„Valami elkezdődik!” „Valami születik ebben a pillanatban.” „Várakozunk valami nagyszerű dolog megjelenésére.” „Nem hagyom magam. Nagy reménnyel neki kezdek valaminek!” „Ebben a pillanatban megnyílt valami, ami eddig be volt zárva.” „Megjelent valami oly nagy, hogy az egész világ visszhangzik rá.” „A világmindenség hangja ez.” „Az egész világmindenségből feltörő titokzatos hang.” „Kifogyhatatlan forrás szökellése.” „Hajnalhasadás.” „Óriási, gyönyörű madár emelkedik lassan, hatalmasan az ég felé.” „Végtelen öröm.” „Valami örök végtelenre irányuló vágyakozás.” „Isten hangja.” „Istentől származó bátorság és erő.”

Voltak olyan diákjaim is, akik részletes tanulmányt írtak a négy hangról. Az egyik például ezt írta: „A szeretet: örök. Mozart életében e téren nemigen volt szerencsés. Éhezett az ilyen szeretetre. Ő csak szenvedéssel vegyített szereteteket tapasztalt meg, és szép, tiszta, jóságos, teljes szeretetre vágyakozott. Ezt érzem ki a do, re, fa, mi hangokból. Mozart szeretett volna kimenekülni ebből a világból egy más, sokkal szebb világba. A négy hang ezt jelenti.” Egy másik diákom meg arra figyelt fel, hogy Mozart első és utolsó szimfóniájában jelenik meg ez a négy hang. Az elsőben kérdésként. Az utolsó szimfónia fűgájában pedig megvilágosodásból született válaszként.

Ezeket a reakciókat olvasva azt gondolhatná valaki, hogy „no, ezeknek a japán diákoknak jó fantáziájuk van!” Igaz, hogy jó a fantáziájuk, de nem légből kapott, amit mondanak. Mozart zenéjében, kiváltképpen ebben a négy hangban, mindez benne van. A legkülönbözőbb dolgokat is ki lehet hallani belőle. Mert az igazi remekművek hatás-története végtelen. És minthogy mi mindnyájan „potenciális Mozartok” vagyunk (aktuális Mozart nem születik többél), hiszen élvezzük Mozart zenéjét, mindezt átéléssel megtanulhatjuk tőle, vagy jobban mondva attól a „zenétől”, amelyet ő Istentől kapott.

Egy másik nagy-nagy zeneszerzőről, Bartók Béláról olvastam a következő történetet. Barátai egy budai lakáson előadták egyik vonós ötösét. Jelen volt maga Bartók is. A darab elhangzása után egy zeneszakértő hosszú előadást tartott, amelyben az éppen elhangzott darabot értelmezte. Az első tételből a mindenség hangját, a másodikból az emberi élet problematikáját stb. hallotta ki, és bőséges filozófiai szakkifejezéseket használva magyarázta a muzsika mondanivalóját. Bartók az első sorban ült, és egyre tágra nyílt szemmel hallgatta az előadást. Az előadás végeztével mindenki arra várt, hogy Bartók megszólal, és vagy helyeslően, vagy kritikusan nyilatkozik. De az egyébként is szófukar mester csak ült szótlanul. A helyzet kínozó kezdett válni, és a zeneszakértő végül odafor-dult Bartókhoz, és megkérdezte: „Mester, jól etaláltam? Ön valóban ezeket a gondola-tokat akarta kifejezni e csodálatos művével?” A szófukar Bartók egy szóval felelt: „Talán.”

Ő nem tudott volna ilyen filozófiai előadást tartani, de zenéjében ott voltak a minden magyarázatot meghaladó mélységek. Ugyanez áll Mozart zenéjére is. Ő se magyarázta meg szavakkal zenéje titkát, hanem csak öntötte magából a szebbnél szebb zenedarabokat.

Varázslatuk máig is tart. Bárcsak elvarázsolna minket is. Több lenne akkor a szeretet és remény ebben a világban.

Az MTA MAB Társadalomelméleti Szakbizottsága Vallástudományi Munkabizottsága megalakulásáról

A MTA MAB elnöke – prof. dr. Kaptay György akadémikus – ez év elején tudományos illemlékkódexet léptetett életbe, mely a politikai és vallási rendezvényeknek és egyházi személyeknek az akadémiai ingatlanokhoz és a tudományos élet fórumaihoz való hozzáférést korlátozta. A tudományos illemlékkódex körül élénk közéleti vita bontakozott ki. A Miskolci Keresztény Szemle 70. száma egy beszélgetést közölt a szerzővel¹ az illemlékkódex szabályozási céljairól, valamint megemlítette egy MAB keretén belül működő vallástudományi munkabizottság létrehozásának igényét. Ugyanitt olvashatók voltak prof. dr. Sály Pál jogtörténész gondolatai² a teológiai és tudományos megismerés kapcsolatáról, valamint az egyházi személyeknek a MTA történetében való aktív szerepéről. A tudományos illemlékkódex előírásai – a MAB Közgyűlésén elhangzott hatására – időközben módosultak és enyhültek is, így ennek értelmében

„a MAB tudományos rendezvényein tudományos alapossággal illik tárgyalni, de nem illik a) áltudományos nézeteket hirdetni, b) saját vallási / ateista / politikai hitet / hovatartozást megvallani, c) bármely vallást vagy ma is aktív politikai pártot vagy politikai irányzatot akár pozitív, akár negatív módon minősíteni, d) a tudományt bármely áltudományos irányzattal, vallásos / ateista hittel vagy politikai párttal / politikai irányzattal összemosni.”

Teljes szövege a MAB honlapján az alábbi linken tekinthető meg:

<https://tab.mta.hu/miskolci-teruleti-bizottsag/mab-tudomanyos-illemlkodox/>

Mivel MAB illetékességi területén két teológiai felsőoktatási intézmény is található, valamint a világi egyetemeken és kutatóhelyeken is számos tudós tevékenykedik, akik úgy művelik bölcsészet- és egyéb tudományos szakterületeiket, ahol a szakkérdések mellett felmerülnek a vallástudományi szempontok is, célszerűnek tűnt a MAB keretében korábban már működött vallástudományi munkabizottság létrehozása, illetve újraszervezése. Az alakuló ülés 2023 áprilisában létrejött, ahol az alapító tagság megválasztotta elnöknek dr. Dienes Dénes professzort, társelnöknek dr. Balogh Judit professzort, valamint titkárnak dr. Szatmári Emiliát. Az alakuló ülésen jelen voltak a régióban működő történelmi egyházak és a zsidó hitközség – részben tudományos minősítéssel is rendelkező – képviselői is.

¹ A Miskolci Akadémiai Bizottság Elnöke a MAB illemlékkódexéről. Beszélgetés prof. Kaptay György akadémikus-sal. Miskolci Keresztény Szemle 2023/1. 58.–61. old.

² Sály Pál: Észrevételek Kaptay György „tudományos illemlékkódex”-éhez. Miskolci Keresztény Szemle 2023/1. 61–64. old.

Magyar Akadémiai Bizottság Vallástudományi munkabizottság alakuló ülése

A Vallástudományi Munkabizottság kiindulásképp elfogadta prof. Máthé-Tóth András írásában³ foglaltak alapján azt az alapvetést, mely elhelyezte a vallástudományt a hazai és nemzetközi tudományos térben, valamint egyértelműen tisztázta a teológia tudományához való viszonyát, s magáévá teszi azt az MTA határozatot, mely szerint az akadémia nem tekinti magát illetékesnek a teológia tudományos kérdéseiben történő állásfoglalásban. Ugyancsak nem foglalkozik a munkabizottság a tudományos kutatók személyes vallásosságával, melynek az egyes tudományos szakterületek művelése során egyébként sincs – a személyesen túli – jelentősége.

A munkabizottság tagjai közé várják az intézmények és felekezetek azon képviselőit, akik készek elfogadni az MTA MAB önértelmezését, s tudományuk művelésének eredményeit e testület által nyújtott keretek között kívánják közreadni.

(zsj)

³ Máthé-Tóth András: Teológia és vallástudomány. Keresztény Magvető 2008/1. 47–75. old. http://epa.niif.hu/02100/02190/00213/pdf/KM_2008_01_047.pdf

TAKÁCS JÓZSEF

Európa apostola (I. rész)

„Jöjj át Macedóniába és segíts rajtunk.”

(ApCsel 16,9)

Az idén ünnepli a kereszténység annak a világtörténeti jelentőségű eseménynek tizenkilenc százados fordulóját, hogy Szent Pál a troasi látomásban feléje hangzó hívó szónak engedve Európa földjére lépett.* Pál joggal annak a hívásnak folytatását hallotta ki a troasi látomásból, amely évekkal előbb Damaszkuszban hangzott feléje, amikor Krisztus arra hívta őt, hogy hordozza nevét a pogányok előtt, (ApCsel. 9,15) „hogy megnyisd szemüket, hogy a sötétségből a világosságra, Istenhez térjenek” (Csel. 26,18).

Pál a hellén-római világnak volt apostola. Ennek a kultúrának tett tanúságot Jézus Krisztusról, ebbe építette bele a kereszténységet és így lett Európa atyja, a kereszténységtől elválaszthatatlan európai kultúra megalapozója. Nem túlzás azt mondani, hogy Európa a kereszténységgel lépett arra az útra, amely a világ nevelőjévé tette, s így nem túlzás az sem, hogy Európának mint Európának a története azzal kezdődik, hogy Pál apostol először tette európai földre a lábát.

Azóta éppen tizenkilenc évszázad telt el. Péter ugyan hamarabb járt Európában, amikor Jeruzsálemből való eltávozása után „más helyre” ment (ApCsel 12,17). Eusebius és Jeromos tanúsága szerint ez a más hely Róma volt. Mégsem Péter, hanem Pál volt az az apostol, aki Európa népeinek az evangéliumot hozta, akinek a munkájából a Ecclesia ex gentibus megszületett és akinek küzdelmei eredményezték, hogy ma már csak Ecclesia catholica-t ismerünk és hogy az Ecclesia excircumcisione ma már csak a szakemberek között kerül szóba. Pál adta erejét, egész életét, hogy a világegyház és azzal együtt az európai, a keresztény kultúra alapjait megvesse. Így, bizonyos és nagyon is igaz értelemben valamennyien az ő kincseinek örökösei, az ő szellemi gyermekei vagyunk.

Hogy minden félreértésnek már eleve elzárjuk az útját: az elmondandókat nem úgy értjük, mintha Pál nélkül az Egyháznak ez a sorsa és diadala nem következett volna be, hanem úgy, hogy a tényleges bekövetkezés Pálnak a műve. Isten talált volna más utakat és módokat, támasztott volna más személyeket; tényleg azonban Pál volt az ő választott edénye, hogy nevének ismeretét elvigye a népek színe elé (ApCsel 9,15). Pál kapta az apostolság kegyelmét, hogy az összes népeket a hit engedelmességére vigye (Róm. 1,5). Törekény edény létére nem tört össze annyi szorongatás és megpróbáltatás között (2Kor 11,23-29).

Annak a feltevésnek is elejét kell vennünk, mintha Pál apostolt úgy lehetne tekinteni, mint valami újnak a hirdetőjét, mintha a pogányokból való Egyház első vagy Krisztus után második megalapítójának lehetne, vagy szabad volna őt nevezni. Minden munkájában

Krisztus szándéka és parancsa szerint folytatta a megkezdett művet: az Egyház bölcs építőmesterének tudta magát, de nem tervezőjének (1 Kor 3,10). Pál maga csodálkozna azon legjobban, ha halaki Krisztus mellé, Krisztus fölé vagy Krisztussal szembe akarná őt állítani, hiszen megtérése óta annyira egynek tudta magát Jézussal, hogy bátran merete mondani, ő tulajdonképpen már nem is él, hanem Krisztus él őbenne (Gal 2,20). Pál másként, mint Krisztus szolgája el sem gondolható; Pálnak egyetlen szava, egyetlen tette sincs, ami ne Jézus Krisztusban találna meg végső magyarázatát. Számára Krisztus az alap, amelyen kívül senki sem vehet másikat (1 Kor 3,11). Pál mindenkori történeti jelentősége nemcsak abban van, hogy ő a nemzetek apostola (1Tim 2,7), hanem abban is, hogy ő volt a pogányok közötti misszió úttörője, legfáradhatatlanabb és legeredményesebb munkása, ő vitte keresztül az Egyháznak a zsinagógától való elszakadását, ő építette ki Krisztus tanításából a keresztény teológiát, még János apostolt megelőzően.

Aki csak némileg is ismeri Európának, az európai gondolatvilágnak kialakulását, alapvető mozgató erőit, az egész világon való elterjedését (ha sokszor felhívított és megcsonkított formában is), az nem tagadhatja, hogy a keresztény világegyháznak kezdeményező és mindmáig döntő szerepe volt mindezekben. Európa pedig a kereszténységet Pál útján kapta, aki az európai műveltség evilági alapjait adó hellén-római világ apostola volt.

Pál kezdettől fogva arra kapott hivatást, hogy a pogányok között hirdesse Isten nevét. Ha ő nincs, talán István lett volna az, aki nemcsak a mózesi törvény megszűnését, nemcsak a templom mulandóságát hirdette volna, hanem a Krisztusban való üdvösségnek a pogányok számára való rendeltetését is, anélkül, hogy ezeknek magukra kellett volna vállalniok a zsidóság terhét. István nagy beszédében nem vezett bele az akkori szokás szerint a törvény körüli végeszakadatlan vitákba (ApCsel 7), hanem átfogó tekintettel, lángoló szavakkal bizonyított a népének történetéből, hogy Isten minden küldöttének, következképpen a Messiásnak is szenvednie kellett a nép értetlensége és amiatt, hogy a törvény betűjére hivatkozott és így a törvény szerint meg kellett halnia (Jn 19,7). Hogy a messiásgyilkos törvény nem maradhat érvényben és hogy a kereszt áldozata mellett nincs szükség a zsidó templom áldozataira, azt már nem fejthette ki, mert a nép megdühödött ellene szívében (ApCsel 7,54) és valamennyien egy akarattal reá rohantak (57). Éppen a fiatal Saul volt az egyik, aki legjobban dühöngött ellene, aki István megöletésében nem egyedül akart részt venni, hanem az összes kövezőknek a ruháját őrizte (58), hogy így mindegyiknek a véres munkáját a magáénak mondhassa. Különböen már előzőleg halálára és még más keresztények kiirtására is szavazott (ApCsel 26, 11). Alig hihető azonban, hogy István beszéde és halála teljesen nyomtalanul ment volna el Saul felett. Nem láthatunk bele akkori lelki világába; később azonban olyan gyakran tér vissza keresztényüldöző korának említésére, hogy szinte lehetetlen arra nem gondolnunk: még mindig az István utáni álmatlan éjszakák emléke kísérti (1Kor 15,9; Gal 1,13; 1Tim 1,15; ApCsel 22,4; 26,4-11).

István imádkozott üldözőiért (ApCsel 7,60). Ebben az imában is részesült Saul. És tudjuk is róla, hogy Isten meghallgatta vértanújának könyörgését. Szent Ágoston mondja, hogy ha István nem imádkozott volna így, akkor most nem volna az Egyháznak Szent Pálja; és hogy azért kelt föl a földről Saul Pálként, mivel a földre borult István imája meghallgatást nyert (382. beszéd). Isten Egyházának el kellett veszítenie Istvánt, egyik legnagyobb reménységét, hogy megkaphassa helyette Pált.

Pál tanításának középpontja Jézus Krisztus, a megfeszített. Nem is akart mást tudni (1Kor 2,2), nem is akart másban dicsekedni (Gal 6,14). Nem tudjuk, milyen néven nevezte Damaszkusz előtt; minden bizonnyal úgy, ahogy a többiek nevezték, akik gyűlöletben izzottak ellene és akiket ő buzgóságban felülmúlt (Gal 1,14). Később is elmondotta ezt a nevet, persze már egészen más értelmezésben: „Krisztus megváltott minket a törvény átkától. átokká lévén értünk, mert írva van: Átkozott mindaz, aki fán függ!” (Gal 3,13). Hányszor sziszeghetette a názáretiről az „átkozott” nevet, amikor magában tépelődött népének romlásán és a hamis próféta után való eltévelyedésén! Hányszor akarta rávenni magukat a keresztényeket is, hogy átkozottnak nevezzék Jézust, hogy káromolják! (ApCsel 26,11).

Damaszkusznál azonban találkozott vele. Ott mindjárt az első szembekerülésnél látta, hogy nem mese a feltámadás, hogy Jézus valóban él! Olyan tekintettel nézett Saulra, mint amilyen szomorú és sírásra hajló személlyel nézte Jeruzsálemet (Lk 19,41) és olyan hangon szólt hozzája, mint amilyen elpanaszolta, hogy hányszor akarta Jeruzsálem fiait összegyűjteni (Mt 23,37). Akit eddig a zsidóság szegényének tartott, az atyáinak nyelvén, az édes-fájdalmas Saul néven kétszer is megszólította: Saul, Saul, miért üldözöl te engem? (ApCsel 9,4).

Saulban egyszerre minden összeomlott, ami addig éltette és vezérelte, de egy pillanatig sem maradt üresség a lelkében. Azonnal előtört belőle a csodálkozó, de legkevésbé sem kételkedő, inkább meggyőződő kérdés: Uram, ki vagy te? (5.) Már azon a néven szólította meg, amelyen atyái istenüket nevezték, amely név az ószövetségben és a profán görögységben is az istenséget jelentette: Kyrios! Kyrie! Erre jött a válasz: Jézus vagyok; és hozzá a szemrehányás, amelyről aztán Pál egész életén át nem tudott megfeledkezni: akit te üldözöl (5). Ebben a pillanat – értelmével szolgásgba hajlott, Jézus iránt való engedelmeségbe (2Kor 10,5). Előbb nem ismerte így Jézust, azért volt üldözője, káromlója és gyalázkodva emlegette (1Tim 1,13); amit tudott is róla, az sem volt az igazság szerint, hanem ahogy a zsidók beszéltek neki felőle (2Kor 5,16). Most azonban látnia kellett, hogy az istenség jeleivel tündökölt előtte: fénybe öltözötten, vakító ragyogás központjaként égi hangon szólva (ApCsel 9,3). És ezt tartotta ő Isten ellenségének!

Saul sosem volt a tétlen ábrándozás embere, valami mindig ösztönözte. Mostantól kezdve Krisztus szeretetének sodrába került, az sürgette állandóan (2Kor 5,14). Látnia és tudnia kellett: Jézus nem azért jelent meg neki, hogy megsemmisítse, hanem hogy megmentse; nem azért, hogy ártson neki, hanem hogy hasznossá tegye; nem azért, hogy bosszút álljon rajta, hanem hogy kegyelmével kitüntesse; nem azért, hogy eltaszítsa, hanem hogy egészen közel vonja magához: Jézus jósága és emberszeretete jelent meg neki! (Tit 3,4.) Lehetetlen volt ezzel a szeretettel szemben érzéketlennek maradnia, aki annyira fogékony volt a jó iránt, még ha tévedett is annak megismerésében! Ezért kérdezte azonnal, amikor élete tévedésére rádöbrent: Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem? (ApCsel 9,6) És amikor megtudta, hogy mi Krisztus akarata, úgy érezte, nem lehet megállania, hanem valóban sodorja a szeretet és hogy jaj neki, ha nem hirdeti az evangéliumot, hiszen szükség kényszeríti erre (1Kor 9,16).

Damaszkusz után az arabiai pusztában Krisztus nemcsak magát, hanem tanítását is megismertette vele. Pál ugyanis nem bírta magában hordozni a nagy eseményt és annak minden következményét: teljesen át akarta magát ennek az élménynek adni, semmiképpen sem akarta, hogy ember is beleavatkozassék. Egyedül Krisztussal magával, egyedül akart együtt lenni. Ezért elvonult az emberek közül (Gal 1,17-18). Három esztendeig élt Arábia valamelyik kietlen helyén. Ez alatt az idő alatt Krisztus evangéliuma teljesen ismeretes lett előtte. Nem

tudjuk, mi módon kapta a kinyilatkoztatásokat: látható formában jelent-e meg neki az Úr, vagy belső megvilágosítás útján vezette-e be az apostol számára elkerülhetetlenül szükséges tudnivalók ismértébe. Mindegy: az eredmény az volt, hogy Pálban megdönthetetlenül élt a tudat és rendületlenül hirdette, hogy ő Krisztus apostola és hogy tanítása Krisztus igéje (Róm 1,1; Gal 1,1.11). Ez nem csupán egyéni, esetleg téves meggyőződés volt, hanem mind a kettőt hivatalosan is elismerte Péter, Jakab és János, akik az Egyház „oszlopai” voltak; elismerték Pál tanítását. Baráti jobbot nyújtottak neki és rábízta, hogy a pogányok apostola legyen (Gal 2,5-10).

Krisztust aztán Pál mindig határozott és éles vonásokkal állítja hallgatói elé, hiszen nemrég még élt személyről volt szó, nem pedig kódos mítoszlól. Olyannak mutatja, hogy a napnál is világosabban kiténik: sohasem jutott eszébe vele egy rangban vagy egyenlő értékelésben szerepelni.

Jézus létezik minden teremtmény előtt (Kol 1,12-20; Zsid 1,1-6); Isten fia már a megtestesülés előtt, következésképpen szó sem lehet arról, hogy a názáreti Jézus csak fogadott fia volna Istennek, vagy hogy az Isten fia és a názáreti Jézus nem lenne egy és ugyanaz a személy (Róm 8,3; Gal 4,4; Zsid 1,1-14); neki köszönhetjük, hogy mi is istenfiak lehetünk, Isten órá való tekintettel fogad minket gyermekeivé (Róm 6,11; Ef 4,24; Kol 3,9-12; Tit 3,4-7); ő fog mindnyájunkat megítélni egész életünkéről (1Kor 4,3-5; 2Kor 5,6-10; Róm 14,10-12); amit az ószövetség Istenről mond, azt Pál minden változtatás nélkül Jézus Krisztusról érti (Róm 10,9-13 és Joel 2,32; Róm 14,11 és Iz 45,23; 49,18; Zsid 1,8 és Zs 44,6; Zsid 1,10 és Zs 101,26). Ugyanúgy jár el ebben, akár Péter vagy a többi apostol; végül Pál Krisztus Jézust kifejezetten is Istennek nevezi (Róm. 9,3-5; Kol 2,8-10; Fil. 2,5-10; Tit. 2,11-14); amikor az ezezusi presbiterektől búcsúzik, így inti őket: vigyázzatok magatokra és az egész nyájra, amelybe titeket a Szentlélek püspöknek helyezett, hogy kormányozzátok Isten egyházát, amelyet tulajdon vérével szerzett (ApCsel 20,28) – Aki tehát vérét ontotta a kereszten, az Pál tanítása szeríni Isten.

Mennyire helytelen tehát az a felfogás, amely Pált úgy akarja feltüntetni, mint Krisztustól független egyházalapítót, mint egyáltalán Krisztustól más valakit az Egyház életének az elindításában. Pál minden igehirdetését, minden intézkedését abban a mélységes tudatban és meggyőződésben teszi, hogy evangéliuma Krisztus tanítása és hogy intézkedései a Krisztussal való teljes és igaz egységből fakadnak, úgy, hogy szinte magának Krisztusnak az intézkedései (2Kor 5,20-21; 13,3). Ha Pál Krisztustól függetlenül akart volna intézkedni, akkor igazán nem lett volna semmi értelme sem annak, hogy tanításában Krisztus személyét ennyire az előtérbe állítsa. Másrészt ha Pál annyira más és annyira eredeti lett volna, hogy nem támaszkodott volna mindenben Krisztus tanítására, amelynek közös letéteményesei és hirdetői voltak valamennyien az apostolok, azt sem lehetne megmagyarázni, hogy miért tartotta maga Pál is szükségesnek, hogy tanítását összevesse Péternek és a többieknek a tanításával (Gal 1,18; 2,2); hogy mi módon találkozott össze olyan hajszálpontosan valamennyiüknek a tanítása (Gal 2,7); és hogy a Pál által felvetett vitás kérdésben miért épen Péternek és Jakabnak a felszólalása adta meg a döntést (ApCsel 15).

Mégis volt valami Pál tanításában, amire vonatkozólag ő maga is dicsekszik, hogy neki, az összes szentek legkisebbik ének adatott meg megértenie és hirdetni a nemzetek között Krisztus felfoghatatlan gazdagságát és felvilágosítani mindenkit, hogy miképpen vált valóra a titok, amelyet azelőtt senki sem ismert, hogy tudniillik a pogányok társörökösök,

egy testbeliek és együtt részesülnek Krisztus ígéreteiben Jézus Krisztus útján az evangélium által (Ef 3,6.8-9).

Ennek a helyes megértéséhez szükséges tudnunk, hogy Pál tanítása a kereszt teológiája. Ezt Luther is helyesen látta, mint a kereszténység központi gondolatát, csak az a kár, hogy nem helyesen értelmezte és nem helyes következtetéseket vont le belőle.

Említettük már, hogy Pál Jézus Krisztust, a megfeszítettet prédikálta (1Kor 1,23). Nekünk ez magától értetődő, hiszen el sem tudjuk a kereszténységet a kereszt nélkül képzelni. Jó azonban tudnunk; érdeme az is, hogy közöttünk ma már annyira „fénylik titka kereszt-fának”; a kereszt ugyanis valamikor a zsidók számára botrány volt, a pogányoknak pedig ostobaság, és csak Isten választottai látták be Pál prédikálása nyomán, hogy tulajdonképpen Isten ereje és Isten bölcsessége (1Kor 1,23-24).

A kereszt botrány volt a zsidók számára: a zsidók sehogy sem tudtak megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy nemzetük dicsőséges története a kereszt gyalázatos fáján megfeszített emberben érje el tetőpontját, abban lelje meg igazi értelmét, és hogy az üdvösség számukra is onnan kezdődjék.

A kereszt ostobaság volt a pogányok számára: a pogányok bölcsességet kerestek, azaz az emberi észre szabott igazságokat és az emberi fülnek tetszetős mondásokat. Az apostol prédikációjában azonban egyiket sem találták meg: ki hallott valaha olyat, hogy a dicsőség királya szenvedve, keresztben váltja meg az emberiséget és hogy a kereszt útja a boldogság királyi útja? És ha hallott is, testies ember nem képes ezt felfogni! (1Kor 2,14). Azt sem igen hitték volna, hogy Isten majd a legnagyobb bölcsességet ilyen egyszerű szavakban hirdetteti, hiszen Pál sehová sem ment a beszédnek vagy a bölcsességnek a fönségével, beszéde és tanítása nem az emberi bölcsesség meggyőző szavaiból állott (1Kor 2,1 és 4).

Pál evangéliuma pedig a „kereszt ígéje” (1Kor 1,18). Ő azonban ezt sohasem szégyelli, mivel Isten ereje az mindenkinek az üdvösségére, aki hisz, akár zsidó, akár görög (Róm 1,16) és amelyet csak azok nem ismernek meg, amely csak azok előtt van elfedve, akik veszendők, akikben ennek a világnak az istene – az ördög – megvakította a hitetlen értelmet, hogy ne ragyogjon számukra az evangélium fénye Krisztus dicsőségéről, aki az Isten képmása (2Kor 4,3-4).

A kereszt ígéje pedig azt jelenti, hogy egyetlen út van az üdvösségre, egyetlen a közvetítő Isten és az emberek között: az ember Krisztus Jézus, aki mindenkiért áldozta fel magát váltásául annak a bizonyosságára, hogy Isten mindenkit akar üdvözíteni és az igazság ismeretere elvezetni (1Tím 2,4-6). Jézus tehát az újszövetség közvetítője, akinek a vére szebben szól, mint Abelé, mivel nem bosszúért kiált föl az égre, hanem irgalomért és bocsánatért (Héb 12,24). Krisztus pedig irántunk való szeretetből adta magát a keresztalálra (Gal 2,20), hogy megváltson minket minden gonosztságtól s jó cselekedetekre igyekvő tulajdon népévé tisztson (Tit. 2, 14).

A megváltást szükségelő gonoszság. az egész emberiséget elárasztotta. Pál a rómaiakhoz írt levelében bebizonyítja, hogy a zsidók és a görögök mind a bűn alatt vannak, amint meg van írva: nincs egy igaz ember sem; nincs, aki megértse, nincs aki keresse az Istent; mindnyájan letértek a jó útról és egyaránt haszontalanok lettek; nincs aki jót cselekedjék, nincs egyetlenegy sem (Róm 3,9-12). Az Isten ugyanis mindenkit engedetlenség alá rekesztett, hogy mindenkin megkönyörüljön (Róm 11,32). Az Írás is mindent bűn alá foglalt, hogy az ígéret Jézus Krisztus hite által adassék a hívőknek (Gal 3,22).

A szabadulásnak tehát van útja, de csak egyetlen: hála legyen érte Istennek, a mi Urunk Jézus Krisztus által van! (Róm 7,25). A Jézus Krisztusba való keresztségben az ő halálába keresztteltekünk meg, a keresztség által vele együtt a halálba temettettünk el, hogy így egybenőve vele a halál hasonlatosságában, egyik legyünk majd vele a feltámadásában is (Róm 6,3-6).

Megváltásunk így Jézus halála, kiontott vére útján van (Ef 1,7; Kol 1,14). Így szerzett ő békét mindenknek (Kol 1,20). Mindnyájan vétkeztek és nélkülözik: Isten dicsőségét; most pedig mindnyájan ingyen igazulnak meg Isten kegyelméből a Jézus Krisztus által véghezvitt megváltásban, akit Isten arra rendelt, hogy vérével engesztelést hozzon (Róm 3,23-25). Így az üdvösség kegyelemből van a hit által, és senki sem saját magától nyeri el. Az üdvösség ugyanis Isten ajándéka, nem pedig az ember cselekedeteiből fakad (Ef 2,8-9).

Az üdvösséget tehát Isten adja Jézus Krisztus által. Ezzel egyúttal hatályon kívül helyezi a zsidóság számára adott, egyébként azonban magába véve, a Messiástól elvonatkoztatva amúgy is hatástalan üdvözülésmódot: nem szükséges a körülmétkedés, nem szükséges a mózesi törvény megtartása, megszűnik a tóra uralma. Így prédikálja Pál a pizidiai Antiochiában, hogy Jézus Krisztus által hirdeti hallgatónak a bűnök bocsánatát és hogy mindattól, amitől Mózes törvénye által meg nem igazulhattak, Jézus Krisztus által mindenki megigazul, aki hisz (ApCsel 13,38-39). Az ószövetségi előírások csak külső, szertartási tisztaságot eszközöltek, de lelkiismeretében senkit sem szenteltek meg (Zsid 9,9). Az ószövetségi áldozatok nem hoztak megigazulást, hanem csak évről évre emlékeztettek a bűnre, azt azonban nem törölték el. Különben is lehetetlen magában véve is, hogy bikák és bakok vére bűnöket töröljön el (Zsid 10,1-10).

Péter apostol szerint is istenkísértés lett volna a pogányokat az ószövetségi törvény igájába hajtani, amelyet sem az atyák, sem a fiak nem bírtak viselni; hiszen úgyszólván azt hiszik valamennyien a zsidókból lett keresztények is, hogy Jézus Krisztus kegyelme által üdvözülnek és hogy ugyancsak az által üdvözülnek a pogányok is (ApCsel 15,10-11).

Ezért szállhatott vele szembe Pál is Antiochiában, amikor Péter okosságai szempontból úgy vélte, hogy a zsidókkal együtt jobb megtartania a mózesi előírásokat, mint túltennie magát azokon a pogányokból lett keresztények kedvéért. Pál akkor is kifejtette, hogy az ember nem a törvény megtartása által igazul meg, hanem Jézus Krisztus hite által. Ezért hisznek a keresztények valamennyien Krisztus Jézusban, hogy az ő hite által igazuljanak meg és nem a törvény cselekedetei által, mert a törvény cselekedetei által egy ember sem igazul meg (Gal 2,16-17).

Az egy Isten nemcsak a zsidóké, hanem a pogányoké is, aki megigazulttá teszi a körülméltelt a hitből és a körülméletlent a hit által (Róm 3,29-30). Azonfelül, ha a megigazulás a törvény által volna, akkor nincs értelme Krisztus halálának és nem is volt rá semmi szükség (Gal 2,21).

A törvénynek az üdvösségre való erőtlenségéből következik, hogy nincs különbségtétel ember és ember között, zsidó és nem-zsidó között, hiszen az Isten igazsága a Jézus Krisztusban való hit által jön mindazokba, akik hisznek őbenne (Róm 3,22). Innen van Izrael rettenetes tévedése és szerencsétlensége. A helyzet ugyanis az, hogy a pogányok, akik nem jártak a megigazulás után, elérték a megigazulást, még pedig a hitből való megigazulást. Izrael ellenben törekedvén a törvényben való megigazulásra, nem jutott el a megigazulás törvényére: Miért? Mert nem a hit, hanem a cselekedetek által akarta elérni. Megbotlottak a botlás kövében, amint meg van írva: Íme, Sionban leteszem a botlás követét és a botrány szikláját, és senki sem szégyenül meg, aki hisz benne (Róm 9,30-33). Izrael megbotlott, meg-

botránkozott Krisztusban, nemcsak azért, mert neki botrány volt a keresztre feszített Messiás (1Kor 1,23), hanem azért is, mert Krisztus nem emelte uralomra a törvényt és nem a törvény megtartásának az áraként ígérte a megigazulást.

Mivel az üdvösség minden ember számára Jézus Krisztusban van és mivel Jézus Krisztus minden emberért egyformán meghalt, azért Isten előtt nincs különbség zsidó és görög között (Róm 10, 11). Jézus Krisztusban ugyanis sem a körülmetélés, nem ér semmit, sem a körülmetéletlenség, csak a hit, amely a szeretet által munkálkodik (Gal 5,6). Tehát mindaz, ami Krisztusban van: új teremtmény; a régiek elmúltak íme, minden ujjá lett (2Kor 5,17).

A törvény értke az, hogy nevelő volt Krisztusra, hogy aztán az öbenne való hit által a megigazulás megtörténhessék. A hit elkövetkeztével aztán nincs többé szükség a törvényre. A hit által mindenki Isten fia és felnőtt, mert akik Krisztusba megkeresztelkedtek, azok Krisztust öltötték magukra. Nincs többé zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő: mindenki együtt egy Krisztus Jézusban. Aki pedig Krisztusé, az Ábrahám ivadéka, az isteni ígéretnek az örököse (Gal 3,21-29).

Az evangélium tehát nem ismer el semmiféle különbséget ember és ember között: nincs különbség származás és nem, vagyoni és társadalmi helyzet szerint; az evangélium nem hogy nem emel gátat az emberek közé, hanem a meglévőket is lebontja és így valószínűsíti meg Isten gyermekeinek egyetlen családját.

A legnagyobb válaszfal az akkori időkben a zsidók és a pogányok között volt. Legalábbis a zsidók kínosan elválasztódtak minden más néptől, mint Isten kiválasztott népe és az isteni ígéret birtokosa. Végrehajtották ezt az elválasztódást még azon az áron is, hogy az embergyűlölet alaptalan vádját kellett a pogányok előtt viselniük, akik nem tudták, ezt a nagy elkülönülést megérteni. A zsidók magukat Isten háznépének tudták, mindenki más csak jövevény vagy idegen lehetett mellettük; magukat Istenhez közelállóknak tudták, mindenki más csak távollévő lehetett.

Pál kifejezetten tanítja, hogy Jézus Krisztusban ennek az elválasztódásnak is meg kell szűnie, békeességben eggyé kell lennie pogánynak és zsidónak. Így ír a pogányokból lett efezusi hívekhez: „Egykor pogányok voltatok a testi származás szerint, és körülmetéletlenségnek neveztek benneteket azok, akiket a testen kézzel végzett körülmetélkedésről neveznek el. Akkoriban Krisztus nélkül voltatok, idegenek voltatok

Izrael közösségétől, kívül álltatok az ígéret szövetségében, remény nélkül és Isten nélkül voltatok ezen a világon. Most azonban ti, akik egykor távol voltatok, közel jutottatok Krisztus Jézusban Krisztus vére által. Mert ő a mi békeességünk, aki a kettőt eggyé tette és a közbeeső válaszfalat: az ellenségeskedést, lebontotta saját testének a feláldozásával, a parancsok rendelkezéseiből álló törvényt megszüntette, hogy mint békeszerző, a kettőt új emberré teremtsen önmagában, és, a kettőt az Istennel a keresztfánál egy testben kiengesztelje, megölvén az ellenségeskedést saját magában. S eljött, hogy békét hirdessen nektek, kik távollévők voltatok, s békét a közellévőknek, mert mindkettőnknek utat nyitott egy Lélek által az Atyához. Így tehát most már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai és az Isten házanépe, az apostolok és próféták alapjára rakott épület, melynek szegletköve maga Krisztus Jézus” (Ef 2,11-20).

*(Az írás a Vigília folyóirat 1951. decemberi számában jelent meg eredetileg.
A második részt következő számunkban olvashatják majd.)*

FLACH ANTAL

Inter arma silent musae? Hallgatnak-e a háború alatt a múzsák?

2023. május 10. és 31. között az első világháborúban elévülhetetlen érdemeket szerző 10-es honvéd gyalogezredre és a közöttük szolgáló művészekre emlékező kiállítás volt megtekinthető a miskolci Zenepalota aulájában. A kiállított tablók elsősorban Sassy Csaba költő, Kövér Gyula és Meilinger Dezső képzőművészek, valamint Thurzó Nagy László zeneszerző munkásságának állítottak emléket, akik a fronton „új színekkel, új kifejezésekkel járták a kultúra mezsgyéjét, hogy a fronton harcoló bajtársakat kitartásra ösztönözzék, lelkük éberségét a tudomány, az irodalom és a zene produktumai felé irányítva vonják el gondolataikat a sötét önmarcangolás idegfárasztó óráitól.” Az érdeklődők megismerkedhettek a kor művészeti életének egyéb miskolci kiválóságaival is. Az alábbi összeállítás részben a kiállítás anyagának felhasználásával készült, a teljesség igénye nélkül. A kiállításmegnyitáshoz előadássorozat, benne könyv- és CD bemutató is kapcsolódott, amelyre már a Miskolc Város Polgármesteri Hivatal dísztermében került sor, amelyet Veres Pál, Miskolci Megyei Jogú Város Polgármestere nyitott meg. Elsőként Jeszenszky Géza történész (korábbi külügyminiszter) a 10-es honvédekhez fűződő családi kötelékeiről és a honvédek első világháborús harcairól beszélt, míg Szopkó Róbert, a

10-es honvéd Hagyományörző Egyesület elnökeként tevékenységükről tartott előadást. Varga Gábor a II. Rákóczi Ferenc Könyvtár igazgatója kerekasztal beszélgetés keretében bemutatta a 10-es honvédek erdélyi harcairól szóló „Előre az Úz völgyében” című kötetet, melynek részvevői voltak még Béky Zoltán gyűjtő (Thurzó Nagy László unokája), valamint Gotfried Barna hadtörténész. A rendezvényt Flach Antal a kiállítás kurátora, a MMA művészeti ösztöndíjprogramjának ösztöndíjasa mutatta be „A Magyaros alján” címet viselő CD-jét, amelyet Fandl Ferenc színművész (Miskolci Nemzeti Színház)

és Fülep Máté énekművész (Magyar Állami Operaház) közreműködésével Sassy Csaba háborús naplójából és megzenésített 10-es honvéd nótáiból elsőként állított össze.

Sassy Csaba (1884-1960) miskolci születésű költő, újságíró, tanulmányait a helyi református gimnáziumban végezte. Már érettségi előtt a miskolci *Ellenzék* című lap munkatársa, ezt követően a *Budapest*, az *Arad és vidéke*, majd az *Ellenzék* (és utódja a *Reggeli Hírlap*) szerkesztője, főszerkesztője. Az I. világháború után a *28-as újság*, Trianon után a *Vasárnap*, a *Miskolci Hétfői Futár* és a *Miskolci Szemle* felelős szerkesztőjeként dolgozott. 1915 áprilisában besoroztatta magát a 10. honvéd gyalogezredbe, akikkel együtt jelen volt a gorlicei áttörésnél, a Sztrípa front harcainál,

valamint az erdélyi Magyarós (sic!) elfoglalásánál. A fronton történt eseményekről (1917 közepétől) a 10-es honvéd című tábori újság hasábjain számolt be, amelynek nem csak főszerkesztője, de lelke is volt. Innentől kezdve munkásságának középpontjában a 10-es honvédek nimbuszának ápolása, a háború után pedig emléküik őrzése állt. Az ekkor keletkezett verseit képeslapokon sokszorosítva forgalmazták (bevételeivel az ezred hadiözvegy- és árvaalpját gazdagítva), többükhöz ezredbeli jóbarátja, *Thurzó Nagy László* komponált zenét, amely az akkor már széles körben kedvelt nótaköltőt országosan is ismertté tette. A háború után, az évente megrendezett miskolci ezrednapokon szerkesztésében jelent meg a 10-es honvéd újság. A fronton írt kétkötetes naplója (*Hét ország frontján*) a harctéri események egyik legfontosabb dokumentuma, amelyet Miskolcon adott ki az 1930-31-es években. Az 1939-es ezrednapra jelent meg szerkesztésében *A volt m. kir. miskolci 10. honvéd gyalogezred világháborús emlékalbuma* című összeállítás, benne az ezred első világháborús csatáival, tagjaival és a különféle események írásos emlékeinek bemutatásának összefoglalásával. A háborút követően a *Lévay József Közművelődési Egyesület* főtitkára, 1926-tól a *Zeneszerző Szövetség* helyi megbízottjaként is tevékenykedett. Az ő közreműködése nyomán jutott el Miskolcra a *Nyugat* folyóirat írógárdája. 1944-ben a nyilasok letartóztatták, és néhány hétig börtönben tartották, majd 1952-ben a Hortobágyra telepítették ki (pedig röviddel azelőtt súlyos agyvérzést kapott). 1953-tól egy pécsi szeretetotthonban élt, Pécsen is lett eltemetve, 1960-ban. 2022-ben a Tizeshonvéd utcán, a *Herman Ottó Gimnázium* tornacsarnoka melletti kis teret – ahol Vass Viktor 10-es honvéd szobra áll – róla nevezték el.

Thurzó Nagy László (1893-1982) miskolci születésű újságíró, író, költő, zeneszerző. Az első világháború kitörése után, 1915-ben vonult be katonának, ahol 39 hónapig szolgált a miskolci 10. honvéd gyalogezred kötelékében. Amikor az ezred elindította saját tábori újságját, a *10-es honvédet*, annak munkatársa, majd szerkesztője lett, amelybe *Sassy Csabával* (ezredbeli jóbarátjával) együtt sajátos hangulatú szövegeket és verseket írtak. „1917 tavaszán, a vonalban fedeztünk fel egy jótollú, jóhumorú tróembert, aki hozzá még muzsikus is volt: *Thurzó Nagy Lászlót*. Az *Úz-völgyi harcokban olyan vitézül viselkedett, hogy kétizben arany vitézségi éremre való*

felterjesztést ígérték meg közvetlen előljárói. Mikor 1917 márciusában a magyarosi állásokba jöttünk, Thurzó már „beérkezett”. Telefonos tisztje volt a II. zászlóaljnak a Sövényesen. Itt írta, szerzette – az árva-alap javára kiadott – „Álmok” c. nótásfüzetének legszebb dalait. És itt bontakozott ki az írói készsége is. A zászlóalj kitüntetési javaslatait ő fogalmazta. Ilyenkor működött a fantáziája legjobban. Bizony! Sok zászlóaljbeli bajtársa neki köszönheti a kitüntetéseit. A Laci felfokozott fantáziájának. Magáról ellenben megfeledezett, mert a fronton – legalább is a 10-es fronton – mindig az volt a szokás. Végül 1918 őszén Thurzó Nagy Lászlót is felterjesztették három kitüntetésre, de jött a forradalom és elvitte a kitüntetésekét...” A háború után különböző mis-

kolci lapoknak (*Miskolci Reggeli Hírlap*, *Magyar Jövő*, *Miskolci Hétfői Futár*) volt szerkesztője. Zenei tanulmányait magánúton végezte. Zeneszerzőként dalokat és magyar nótákat írt, melyek vázlatos zongoraszólamait olykor zongoraművész-zeneszerző feleségével, Kovács Saroltával, a *Miskolci Városi Zeneiskola* tanárával közösen dolgozta ki. Tagja volt a *Zeneszerzők Egyesületének*, 1933-tól a miskolci *Lévay József Közművelődési Egylet* zenei osztályának elnökeként évente 10–16 bérletes hangversenyt szervezett a városban, ahol a helyi művészgardán túl világhírű művészek is felléptek. Családjával 1940-ben Budapestre költözött, ahol a *Művelődés* filmvállalat ügyvezetője majd tulajdonosa lett (1948-as államosításáig). Az 1960-as évek második felében írta többkötetes, máig gépiratban fekvő *Miskolci Lexikon* című hatalmas munkáját. *Petőfi*, *Ady*, *Endrődy*, *Kürthy*, *Juhász Gyula* és saját szövegére írt műdalai mellett, számos nagyszerű nótája íródott *Sassy Csaba* verseire: *A Magyaros alján* c. „dallal kezdődött a mi barátságunk, mely zavartalan volt húsz éven át.” *A Kőd előttem, kőd utánam* című dalukkal elnyerték az 1921-es országos dalpályázat első díját. Dalai nyomtatásban is megjelentek, többükből hangfelvétel is készült.

Meilinger Dezső (1892-1960) egi születésű, Miskolcon alkotó festőművész. A budapesti *Képzőművészeti Főiskolán* tanult, ahol 1914-ben rajztanári oklevelet szerzett. A Szolnoki művésztelep munkájába még főiskolás korában bekapcsolódott. Itt ismerte meg az alföldi tájat, amely festményeinek egyik állandó témája lett. Az első világháború kitörésekor a miskolci 10. honvéd gyalogezredbe sorozták be, ekkor járt először Miskolcon. Katonaként nem fegyveres szolgálatot teljesített, hanem földijével, *Kövér Gyula* festőművésszel együtt hadi rajzolóként foglalkoztatták, akivel 1917-1918 fordulóján több állomásos hadi kiállítási körutat tettek. Visszaemlékezéseiben keveset írt a hadszíntéri eseményekről, annál többet a tájról, amelyet a csapatok vonulása során alaposan megfigyelt. „*Meilinger Dezső számára a háború a legértékesebb és leggazdagabb festői élmények tárházát nyújtotta: egyrészt lehetősége nyílt a szabad természet folyamatos megfigyelésére, másrészt szert tett emberismeretére, harmadrészt a*

harcmezőn tanult meg kitűnően rajzolni.” Szerencsésen túlélve az első világháborút, a fronton töltött évek, úgy tűnik, mély nyomot hagytak művészetén; a természet és azon belül is a havas táj iránti rajongása lényeges elemévé vált műalkotásainak. Leszerelése után Miskolcon telepedett le, ahol megnősült, majd a *Fráter György Katolikus Gimnázium*nak és a miskolci *Magyar Királyi Fa- és Fémipari Szakiskola*nak (a mai *Andrássy Gyula Szakközépiskola*) lett rajztanára. 1919-ben, az egykori Egri Miksa-féle vízyógyintézet épületében és nagy parkjában, felesége támogatásával képzőművészeti szabadiskolát alapított, amely a későbbi, és jelenleg is működő *Miskolci Művésztelep*nek volt elődje. A *Miskolci Művészek Társaságának* alapítója és a miskolci területi *Képzőművészeti Kör*nek vezetőjeként évente legalább kétszer, tavasszal és ősszel egyéni tárlatain mutatkozott be Miskolcon, a *Korona Szálló* első emeleti kiállító-termében. Már 1911-től szerepelt a *Nemzeti Szalon*, majd 1913-tól a *Műcsarnok* csoportos tárlatain. Stílusát a posztimpreszionizmus és a nagybányai *plein air* hagyományok határozták meg. Életművének zsánerét (mennyiségében és jelentőségében) is a tájképek jelentik. Ihletet jelentett számára a város, de a várost körülölelő gyönyörű vidék is. Mindez már a háború alatt készített rajzaiban, akvarelljeiben is megfigyelhető: a sokféle téli hangulat, a téli csend, a kékesen fehér hó, a kemény hideg, a borongós felhők, a köd és a komor, mogorva, morózus táj, akárcsak a verőfényes téli napsütés.

Kövér Gyula (1883-1950) festőművész, grafikus. Rajztanári oklevelét a Képzőművészeti Főiskolán kapta, mesterei *Székelly Bertalan* és *Révész Imre* voltak. Ezután a müncheni akadémián folytatta tanulmányait, ahol 1906-1907 között *Peter Halm* rézkarc osztályán tanult, majd Párizsba költözött és egy éven át *Henri Martin* festőművész mellett dolgozott. Tanulmányai végeztével továbbra is külföldön, Angliában, Olaszországban és Spanyolországban utazgatott és festett. Első kiállítását a Nagymező utcai Könyves Kálmán művészeti szalonban rendezte 1909-ben. Amikor 1913-ban *Gárdonyi Géza* szerződést kötött egyik tanítványával művei megfilmesítésére, a plakátok készítésére őt kérték fel. Szintén 1913-tól jelentek meg karikatúrái. 1914-ben, a Fővárosi Közgyűlés neki ítélte a Ferenc József koronázási alapítvány festészeti díját, amelynek összegéből újabb nyugat-európai utazását tett. 1915 elején (Bruges-ből hazatérve) önkéntesként bevonult a miskolci 10. honvéd gyalogos ezredhez. Három esztendőn át a keleti fronton teljesített csapatszolgálatot, ahol az ugyancsak egri származású *Meilinger Dezső*vel együtt hadirajzolóként dolgozott. Karikatúráiban 151 tisztársát örökítette meg, amelyek 1917-ben *Kacagó lapok a komoly időkben 1915-16* felirattal, fűzött alakban is megjelentek. Harctéri szolgálatából egy időre felmentve, 1917 novemberében *Sassy Csaba* és *Benke Tibor* katonatársaival együtt Miskolcra utazott, ahol a Vöröskereszt javára tartott jótékonyági esten amellet, hogy a jelenlevőkről karikatúrákat rajzolt, gitáron is közreműködött. A háború végén, mint tartalékos százados szerelt le. Az 1920-as évektől egyre inkább amolyan „társasági festőként” tartották számon. Ugyanakkor a nagyközönségnek igen tetszetek a munkái, minden kiállítás után tucatjával vásárolták

képeit. Művészi rendezésű esküvőinek és a *Fészek Klubban* rendezett bohém estélyeinek nagy visszhangja volt a sajtóban, így később már a kritika is csak pozitívan írt róla. 1943-ban a *Műcsarnok* tavaszi kiállításán „kitűnő elismerésben” részesült. 1944 végén feleségével az oroszok elől Ausztriába, majd Németországba menekült, ahol nehéz körülmények ismét katonaportrékat rajzolt. 1948/1949 fordulóján Helsinkiben telepedtek le, ahol 1950-ben bekövetkezett haláláig folyamatosan alkotott.

Szent-Gály Gyula (1867-1919) szegedi születésű, országos hírvű zeneszerző és zenepedagógus. Sokoldalú és termékeny pályafutásának utolsó szakaszát 1909-1919 között Miskolcon, a *Városi Zeneiskola* igazgatójaként töltötte, de már ezt megelőzően is volt kapcsolata a város daláregyletével (karnagyként és zeneszerzőként). Igazgatói és zenészi működése a város zenei életének első aranykorát is jelentette: a nagy múltú *Miskolczi Dal- és Zeneegyesület* működésének fénypontja is az ő karnagságának idejére esett. Közéleti tevékenységének részét képezte – ezzel is jelezve elismertségét –, hogy tagja volt a törvényhatóságnak és az egyháztanácsnak is, akárcsak a *Borsod-Miskolczi*

Közművelődési és Múzeum Egyesületnek is, melyen keresztül a zenei életet szervezte. Tevékenységét minden téren átjárta azon gondolata, miszerint „zenei élet csak ott fejlődhetik ki, hol elegendő számmal van műértő közönség.” Országos hírnévre, mint kóruskarnagy és kóruskomponista tett szert. Miskolcon az elsők között küzdött egy, a zeneoktatásnak méltó hajlékot nyújtó épület felállításáért és állandó városi zenekarért. Halálát nagy veszteségként élte meg a város vezetősége is, amely saját halottjának tekintette. A jegyzőkönyv emléksorai szerint: „A miskolci zeneiskolát tudása és tevékenysége, valamint lankadatlan szorgalma által az ország egyik elsőrendű intézetévé emelte, s ezáltal a zenei ismeret megszerzésére a város és vidéke lakosainak oly alkalmat nyitott, amelyet feltalálni más vidéki városokban alig lehet. Miskolci tartózkodása idejéről származik kétfüzetnyi katonanótája is, amelyekhez a személyes inspirációt bizonyára (a szintén Gyula névre keresztelt) fiának a 10-es honvédek kötelékében eltöltött katonai szolgálata és az afelett aggódó atyai szeretet szolgáltatta.

Benke Tibor (1886-1944) református segédlelkész, író. Miskolcon töltött évei alatt a Miskolci Naplónak volt publicistája, amelynek hasábjain számos cikke és verse jelent meg. Az I. világháború alatt a miskolci 10-es honvéd gyalogezrednek volt honvédhadnagya. Szolgálata idején (1917 novemberében) a miskolci *Vörös Kereszt-hét* keretében került sor „A rabbi leánya” c. egyfelvonásos színdarabjának bemutatójára, amelynek főszerepét a Nemzeti Színház igazgatója alakította (aki díjmentesen bocsájtotta rendelkezésükre az épületet). A darab és a színészek játéka nagy sikert aratott, és a teltházas est – amelyet Benke

konferált – minden várakozást felülmúló fogadtatása nemcsak előre vetítette és megalapozta, de szinte garantálta is a december 15-én megnyíló „10-es honvéd hét” (a katonaművészek fronton készült munkáit is bemutató programsorozat) várható sikerét. Benke ez utóbbiban is kivette szerepét; egyrészt a hét zenés estjének megvalósításában, másrészt a *10-es honvéd induló* szövegének megírásában, amelyet a *Városi Zeneiskola* igazgató-zeneszerzője, *Szent-Gály Gyula* öntött hangokba. Katonai szolgálata idején került kiadásra a „*Szeressétek egymást! Versek, dalok, történetek*” c. könyve is: „*A zenebarátok figyelmét méltán fel fogja kelteni a kötethez csatolt öt darab, melynek kottája és szövege egyaránt Benke hadnagyé. Különösen a „Vágy” című érdemel dicséretet, miért melódiája közvetlen melegségével fejez ki oly gondolatokat s érzéseket, melyek ma, annyiszor szenvedés után mindnyájunk lelkét áthatják.*”

Becht József (1886-1969) az *Eperjesi Ágostai Hitvallású Evangélikus Tanítóképző* miskolci tagozatának tanára az I. világháború kitörésekor önként jelentkezett katonának a kassai 34. gyalogezredbe. *Przemysl* várának feladásakor hadifogságba került, ahol hadifogolyként kamaraegyüttest szervezett, melynek tagjai maguk készítette hangszereken játszottak. Caricin, Berezovka, Trojckoszavszk (Szibéria) táboraiból hat és fél év után tért vissza Miskolcra ahol, ahol mint kántortanító, valamint orgonista, zongorista, hegedűs, brácsás, gordonkás kamara- és zenekari muzsikus tevékenykedett. „*Rendkívül szerény, feltűnést nem kereső, dicsőségre nem vadászó, műzsájának élő ritka személyisége*” folytán többnyire a tanítással és növendékei boldogulásával foglalkozott. Tanári munkásságának középpontjában a hangszeres és vokális egyházi zene művelése és annak a fiatalokkal való megszerettetése állt, akik közül később többen fővárosi karnagyok, tanárok lettek. Nyugdíjazása után az 1952-ben megalakuló miskolci *Liszt Ferenc Filharmonikus Zenekarnak* lett alapító tagja, ahol 15 éven át brácsázott. Zeneszerzőként számos vokális és instrumentális zenemű megalkotója (egyházi és világi műfajokban egyaránt), melyek legjava nem került kiadásra. Ezek közé tartoznak azok a kompozíciók is, amelyekről a hadifogságban írt naplójából és a növendékei által összeállított műjegyzékből van tudomásunk.

SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET

Viharos időkben éltünk

*„Oly korban éltem én a földön,
mikor besúgni érdem volt s a gyilkos,
az áruló, a rabló volt a hős, -
s ki néma volt netán és csak lelkesedni rest,
már azt is gyűlölték, akár a pestist.”*
(Radnóti Miklós)

Lassan elfogynak a tanuk, akik ezeket az időket átélték, amelyekről Radnóti írt. A Deák téri gyülekezetben ötvenhat őszén történt eseményeknek én vagyok csak élő tanúja az akkori lelkészek közül. Élete vége felé volt főnököm, Hafenschér Károly, sokszor biztatott: írjam le mindezt az utókornak: Milyen változások érintették az országos eseményeken túl, akkor a gyülekezet életét.

Lassan elfogynak azok a lelkészek is, akik egyházunkban ezekben az évtizedekben szolgáltak. Az illetékes szervek kutatják az eseményeket, de vajon mennyire tudnak eljutni a felkutatott dokumentumokból a valósághoz? Ki és mennyiben hamisították meg a dokumentumokat?

Én csak a magam tapasztalatait tudom leírni. Ez csak egy töredéke az akkor lezajlott eseményeknek, de személyes élményeken alapszik.

1945 őszén kerültem a Deák téri gimnáziumba. Az egyházi iskola légkörét is megzavarták az országos változások. A tanulók egy része kifejezetten baloldali beállítottságú volt. Feljelentették az igazgatónkat az állami hatóságoknál. A magyar tanárnőt is felelősségre vonták: miért Babitsot, Jókait tanít? Az akkor alakuló MADISZ-ba engem is be akartak szervezni a barátnőmmel együtt. Talán valahogyan rajtuk keresztül kerültünk Juhász Ferenc költő, akkori 4. kerületi MADISZ titkár látókörébe. Látásból ismertem őt. Egy diákkocsiban utaztunk naponta Budapestre – én Bicskéről, ő Biatorbágyról –, de nem voltam vele beszélő viszonyban. Ezért meglepett, mikor megszólított és nekem és az osztálytársnőmnek azt ajánlotta, hogy vegyünk részt a Balatonnál egy kiképző táborban és kapcsolódjunk be a demokratikus ifjúsági szervezet munkájába. Ajánlatát átgondolva megsejtettük, hogy ha igent mondunk, nehéz visszavonulni. Ezért, megköszönve ajánlatát, visszautasítottuk a kínált lehetőséget. Baloldali mozgalomban résztvevő osztálytársaim tovább is maguk oldalára akartak állítani mindketőnket. Ígérték, hogy segítenek az egyetemi felvételinél, ha együtt dolgozunk velük.

Gimnáziumi éveinket a következő években beárnyékolta Ordass püspök úr letartóztatása. Mi diákok nem láthattunk bele az események mélyére, de sok minden kiszivárgott a történetekből. Keken Andrást még egy darabig hallgathattuk, de később őt is elhallgattatták. Az énektanárunk, Weltler Jenő bácsi, aki mindkettőjünkkel jó

viszonyban volt, az énekórák felét azzal töltötte el, hogy híreket hozott a püspök úr elleni per lefolyásáról. Így nem az újságok eltorzított híreiből értesültünk az eseményekről.

Utolsó gimnáziumi évünk előtti nyáron államosították az egyházi iskolákat. Az egész nyarat végig rettegtek: vajon a Deák tér is belesik az államosításba? Csak nyár végén értesültünk, hogy a Deák téri és a Fasori gimnázium megmarad. Nagyon tehetséges osztálytársamat viszont a bölcsészkarra nem vették fel.

1949 őszén kezdtem meg tanulmányaimat a Pécsi Tudományegyetem Soproni Hit-tudományi Karán. Hamarosan kiderült, hogy az államhatalomnak itt is vannak beépített emberei. Voltak olyan hallgatók, akikről ezt biztosan tudtuk, másokról csak sejtettük. A fiúk közül néhányan a háború vége felé jelentkeztek önként a hadseregbe. Ezeket múltjuk miatt könnyen meg lehetett zsarolni. T. i.: aki hunyadista volt (Így hívták ezt a katonai alakulatot) ez rossz pontnak számított. Volt, aki ellenállt a beszerzésnek, másokat azonban a félelem rávitt a feladat teljesítésére. A teológusok között is meg akarták szervezni az állami, ifjúsági szervezetet, de ez meghiúsult. A beszerzést azonban nem volt könnyű senkinek lelkileg elviselni. Egyik ilyen társunk, nekünk leányoknak panaszkolta sírva, hogy nem bírja tovább ezt a kettősséget elviselni, nem tudja tovább megtenni, hogy a tanáiraól, társairaól kelljen jelentéseket készíteni. Ez a fiú, és többen mások is, éppen ezért szakították meg tanulmányaikat a Teológián, hogy mentesüljenek ez alól.

Mikor a Teológia 1952 őszén Budapestre került, a teológusok zárt kisvárosi közössége feloldódott a nagyvárosi környezetben. Kevésbé lehetett belelátni az egyesek életébe. Inkább azt vettük észre, hogy egyesek az érvényesülés reményében igyekeznek helyezkedni az egyházi felsőbbtség köreibé. Néhányukat pedig az a hátrány érte, hogy nem kaptak letelepedési engedélyt a fővárosban, sőt azzal fenyegették meg őket, hogy nem szentelik föl lelkésznek. Végül az utóbbtól eltekintettek, legfeljebb az elhelyezésüknél szankcionálták nem „haladó” magatartásukat.

Pesti teológuséink alatt jelentek meg az első külföldi vendégek a Teológián. Miniket, lányokat megkértek arra, hogy szolgáljunk fel a vendégeknek, de azt megtiltották, hogy beszédbé elegyeljünk velük. Pedig ezek csak nem nyugatnémetek, hanem keletnémetek voltak. Ugyanezt élték át fiú évfolyamtársaink, amikor 54 őszén Niemöller Márton fogadta vendégként a Teológia. Igénybe vették őket a vendégek felszolgálásánál, de utána távozniuk kellett.

Tanulmányaim befejezése után egy viszonylag nyugodt, szép évet töltöttem Szombathelyen. Mivel a város megyeszékhely volt, kiemelték a határsávból, de az oda utazókat állandóan ellenőrizték. Nem minden ok nélkül. A városban az a hír járta, hogy a határt jól ismerők gyakran vállalkoztak – jó pénzért –, hogy a szökni akarókat átsegítsék a határon. Ezért a határőrség állandóan ellenőrizte a városba utazókat: mi célból, kihez jöttek Szombathelyre? Ilyen ellenőrzésbe a vőlegényem is belekerült. Leszállva a vonatról, bekísérték a határőrségre és átkutatták a csomagját. Egészen a parókiáig kísérté egy kiskatona, hogy meggyőződjék róla, valóban egy itt lakó ismerősét keresi. Csak akkor engedték el, mikor én igazoltam, hogy hozzám jött.

A gyülekezeti életben akkor még nem tapasztaltunk különösebb akadályoztatást. A főnököm, Lehel Ferenc nem régen került a gyülekezet élére, mikor az előző lelkészt nyugdíjazták. A gyülekezet nem egyértelmű szimpátiával fogadta, mert püspöki döntéssel került a gyülekezetbe. Hamarosan azonban megnyerte a gyülekezet bizalmát. Nem nagy műveltségével, amit a párizsi egyetemen és Bonhoeffer tanítványaként Németországban szerzett, hanem az emberek iránt tanúsított segítőkészségével. Mindig az üldözöttek, a nehézségek közé került emberek pártjára állt. A történelmi nagy fordulatok idején ezt újra meg újra bizonyította. Mint egykori munkaszolgálatost az állami hatóságok is tiszteletben tartották. Így a gyülekezeti alkalmakat viszonylag háborítatlanul meg tudtuk tartani. Egyedül a hivatalos hitoktatást akadályozták.

1955. július 1-én kerültem segédlelkészként a Deák- téri gyülekezetbe. Újra egy széles látókörű főnököt kaptam Hafenscher Károly személyében. Ő helyettes lelkészként egy évvel előbb került a gyülekezetbe, azzal a feladattal, hogy a Keken András eltávolítása után meglehetősen szétesett gyülekezetet talpra állítsa. Fegyelmeztségével, amit beosztottjaitól is megkövetelt, lassan rendeződött a gyülekezet élete. Segítségére 54-ben három segédlelkészt osztottak be mellé, akik egy év után más gyülekezetbe kerültek. Az ő helyükre kerültünk mi Dóka Zoltánnal együtt a Deák-térre.

A Deák-téri gyülekezet az előző évek eseményei ellenére, központi helyzetéből kifolyólag, eleven gyülekezet volt azokban az években. Sokan, akik a lakóhelyükhöz közeli templomba nem mertek járni, a Deák-téri istentiszteleteken vettek részt. A templomlátogatóknak csak csekély százaléka tartozott helyileg a gyülekezethez. Dóka Zoltántól maradt fenn az a tréfás mondat, hogy a Deák-téri gyülekezet az, amelyik „jó minden tájról, s együtt énekel...”

A fájdalmas sebek – amely lelkészeik elvesztése miatt érte a gyülekezetet – lassan kezdtek gyógyulni. Beindult a gyülekezeti élet. Ma talán hihetetlennek tűnik, hogy az ötvenes években vasárnaponként száz gyermek jött össze. Három gyermekbibliai köri csoportot tanítottunk vasárnaponként. Egyetemisták, a közelmúlt ébredéséből jövő hívő fiatalok segítettek ebben a munkában

Hetente bibliaórákat is tartottunk a gyülekezetben. Az előző évekhez képest megnőtt a templomlátogatók száma. A pesti gyülekezetek közül talán a Deák-tér volt a leglátogatottabb. Óvatosan és körültekintően, de lehetett dolgozni a gyülekezetben. Még családlátogatásokra is volt lehetőség. A régi gyülekezeti névsorra támaszkodtunk. A fogadtatásunk nem volt mindig pozitív. Volt, aki a régi lelkészek eltávolítása miatt fogadott bizalmatlanul, mások politikai meggyőződésből vagy félelemből zárkóztak el a gyülekezeti életben való részvételtől.

Néha konkrét jele is volt, hogy szemmel tartják a hatóságok a gyülekezetet. Egy alkalommal két civil ruhás nyomozó jött be a hivatalba, azzal a kéréssel, hogy szeretnének beletekinteni az anyakönyveinkbe. Nem emlékezem már, hogy mivel indokolták kérésüket, de közöltem, hogy idegen személyeknek ezt nem engedik meg az egyházi törvényeink. Miután ezt megjelent főnököm is megerősítette, nem erőszakoskodtak, eltávoztak. Minden valószínűség szerint valamelyik híres színész, énekes adatai érdekelték őket, akik a gyülekezetben kereszteltettek, esetleg esküdtek. Azokban az években ugyanis többször

előfordult, hogy ilyen személyek csak jóval később – az események megtörténte után jöttek – a keresztelőre, esküvőre egyházi megerősítést kérni és az anyakönyvbe bejegyeztetni. Azt, hogy a gyülekezethez tartozás bizonyos fokig titkolni kell, a gyerekek is megéreztek. Egyik gyermek-bibliakörösünk mesélte, hogy az iskolában összefutott egy másik gyerekekkel, akivel máskor a vasárnapi iskolában találkoztak. Meglepetten néztek egymásra – mesélte – és az egyikük megjegyezte: mi ismerjük egymást! Mire a másik gyorsan azt válaszolta: Igen, de azt nem szabad megmondani, honnan.

Az egyre nehezedő politikai nyomásról volt tudomásunk, de ennek konkrét eseményeiről csak néha értesültünk. Egyszer Dóka Zoltán egyik volt évfolyamtársa jelent meg és elmesélte, hogy évekkal ezelőtt azért hagyta abba tanulmányait a Teológián, mert csak így tudott megszabadulni a rákényszerített besúgás teljesítésétől. Miután otthagyta a Teológiát, leszálltak róla. Más alkalommal egy fiatal, evangélikus joghallgató mondta el nekünk többnapos börtönméenyeit. Őt azért tartóztatták le, mert a marxista ideológián kívül mást is akart tanulni.

Tudtunk róla, hogy az istentiszteleteinken mindig van valaki, aki „figyel”, ezért pontosan kellett fogalmazni, nehogy félreértsék vagy belekössenek a prédikációba. Miért lehetett azokban az években mégis viszonylag zavartalanul végezni a gyülekezeti munkát, annak – véleményem szerint – két oka lehetett. Dezséry László püspök személye bizonyos biztosítékot jelentett a Deák-térnek. Ő, minden hibája ellenére, szerette az egyházát és szót emelt érdekében. Támogatta az országos gyermekmunkát, hogy stencilezett formában minden gyülekezetbe el tudjunk juttatni a bibliaköröknek szánt tananyagot. Állítólag a református részről ezt jelentették az ÁEH-ban. Nekik nem volt hasonló anyaguk. Talán irigység volt ez a részükről? Ki tudja? Mindenesetre Dezséry megvédte az ügyet és nem tiltották le a sokszorosítást, bár ettől kezdve ellenőrizték az anyagot. Másik oknak azt gondolom, hogy az állami szerveknek is szükségük volt egy látványos helyen, jól működő gyülekezetre, hogy példát mutassanak a vallásszabadsága.

Váratlan meglepetésként 56 ószen Hafenschér Károlyt behívták az ÁEH-ba és közölték vele, hogy a következő vasárnap Keken András fog prédikálni az istentiszteleten. Ő és én már a letartóztatása előtti időkből ismertük Keken Andrást. Dóka most találkozott először vele. Mindhárman örültünk a váratlan fordulatnak. Keken András először tartózkodóan viselkedett velünk. Később együtt dolgozott Hafenschér Károlylyal, és Dókéval is baráti viszonyba kerültek.

Keken András visszajövetelével megváltozott a gyülekezet összetétele. Visszajöttek azok, akik Keken András távozása után elhagyták a gyülekezetet, néha szabadegyházi közösségekhez kapcsolódtak. Nem mindenkit az evangélikus hitéhez való ragaszkodás hozott vissza. Egyeseket politikai nézetük késztetett visszatérésre. Ez a forradalomleverése után vált nyilvánvalóvá. Akik a forradalom kitörésének idején „féléglával verték a mellüket”, hogy megmutadják azoknak a kommunistáknak, rövid időn belül ugyanúgy eltűntek a gyülekezetből, mint ahogy előtte sem láttuk őket. A gyülekezet előnyére szolgált, hogy sem Ordass püspök, sem Keken András nem mentek bele politikai zsákutcába, hanem minden körülmények között a gyülekezet és az egyház ügye volt fontos számukra. (Nem felejttem el Ordass püspök ádventi prédi-

kációját, amelyben a nagy menekülési hullám idején maradásra és Istenre hagyatkozó hitre szólította fel a híveket.)

Az emberek „pálfordulása” másik irányban is tapasztalható volt. Akik Dezséry László belső köréhez tartoztak, megváltozott helyzetében teljesen magára hagyták, mert nem volt érdekük tovább körülötte forgolódni.

Mikor Ordass püspök urat másodsor is eltávolították, elkezdődött az alkudozás a sorsát illetően. Keken András volt az elsősorban, aki a *modus vivendi*-t kereste. Hogyan lehetne Ordass püspököt megtartani az egyházban? Teológiai tanárnak vagy más egyházi funkcióban? Az ÁEH is óvatos volt. Azt híresztelték, hogy nem akarják Ordass püspököt mártírkoszorúval börtönbe juttatni. Ezért elhúzódott a leváltása.

1956 decemberében Ordass javaslatára Hafenschér Károlyt beiktatták a gyülekezet másodlelkészi állásába. Így az a feszültség is megoldódott, ami Keken András visszajövetelével Hafenschér helyzetét bizonytalanná tette.

Ötvenhét tavaszától kezdve azonban több feszült hangulatú tárgyalás zajlott az egyház és állam vezetői között. A legemlékezetesebb ezek közül az a gyűlés volt, amit 1958-ban a budapesti lelkészek részvételével a nagypénteki istentisztelet ügyében hívtak össze. A problémát az jelentette, hogy nagypéntek április 4-re esett. Erre a napra Hruscsovot várták az állami ünnepekre. Emiatt gyülekezési tilalmat hirdettek, ami az istentiszteletek megtartására is vonatkozott. A jelenlévők órákon át vitakoztak (30–40 pesti lelkész) a helyzet megoldásáról. Legyen vagy ne legyen istentisztelet? A gyűlésen részt vett Ordass püspök úr is. Az ÁEH-t Grenák Károly főtitkár képviselte. Ordass sokáig hallgatta a vitát, majd felállt. Kabátja zsebéből egy papírt vett elő és ezt mondta: „Én a mai napon a következő szövegű táviratot küldtem az elnöki tanács elnökének, a miniszterelnöknek és a Kommunista párt főtitkárának: „Én, április 4-én 11 órakor a Deák-téren az istentiszteletet megtartom, ha ebben külső erővel meg nem akadályoznak. Ordass püspök.” Néma csend fogadta a bejelentést. Senki sem tudta felmérni, milyen hatást vált ki ez a bejelentés. Grenák hirtelen felugrott és közölte: „Uraim, el kell mennem.” Mindenki megdöbben a helyén maradt és vártuk, mi történik ezután. Utólag derült ki, hogy Grenák kirohanva a püspöki sofőrrel az ÁEH-ba vitette magát. Nem tudom pontosan, mennyi idő múlva jött vissza a következő közléssel: „Uraim, megváltoztattam a véleményemet. Az istentiszteleteket meg lehet tartani.”

Hruscsov megérkezett, de az ünnepek és az istentiszteletek nem zavarták meg egymást. Azóta többeket kérdeztem, de senki nem emlékezik se a gyűlésre, se az istentisztelet megtartására. A Deák-tér lelkészi naplóban kellene utánanézni.

Ötvenhét nyarán ketten maradtunk a Deák téren Dóka Zolival a gyülekezetben. Mindhárom főnökünk kiment Amerikába az LVSZ világgyűlésre. Ezt még megengedték Ordassnak, utána nyugdíjazták, de Keken megmaradt a gyülekezeti szolgálatban és évekig szolgált közösen a kollégáival (Én már 1959 februárjában elkerültem a gyülekezetből)). Haláláig komoly, szívós és eredményes munkát végeztek közösen a gyülekezetben.

Férjemet 1959-ben megválasztotta a nagybörzsönyi gyülekezet lelkészének, februárban elköltöztünk Budapestre. A Deák-térrel azonban soha nem szakadt meg egészen

a kapcsolatam. Pestre utazva az ott szolgáló lelkészeket gyakran meglátogattam vagy vendégül láttam Nagybörzsönyben. Hafenschér Károllyal találkozáskor mindig előke-
rültek a közös ötvenhatos élményeink, az emberekkel átélt nagy „pálfordulások” és
változások. Rövid ottani szolgálatom alatt, három püspök váltotta egymást. Tréfásan
jegyeztem meg: püspökök mennek, a segédlelkész marad.

Nagybörzsöny egy régi, Zsigmond-korabeli, hegyek közé zárt település. Évszázá-
dokon át, egészen a második világháború utáni időkig elszigetelt település maradt. A
trianoni határ miatt még inkább az ország peremére szorult. Évszázadokon át meg-
őrizte német nyelvét és evangélikus hitét. Bányászokként települtek erre a vidékre, de
a bányák már régen kimerültek. A lakosság földművelésből, gyümölcsstermesztésből
és az erdőből élt.

Mikor mi a faluba kerültünk, indult meg országosan a termelőszövetkezet (TSZ)
szervezése. A központi szervek Nagybörzsönnyt szemelték ki elsőnek a járásban a TSZ
megszervezésére. A falut háború után német származásuk miatt több atrocitás érte:
kitelepítés, vagyonek Kobzás stb. Nem voltak nagy birtokok, de az emberek megta-
lálták a megélhetőségük lehetőségét. A bogyós gyümölcsök telepítése viszonylag jó
megélhetést biztosított számukra, de közös gazdálkodásra nem gondoltak.

A járás vezetői – vagy még felsőbb szervek – úgy gondolták, hogy a falu megfélemlí-
tettsége miatt a legalkalmasabb lenne a járásban a közös gazdálkodás megszervezésére.
A falu vezető gazdái azonban mást gondoltak. A borospincében – ott szokták megbe-
szélni a falu közös ügyeit – megtárgyalták, hogy mit tegyenek a központi terv ellen.

A legmódosabb gazdákból egy tíz tagú küldöttséget szerveztek. Azt tervezték, hogy
felmennek a minisztériumba és szépen előadják: miért nem tartják alkalmasnak a falu
közös gazdálkodás megszervezésére. Észszerű indokaik voltak: a falu messze esik a
vasúttól, az áruk többszöri átrakása teherautóra, majd onnan vonatra plusz költséggel
jár, a hegyi terep nem alkalmas traktorral való művelésre.

A küldöttség tagjai, egy kivétellel, evangélikus gazdák voltak. Köztük a gyülekezet
felügyelője. Induláskor egy valaki lemaradt a csoportból. Áruló volt vagy félelemből
tette? Ki tudja? A minisztériumban meghallgatták őket és azzal bocsátották el a kül-
döttséget: menjenek nyugodtan haza, majd intézkednek az ügyben.

Hála Istennek, minket nem avattak bele a tervükbe. Így teljesen meglepődtünk, mi-
kor két nyomozó jelent meg a parókián. Hétköznap dél volt, én egyedül voltam a
parókián a gyerekekkel. A két idegen a férjemet kereste. Mikor rájuk néztem, nekem
rögtön a Deák-téri eset jutott eszembe, mikor ott jelent meg két hasonló idegen. Mikor
a férjem hazajött a hittanóráról, közölték, hogy csak vele akarnak beszélni. A férjem ig-
azolványt kért tőlük, amit fel is mutattak. Az egyiknél egy orosz nyelvű igazolvány volt.

A két férfi azzal kezdte, hogy baj van: az egyház szervezkedik a népi demokrácia
ellen. Elmondták, hogy küldöttség járt a minisztériumban. A TSZ szervezés ellen til-
takoztak. Szerintük ezt az egyház szervezhette, mivel a küldöttség tagjai mind evangé-
likusok voltak. A férjem meglepődéséből talán elhitték, hogy ő nem tudott az ügyről,
de kifakadtak: ezek a németek biztosan most is szívesebben énekelnek a Deutschland,
Deutschland über alles-t, mint a magyar himnuszt. A férjem próbálta menteni az

embereket, hogy az akciójuk jóindulatú tiltakozás volt, nem politikai szervezkedés. Mentő szándékának mennyiben hittek, nem derült ki, de a tanácselnök megköszönte a férjemnek, hogy védelmére kelt az embereknek és a falunak.

Ezzel azonban nem ért véget az ügy. A nyomozók megjelenése utáni napokban felkeresett bennünk Udvardi, a megyei ÁEH titkár és arra szólította fel a férjemet, hogy mondassa le tisztségéről a küldöttségben résztvevő gyülekezeti felügyelőnket, különben kitelepítik Fábiansebestyénre. Mindennek megtörténtét hétfőn jelentse. Férjem próbálta megmagyarázni, hogy a felügyelőt nem ő választotta, hanem a gyülekezet, így törvényesen ő nem mondathatja le. Hétfőn pedig nem tud Budapestre menni mindezt jelenteni, mert püünkösdhétfő lesz. Mit tesz ilyenkor a lelkész? A főnökéhez fordul tanácsért. Ünnepe utáni napon a férjem felment Vető püspök úrhoz, hogy tanácsot, segítséget kérjen. Nem részletezem: a püspök magára hagyta. Annyit mondott csak: „cselekedjen belátása szerint”.

A TSZ természetesen megalakult. A felügyelő önként lemondott, de nekünk sokáig rossz pontot jelentett az eset az ÁEH-ban. Évekkel később Hartán kérdezte az eszperésünk: miért van rossz pontunk az ÁEH-ban? Választ nem kaptunk rá, de egy darabig még az NDK-ba sem kaptunk útlevelet.

A következő összeütközést az állami hatósággal a férjem fényképező szenvedélye okozta. 1963 tavaszán Budapestre utaztunk a bátyám leányának keresztelőjére, akit a Szilágyi Dezső téri református templomban akartak megkereszteltetni. A templomból hazajövet megálltunk egy kis téren, a Fő utcán fényképet készíteni a családról. Valaki odaszalad hozzánk és figyelmeztetett: tegyük el gyorsan a fényképezőgépet, mert itt nem szabad fényképezni. Erre azonban nem volt idő, mert fegyveres katonák jelentek meg és felszólították a férjemet, hogy a fényképezőgéppel együtt kövesse őket. Nem engedték, hogy ő vegye ki a filmet, hanem bekísérték – ahogy később megtudtuk a Fő utcai ügyészség épületébe – a filmet ők vették ki a gépből és azt mondták: ha valóban csak a család van rajta, visszaadják a képeket. Első ijedségünkben felocsúdva örültünk, hogy őt kiengedték és a gépet sem vették el. Otthon döbbsentünk rá, hogy más felvételek is vannak a gépben. Reggel a bátyám negyedik emeleti lakásából (a Mártírok útján) készültek képek a Parlamentről, ezeken Fő utcai épület teteje jól látszik. Mi lesz, ha kombinálják a képeket és azt gondolják, hogy két oldalról a tiltott objektumot fényképeztük? Azokban az években nem tűnt lehetetlennek a dolgokat egy kis rosszindulattal kombinálni. Hála Istennek, az ügyből nem lett senkinek baja. A családi képeket visszaadták, amiken csak az épületek voltak, megtartották. Attól kezdve minden fényképezésnél attól féltem: nem tiltott helyen fényképezzünk-e?

Mikor Hartára kerültünk, nem alakult legszerencsésebben kapcsolatunk a megyei ÁEH-val. Felelősük szegény (talán gyermekotthonban nevelkedett) sorsú, fiatalon politikai karriert csinált, hiú ember volt. 21 évesen került megfigyelőként a kalocsai érsek mellé, majd megyei ÁEH titkár lett. Kihasználva hatalmát elvárta, hogy a papok „udvaroljanak” neki. Szívesen vette, ha a katolikus papok vendégül látták.

Hartára kerülésünkkel ránk azért neheztelt meg, mert a lelkésziktatásra nem személyesen hívta meg a férjem, csak stencilezett meghívót kapott, mint mások. Ezt

szóvá is tette. Jó is származott belőle: férjem nem lett esperes, aminek a püspök eredetileg szánta.

Az egyházmegyében is voltak beépített emberek. Ezt két eset is igazolta. Esperesünk szívesen maga köré gyűjtötte azokat a kollégákat a megyéből, akik szerettek teológiai kérdésekkel mélyebben is foglalkozni. Mivel erre az LMK (Lelkeszi Munkaközösség) üléseken sokszor nem jutott idő, egy szűkebb körű találkozót szervezett, hogy azon tudjuk hosszabban beszélgetni. Ezt a találkozást fürdőzés címén Gyulára tervezte meg. Néhány nappal a „titkos” találkozás után, az ÁEH-s megkérdezte az esperesünket: milyen „zug”-LMK-t tartott Gyulán? Honnan tudta meg? Ki súgta be? A lelkészek részéről jelentett valaki, vagy külső megfigyelőktől értesültek róla? Megválaszolatlan maradt.

A másik esemény Káldy püspök személyéhez kapcsolódik. Nagyon fáradtan, kimerült állapotban jött közénk egy lelkészgyűlésre. Rossz idegállapota mögött az az esemény volt, hogy egy nálunk tanuló ösztöndíjas bizonyos iratokat (amik részben Ordass püspökkel voltak kapcsolatban) titokban kivitt Nyugatra. Káldy önuralmát elveszítve, kiabálva szidta a jelenlévő lelkészeket. Ezt hallva, Hernády Nándor apostagi lelkész felállt és ezt mondta: „Püspök Úr! Ha velem szépen beszélnek, kenyérré lehet kenni, de ha így, megkeményedek.” Hernády hozzászólása még jobban kihozta sodrából a püspököt. Cserháti Sándor szegedi lelkész próbált valamit lelkésztársa védelmére felhozni, de a püspök letorkolta. Senki nem mert többet szólni. A püspök idegesen magunkra hagyott minket. Mikor kifelé mentünk, én megszorítottam Hernády kezét, de mondani semmit nem tudtam. A történetek után mindenki tanácstalanul távozott.

Hartára való hazaérkezésünk után nem sokkal megjelent nálunk Hernády a feleségével. Elmondta, hogy otthon elbeszélte a gyűlésen történeteket. A felesége leszidta és nem hitte el neki, hogy csak az előbb idézett mondatot mondta. Azt kérte, erősítsük meg az igazát. A férjem látva kollégája kétségbeesését, próbálta megnyugtatni. Azt ajánlotta, menjen fel a püspökhöz és tisztázzák egymás közt az ügyet.

Másnap szólt a telefonunk, a püspök kérte a férjemet magához. Ilyen hamar értesült róla, hogy Hernády nálunk járt és beszélt velünk. Hernádytól tudta meg vagy mástól? Nem derült ki. A kellemetlen az volt, hogy a püspök eleve úgy kommentálta az esetet, hogy ő és még egy-két lelkész ő ellene szervezkednek. Hiába magyarázta a férjem, hogy úgy érezte, bajba jutott kollégájának lelkipásztori segítséggel tartozik, nem hitte el. Kíméletlenül lehordta a férjemet (pedig alapjában véve szerette, mint volt segédlelkészét). Nyilvános alkalmakon is kipellengérezte. A sors iróniája, hogy Hernádyal hamarabb megbékélt, mint azokkal, akik nézete szerint cinkosai voltak.

Itt is megmarad a kérdés: honnan tudott már másnap délelőtt a püspök Hernádyék hartai látogatásáról? Miért gondolta, hogy egyes lelkészek őt támadják? Miért nem adott lehetőséget arra, hogy az illetők tisztázzák vele a dolgot? Sajnos, Káldy akkor már olyan idegállapotban volt, hogy nehezen lehetett vele szót érteni. Csak mikor Tibor elköszönni ment tőle, átmenve a másik kerületbe, használta vele szembe a régi barátságos hangot és sajnálta, hogy elment kerületéből.

A nyolcvanas évek elején még Hartán megértük ÁEH-sunk Karrierjének kettőtörését. Az elterjedt hírek szerint zűrös ügyei miatt a katolikus papok jelentették fel. Egy Hazafias Népfront ülésen jelentették be hirtelen leváltását. Ettől kezdve mind kisebb megbízatást kapott. Még a megyénél dolgozott, mikor egyszer este azzal a hírrel fogadott a szomszédasszonyunk, hogy Szakács, az ÁEH-s keresett bennünket és azt kéri, bármilyen későn érünk haza, a férjem keresse meg a közeli megyei üdülőben. Furcsa kérés volt. Mit akarhat a férjemtől, akivel sohasem volt különösebb szoros kapcsolatban? Ő autóbá ül és késő éjszaka jött haza. Különös élményben volt része. Szakácsnak szüksége volt valakire – éppen egy lelkészt választott –, aki előtt feltárja, ami az évtizedek alatt benne felgyülemlett, amin sem a karrier, sem az ital nem segített. Férjem úgy fogalmazta meg: szinte gyónás volt a hosszú éjszakai beszélgetés. Egy ÁEH-s, egy ateista a lelkésztől várt segítséget, hogy tisztázza vagy „meggyónja” a benne felgyülemlett kérdéseket, feszültséget!!! Nem volt más „ember”?

1977-ben úgy határoztunk, hogy elfogadva a kitelepített hartaiak és Gémes Pistákék hívását hármásban körutat teszünk Nyugat-Európában. Kíváncsian vártuk, kapunk-e útlevelet? Turista útlevelet kértünk. Nem említettük, hogy hazai ismerősöket is fel akarunk keresni. Csupán egy lapon jeleztük Gémeséknek, hogy utunk során felkeressük őket.

Néhány nappal indulásunk előtt kellemetlen meglepetés ért bennünket. Két nyomozó keresett fel minket Kecskemétről. Azzal kezdték mondanivalójukat, hogy tudomásuk van Nyugatra utazásunkról. Ezért felhívják a figyelmünket arra, hogy vigyázzunk, nehogy kint beszervezzenek bennünket. Legyünk óvatosak, kikkel érintkezünk, mit mondunk. Ha hazajövünk, majd újra felkeresnek bennünket. Mi nekik sem mondtunk neveket, hogy kiket látogatunk meg, hanem azt mondtuk: turistaként megyünk világot látni. Látogatásuk után jutott eszünkbe, hogy biztosan értesültek a Gémeséknek írt lapról. Nem is mertünk több levelet írni, csak Jugoszláviából. Egész utunkon végig kísért az a félelem, hogy figyelnek bennünket. A Gémesék otthona előtt kutyát sétáltató emberben is megfigyelőt képeltünk. Valószínű, hogy ez csak képzelődés volt.

Hazafelé Bécsben azonban valaki megszólított bennünket, mikor egy ház előtt megálltunk. Az állított meg, hogy a táblán ismerős névre lettünk figyelmesek. Szépfalusi István magyar lelkész neve volt rajta. A férfi megkérdezte: kit keresünk? Ezt a házat biztosan figyelték. Szépfalusi sok magyar lelkészt segített a forradalom után, erről tudomása volt a hazai hatóságoknak. Nem jelentett itthon jó pontot vele kapcsolatot tartani. ezért mi nem is akartuk felkeresi. Véletlenül tévedtünk lakása vagy hivatala közelébe. Az idegennek gyorsan azt válaszoltuk: nem keresünk senkit és tovább menünk. Itthon – hála Istennek – nem jelentkeztek újra a hatóság emberei. Úgy tűnt, nem kaptak rólunk gyanús jelentést.

Miskolcra kerülésünk 1985-ben az egyházi vezetőségnek azzal a szándékával történt, hogy a férjem nem csak Miskolcon lesz gyülekezeti lelkész, hanem az egyházmegye esperesének szánták. Úgy tűnt, hogy e terv elé az állami szervek sem gördítettek akadályt. Az állam és egyház közti feszültség ez év őszére már Miskolcon is enyhült. Viszonylag jóindulatú személy töltötte be az egyházügyi titkári posztot. Végig jóindulatú, de távolságtartó viszonyban volt a férjemmel. Én nem sokszor találkoztam vele.

Meglepetésemre engem beválasztottak a Városi Népfrentbizottság tagjai közé. Mészáros István református lelkésszel, későbbi püspökkel ketten képviseltük az egyházakat. Szólni nem szoltunk hozzá, de tanulságos volt közvetlenül belelátni a város életének problémáiba. Egyetlen aktív szereplésem az volt, mikor a nyugdíjasok tiszteletére rendezett színházi előadáson köszöntöttem a megjelent nyugdíjasokat.

Megértem még a Bizottság feloszlását. Akkor néhány barátságos, jóindulatú embertől köszöntem el.

A fordulat után lehetőség nyílt kikérni a rólunk írt állami jelentéseket. Mikor nyugdíjba mentünk, a férjemet izgatta, mit írhattak rólunk? A megküldött jelentésmásolatot eddig még nem találtam meg, de olvastam. Nem sokat mondott. Nem is mindenben mondott igazat. Például valaki azt jelentette, hogy a férjem más (megnevezett) lelkészekkel együtt Nyugatról motorkerékpárt kért. Soha nem kért semmit. Rólam azt jegyezték fel terhelésként, hogy Keken András és Ordass Lajos beosztottja voltam a Deák-téren. Nem volt tisztában azzal a feljelentő, hogy egy segédlelkész nem maga döntötte el hol szolgáljon? A jelentő személy, illetve személyeket az irat nem közölte. csak sejteni lehetett.

Van-e más dokumentum is rólunk? Nem tudom. Lehet, hogy nem voltunk jelentős, megfigyelésre szolgáló személyek? Ki tudja?

Emlékeimet az utókornak leírva csak hálát tudok adni Istennek, hogy kisebb-nagyobb zaklatások, gáncsoskodások ellenére mégis ezekben a viharos időkben szolgálni tudtunk egyházunkban.

Emlékezés Mindszenty József bíborosra 2023-ban, a Jó Pásztor vasárnapján

Hol a szem, szemével farkasszemet nézni?

*Ki meri meglátni, ki meri idézni
az igazi arcát?”*

(Babits Mihály: Petőfi koszorúi)

Mindszenty József személye ismét megosztó lett. Ennek oka, hogy a 2022. október 23-ai állami megemlékezés színtere a zalaegerszegi Mindszentyneum volt, így az 50-es években meghurcolt bíboros személye újból politikai céltábla lett, akárcsak elhíresült perében. „A NER és az ő bíborosa” című cikkben megfogalmazza a bulvártörténész, hogy „Az ő világgépe a jobbágyok és főispánok világa, a tömjénnel telefüstölt társadalmi egyenlőtlenségeké, amelyben a szegényeknek és elnyomottaknak a „tekintély” alapján kell elfogadniuk nyomorúságos sorsukat.”¹

Rövid írásom célja azonban nem az, hogy az elkerülhetetlen politikai és világnézeti különbségek mentén védjek, vagy vádoljak. Nem kívánok részt venni kétpólusú emberek vitáiban, de talán érdemes visszatekinteni arra az életútra, ami a jó pásztor vasárnapjának megemlékezése is lehet.

A szakirodalom tanulmányozása és a bíboros érsék Emlékiratainak olvasása közben személyes emlékek is eszembe jutottak, mint pl. amikor 1991-ben diáktársaimmal ellátogattunk Mindszenty sírjához az esztergomi bazilika kriptájába – éreztük, hogy ez egy nagy dolog, de nem tudtuk miért. Vagy régebben, mikor gyermekfejjel hallgattam nagyapámat, amint a „békepapokat” szidta és nem értettem, hogyan is lehetne rossz ember az, aki hittant tanított nekünk, és aki mellett sokáig örömmel ministráltunk. – Ma már tudom, hogy nagy viharban az ember meghajlik, mint a nád, vagy egyenes marad még akkor is ha kettétörik, akár a fenyő. Mindszenty József ez utóbbi volt.

A későbbi hercegprímás egy dunántúli kis faluban, Csehimindszenten született 1892. március 29-én egyszerű földműves családban. Szombathelyen, a premontrei gimnáziumban tanult, majd a teológiát szintén itt, a papnevelő intézetben végezte, s 1915-ben pappá szentelték. A hittudományi főiskolán az évfolyam legjobb tanulójának bizonyult. Tanárai ajánlása alapján Mikes János püspök a Bécsben működő magyar papnevelő intézetbe, a Pázmáneumba akarta küldeni, hogy az osztrák főváros

¹ Ungváry Krisztián: A NER és az ő bíborosa <https://telex.hu/velemenyt/2022/10/23/ungvary-krisztian-mindszenty-jozsef-biboros>

egyetemének teológiai fakultásán folytassa és fejezze be tanulmányait... nem fogadta el ezt a kitüntetésnek számító pozíciót, mert ő a néppel és a hívekkel közvetlenül foglalkozó gyakorlati lelképásztor szeretett volna lenni. Felsőpatyon káplán, hitoktató, majd 1917-től a zalaegerszegi állami fiúgimnázium hittanára, emellett osztályfőnök és latin tanár. Már ezeken az első állomásokon érezhető a későbbiekben megfogalmazott elvek megvalósítása: a pasztoráció, a tanítás és a lelkiismeretes munka. Ő maga ezt a feladatot így fogalmazta meg:

„A Nagyasszony számára védjük Istentől drága kincsként és felelőség mellett ránk bízott iffúságunkat, jobban, mint szemünk világát, hogy az testben és lélekben tisztán, az Anyaszentegyház ülén katolikus és magyar maradjon.”²

Ezzel a küldetésstudattal nem csoda, ha már a Károlyi-kormány idején szembekerült a világi vezetőkkel, akik a XX. században gyakran fordultak saját nemzetükkel szembe. A kommün hónapjaiban letartóztatták és fegyházra ítélték. 1919 augusztusában térhetett vissza Zalaegerszegre, mikor a kommunista vezetés elhagyta az ország süllyedő hajóját.

Plébánosként már megmutatkozott gyakorlatiassága, elméleti, tudós felkészültsége és a közéletben való aktív részvétele: korszerű egyházközséget, elmélyült hitéletet teremtett, diplomákat, iskolákat építtetett, nyomdát létesített, Bíró Mártonról, a 18. században élt veszprémi püspökről 500 oldalas monográfiát írt, mindeközben a kommunista ideológia kidolgozóinak műveivel is behatóan foglalkozott – korábbi és leendő ellenfeleinek taktikázása ezért nem tudta őt félrevezetni. Ugyanakkor a másik szélsőséggel, a nemzetiszocializmussal szemben sem voltak illúziói: 1939-ben gr. Teleki Pál miniszterelnök felkérésére a náci Volksbund és nyilas hatásokat ellensúlyozni kívánó, a magyar keresztény-nemzeti értékeket védő Nemzetpolitikai Szolgálat du-nántúli vezetője lesz.

XII. Pius pápa 1944.márciusában veszprémi püspökké nevezte ki. Mikor Esztergomban beiktatták, az ország már német megszállás alatt volt, mégsem volt paszszív: tervet dolgozott ki a püspöki és egyházmegyei földbirtokok fölosztására, de ezt a kormány megakadályozta. Meghatározó része volt annak a püspökkari körlevélnek a megalkotásában, amely a zsidók elhurcolása ellen tiltakozott. Október végén, amikor a katonai hadműveletek elérték a Dunántúlt, memorandumot írt Shvoy Lajos székesfehérvári, br. Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát együttműködésével. Ebben a keresztény erkölcsre hivatkozva követelte a kormányzattól, hogy szüntesse meg a harcot a Dunántúlon, mert a háború nem a magyar nép érdekeit szolgálja. E kezdeményezés megtorlásául a veszprémi nyilas hatóság katonai célokra le akarta foglalni a menekültekkel telezsúfolt püspöki palotát. Mindszenty ezt megtagadta, ezért letartóztatták és a veszprémi vármegyei bíróság pincebörtönébe zárták több papjával és kispapjával együtt.

² Részlet Mindszenty József bíboros 1948. újévi pasztorleveléből In: Új Ember 2012. 04. 01.

Már Sopronban élte át milyen is az a szovjet „felszabadítás”: fosztogató, kegyetlenkedő, részeg katonák, tomboltak a városban és az egész országban. Következmények nélkül gyilkoltak, lányokat és asszonyokat erőszakoltak meg, és ezreket hurcoltak rabszolgamunkára a Szovjetunióba. Ez a tapasztalat és a kommunista eszmerendszer, a dialektikus materializmus, valamint a bolsevik propaganda módszerének ismerete tette őt az új hatalom kérlelhetetlen ellenfelévé. Tudta, hogy aki a munkásnak a gyár tulajdonát, a földművesnek földet, mindenkinek igazságos társadalmat, az egyház tiszteletét ígéri, csak a hatalom megszerzéséért teszi ezt, valójában hazudik. Szolzsenyicin így fogalmazta ezt meg:

„A kommunista nem ismeri a szegényt, az emberi méltóságot, és fogalma sincs arról, amit a keresztény etika így nevez: lelkiismeret. (...) Nincs olyan vastag bőrt igénylő hazugság, amit egy kommunista szemrebbenés nélkül ki ne mondana, ha azt a mozgalom érdeke vagy az elutársak személyes boldogulása így kívánja.”³

XII. Pius pápa 1945 augusztusában a magyar egyház főpásztorának, esztergomi érseknek nevezte ki Mindszentyt a politikai vezetők nemtetszése ellenére. A háborús viszonyok miatt a tisztség fél évig betöltetlen volt Serédi Jusztinián halála után, akit így jellemzett Mindszenty: Homo Dei, Homo Patriae, Homo Ecclesiae. Székfoglalójában kiállt ezen értékek mellett és megfogalmazta az esztergomi érsek szerepét:

„Akarok jó pásztor lenni, aki ha kell, életét adja juhaiért, Egyházáért, hazájáért! (...) Ha Isten-Atyánk és Mária-Anyánk segít, akarok lenni népem lelkiismerete, hivatott ébresztőként kopogtatok lelketek ajtaján, a föltetsző tévelyek ellenében az örök igazságokat közvetítem népemnek és nemzetemnek. Ébresztgetem nemzetünk megszentelt hagyományait, amelyek nélkül egyesek talán igen, de a nemzet nem élhet.”⁴

A hercegprímás székfoglaló beszéde meglepte a kormányt és zavarba hozta a moszkovitákat. Kiderült belőle ugyanis, hogy Mindszenty tisztában van a marxizmussal. Tudja, hogy a bolsevizmus elsősorban nem politikai párt, hanem világnézet, mindenestől ateista, egyház- és vallásellenes mozgalom. Emellett egyértelművé tette, hogy „a múltat végképp eltörölni” ideológia ellen határozottan fel fog lépni.

Mint a nemzet lelkiismeretének csak három év állt rendelkezésére, de ezalatt a rövid idő alatt olyan nagyarányú tevékenységet fejtett ki, amelyre évszázadok óta nem volt példa, és amely gyakorlatilag az egész magyar népet felrázta. Éjt nappallá téve dolgozott. Nagyszabású jótékonyági mozgalmat indított, hogy a kimondhatatlan nyomort enyhítse. Szót emelt az állampolgárságuktól megfosztott és igazságtalanul deportált csehszlovákiai magyarok, illetve a Magyarországról kitelepített németek ügyében. Elsőként tájékoztatta a magyar közvéleményt a délvidéki véres megtorlásokról sátoraljúj helyi beszédében. Nem értett egyet az ország államformájának

³ A jeles orosz írónak tulajdonított idézet nem lokalizálható pontosan, valószínűleg egy Spiegel-riport részletének szabad fordítása, ám tartalma műveiben könnyen alátámasztható.

⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, 1989. 157

népszavazás nélküli megváltoztatásával – ezt még napjainkban is felróják neki, de bírálói azt elfelejtik, hogy a történelmi eseményeket a saját korukban kell szemlélteni és ha feltesszük, hogy az ország népét 1946-ban valóban megkérdezik, hogy eltöröljék-e a királyságot, bizony nem sok esélye lett volna a nem túl szép emlékű köztársaságnak. Persze ez elképzelhetetlen volt a Vorosilov által vezetett Szövetséges Ellenőrző Bizottság árnnyékában.

Mindszenty, aki 1946-tól már bíboros is volt, kiállt az ifjúsági szervezetek mellett, s mindent megtett, hogy megvédje az egyházi iskolákat az államosítástól. Felkereste Magyarországot minden zegzugát, ahol tízezrek gyűltek össze, hogy vigasztaló, bátorító szavait hallgassák a meghirdetett Mária-évben. Közi-Horváth József keresztényszocialista politikus így emlékezik róla: „Nem volt még esztergomi érsek, aki (...) annyi szentbeszédet mondott volna, mint ő. Ebben a vonatkozásban érsekelődje legnagyobbikát és a magyar szónak utolérhetetlen mesterét, Pázmány Pétert is felülmúlta.”⁵ Mindszenty az országot szinte újraevangelizálta, s az igazság, a hithez való hűség és a kommunista eszmék elutasításának a szimbóluma lett. A püspököknek Szent Ambrus példáján keresztül mutatta be mi a feladatuk, aki „osztályok és pártok harcába érkezett, de nem volt pártoké és osztályoké (...) csak az igazságé. A harcban álló kereszténység és pogányság közt nem hintázott: nem akart a szenátus szemében 'realpolitik' lenni.”⁶

1947 után a hatalom szemében az igazsághoz való ragaszkodás megbocsáthatatlan vétek volt, ezért kellett a magyar egyház fejét eltávolítani az útból.

A pártállam mindent szovjet mintára alakított át és a szocialista internacionalizmus legnagyobb ellenfele a katolikus, azaz egyetemes egyház lett. Első lépésben megszüntette az egyesületeket, majd államosította az iskolákat, betiltotta a szerzetesrendeket, végül az egyházi vezetőket börtönözte be. Mindezeket koncepciók perekké érték el, melyek a társadalom meggyőzését és megfélemlítését is szolgálták. Ezeknek a véres színjátékoknak Sztálin embere, Visinszkij ügyész volt a szellemi atyja, melynek lényege, hogy a beismerő vallomás alapján állapítja meg a bűnösséget, majd mondja ki a már meglévő ítéletet. A Szovjetunióban a '30-as évek elejétől általánosak voltak ezek a perek, nálunk a Mindszenty-per az új hatalom „főpróbája”, melyet Rákosi, a párt vezetője és Kádár, a belügyminiszter készített elő.⁷

A bíborost 1948 karácsonyán vitték az Andrássy út 60.-ba, ahol testileg és lelkileg is meg akarták törni. A verések, az alvás megvonása, tudatmódosító szerek alkalmazása – mindent bevetettek, hogy megtörjék és megalázzák. Kivégezni azonban nem merték, vagy nem akartak mártírt csinálni belőle, ezért életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték, a társadalmat pedig minden eszközzel igyekeztek ellene fordítani, gonosz, javakban tobzódó reakciós főpapak ábrázolták, míg a nép nyomorban élt...

1956-ban azonban rövid időre ismét kinyilváníthatta akarátát az ország: a forradalom elsöpörte a kommunisták hatalmát, Mindszentyt október 30-án szabadították ki a

⁵ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Budapest, 1989. 21

⁶ Mindszenty 1989. 153

⁷ Tomka Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés 1945-1990 és az ügynökkérdés Budapest, 2005. 45-77

fogságból magyar katonák. Néhány napra újból ténylegesen esztergomi érsek lehetett: tárgyalt a magyar katolikus egyház jövőjével kapcsolatos teendőkről a püspöki kar tagjaival, egyházmegyéje vezetőivel, Tildy Zoltán államminisz-

terrel, s a külföldi segítségszervek küldötteivel a Magyarországnak nyújtandó anyagi segítségről. Fölkeresték a református és evangélikus egyház vezetői is, de politikai pártok képviselőit nem fogadta. November 3-ai rádióbeszédében kiállt a nemzeti szabadságharc céljai mellett, s a polgári demokrácia jövőképét vázolta föl. Másnap hajnalban azonban újból az erő vette át a főszerepet, hiszen a nagyhatalmaknak nem ált érdekében a kényes erőviszonyok megváltoztatása – a fővárost a szovjet csapatok vették birtokukba; „Egy nép kiáltott. Aztán csend lett.”⁸

Mindszenty az Egyesült Államok nagykövetségén kért és (egyetlenként) kapott menedéket. Ottani tartózkodását rövidnek vélte, bízott a nemzetközi nyomásban, ám a Kádár vezette régi-új hatalom megszilárdult, s a 60-as évek második felétől egyre szalonképesebb lett nyugaton is. Mindszenty nem térhetett vissza érseki székébe, egyrészt mert perének előkészítésében, mint említettem Kádárnak döntő szerepe volt, másrészt tudták, hogy soha nem lesz a rendszer támogatója még az „aki nincs ellenünk az velünk van” elv alapján sem. Hogy lehetne az a „békemozgalom” tagja, aki ilyen makacsul ragaszkodik az igazsághoz? Végül az amerikai elképzelésekbe sem fért már bele a magyar bíboros, ezért Mindszenty teljesítve VI. Pál pápa kérését, 1971 szeptemberében elhagyta a követséget és Rómába ment.

Ennek azonban nagy ára volt, amiről Mindszentyt nem is tájékoztatták. A Szent-szék ugyanis biztosítékot adott a magyar kormánynak arra, hogy a bíboros semmi olyat nem tesz vagy mond külföldön, ami a magyar kommunista rezsim érdekeit sértené. Ezt a garanciaadást a bécsi nuncius csak 1972. október 10-én hozta Mindszenty tudomására. Az emlékiratok kiadásának a bejelentése is radikális lépésre szánta el mind a Kádár-rezsimet, mind a Vatikánt Mindszentyvel szemben. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1973. őszén a pápához küldött levelében – amelyet a kar valamennyi püspöke aláírt – kérte, hogy Mindszenty Józsefet mentse fel az esztergomi érseki székéből. Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros egykori bécsi titkára– Mindszenty bíboros megbízásából – még egy utolsó kísérletet tett arra, hogy a pápát eltérítse ettől a szándékától, amely sajnos eredménytelenül végződött.

A hivatalfosztásról szóló dekrétumot 1974. február 5-én, Mindszenty bíboros kirakatperének 25. évfordulóján hozták nyilvánosságra. Ezután a bíboros már nem használta esztergomi érseki címét, de változatlan hittel és örömmel dolgozott a lelkekért a mene-

⁸ Részlet Márai Sándor: Mennyből az angyal című verséből

kült magyarság körében. Mindszenty átérezhette, a középkor nagy reformpápájának, VII. Gergelynek a szavait: „*Szerettem az igazságot és gyűlöltem a bűnt, éppen ezért most száműzetésben halok meg.*” „A bíboros, utolsó percig tartó lelkipásztori munkálkodása közepette, 1975-ben halt meg Bécsben. Kívánsága szerint Máriazellben temették. Sírja zarándokhellyé lett. Végredelelte az volt, hogy testét csak az oroszok kimenetele után hozzák haza. Porai 1991. óta az esztergomi bazilika kriptájában nyugszanak.”⁹

A hidegháború kora, mint ahogy a többi is, tele volt megalkuvással, reálpolitikussal, hogy gondolataim kezdeti képéhez visszakanyarodjak, viharban hajlongó náddal. Mindszenty megmaradt fenyőfának...

Kányádi Sándor verse idézze most a megalkuvást nem ismerő bíborost:

A fenyőfa és a nád

a nád hajlongott a fenyő nem
adta be derekát a szélnek
s kettétört eképpen az erőtlen
nád javára billent eddig a mérleg
de jött egy legény amiről nem
vagy csak suttogva ha beszélnek
vihar múltával jött s merőben
más tanulságot adott a mesének
lévén maga is viharverte fáradt
és tapasztalt ki meséken átlát
lemetszette töből a nádat
furulyát fabrikált belőle hátát
a kettétört fenyőnek vetve halkán
elkezdte siratni az alkonyatban¹⁰

⁹ Tomka 2005. 77

¹⁰ Kányádi Sándor: Szürke szonettek. Budapest, 2003.

FABINY TIBOR

Ordass Lajos püspök halálának 45. évfordulójára emlékezünk

Ordass Lajos püspök halálának negyvenedik évfordulóján megemlékezést tartott 2018. augusztus 10-én a Farkasréti temetőben az Ordass Lajos Alapítvány. A püspök halálának 45. évfordulója aktualitásából Fabiny Tibor professor igehirdetését olvashatják.

„Te Péter vagy, és ezen a kösziklán építem föl az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vehetnek rajta diadalmat.”
(Mt 16,18)

Kedves Testvérek az Úr Jézus Krisztusban!

Ma az Ordass Lajos Alapítvány felhívására azért gyűltünk egybe Ordass Lajos evangélikus püspök sírja körül, hogy halálának 40. évfordulóján hálát adjunk az ő életéért és szolgálatáért. Az idei megemlékezés ismét egy többszörös kerek évforduló.

Hetven éve, hogy Ordass püspököt 1948 szeptemberében letartóztatták, majd börtönbe zárták. Hatvan éve, hogy Ordass püspököt hivatalából, 1958 júniusában végleg elmozdították. Negyven éve, 1978. augusztus 14-én e földi életből eltávozott, s öt nappal később, augusztus 19-én itt helyezték örök nyugalomra.

Kedves Testvérek!

Az okostelefonom kora reggelenként nemcsak az *Úrmutató* által kijelölt napi igéket és olvasmányokat olvashatom, hanem – a rendszergazda jóvoltából – ebben az évben még Ordass Lajos *Útravaló* című áhítatos könyvéből egy-egy igeszakaszhoz fűzött napi elmélkedését is.

Amikor az Egyesült Államok egyik főiskoláján vendégkutató voltam, az egyik reggel több kollégám is örömmel újságolta, hogy az általuk olvasott „lutheránus breviáriumnak” is nevezhető imádságoskönyv (*For All the Saints*) – amely a bibliai szakaszok mellett az egyház „szentjeinek” rövid írásait is tartalmazta – aznapi meditatív olvasmány éppen Ordass Lajos magyar evangélikus püspök egyik írása volt! Mélyen megérintett a hír: amíg Ordass személyét több évtizeden át odahaza saját egyházában elhallgatták, addig ott, Amerikában az ő gondolatait lelki táplálékként olvasták!

Az amerikai evangélikusságra nagy hatást gyakorolt Ordass Lajos börtönviselt püspöknek a Lutheránus Világszövetség minneapoliszi nagygyűlésén 1957 augusztusában elmondott igehirdetése s az is, hogy egy évvel később angolul és a szerző nevének említése nélkül megjelent *At the Foot of the Cross* (A keresztfá tövében) címen ezzel az alcímmel: „Böjti elmélkedések egy lelkésztől, akit vasfüggöny mögött bebörtönöz-

tek”. Tudjuk, hogy ez a gazdag lelki olvasmány csak a rendszerváltozás után jelenhetett meg Magyarországon, az *Ordass Lajos Baráti Kör* egyik kiadványaként.

Ordass lelkisége azonban ne csak a tengerentúli, a nyelvünket nem ismerő hittestvéreink tudatában éljen, hanem mi is vegyük birtokunkba bátran és alázattal ezt a lelki örökséget!

Igehirdetésem textusának keresése közben került elélem az *Útravaló* pár héttel ezelőtti igéje, ahhoz fűződő lelki olvasmány. Minden olvasmány olyan, mint egy tömör, sajátos „prózavers”. A formát tekintve a leginkább szonettre hasonlítható – mindegyiknek van egy hosszabb és egy rövidebb része. Mindkét rész az „Uram!” megszólítással kezdődik.

Az első részben általános érvényű megállapításokat tesz, a második rész pedig egészen személyes. Szinte gyermeki naivitással vagy ifakra jellemző lángolással vall az Isten- és Krisztus-szerelméről. Ezek az elmélkedések tisztaságukban, naivitásukban – egyszerűen – szépek. Egyszerűek és ezért nagyszerűek.

Talán nem tévedünk, amikor Ordass hangjában az északi lutheránus misztika idehaza kevésbé ismert hagyományát fedezzük fel. Nem véletlen, hogy a 17. századi izlandi lelkipásztor-költő Hallgrímur Pétursson (1614–1664) passióénekeit is Ordass ültette át magyar nyelvre.

Irányítsuk tehát a figyelmünket ismét a felolvasott textusra, s kövessük együtt Ordassnak az igére reflektáló, aznapra szóló elmélkedését, és vegyünk magunkhoz a nekünk ajándékozott *Útravalóját*. S ha magunkhoz vettük, akkor megpróbáljuk majd kibontani ezt a batyut, megízlelni annak lelki ajándékait!

Ezt olvashattunk július 18-án:

„Te Péter vagy, és ezen a kősziklán építem föl az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vehetnek rajta diadalmat.» (Máté 16,18)

Uram!

Egyházunk mostani elesett állapotában sűrűn hallok a sóhajtást: hiszen, ha az egyház tagjai ma sziklaszilárd Péterek volnának! És mert sokszor hallok ezt, azért olvasgatom el újra meg újra János apostolod leveléből: »Az a győzelem, amely legyőzte a világot – a mi hitünk! Ki az, aki legyőzi a világot, ha nem az, aki hiszi, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia?« (1Jn 5,4–5) Mielőtt Péternek ezt az új nevet adtad, ő Isten Fiának vallott téged. Teelötted. De ezért a vallomásáért egyelőre még helyállni nem tudott. Látom: Te Péternek az új nevével együtt annak megfelelő bizalmat is ajándékoztál. Előlegezett bizalmat. Amikor aztán bukdácsolás, alku, gyáva tagadás után olyan hitre jutott, amellyel Isten Fia voltodat az ellenséges világ előtt is meg merte vallani – akkor lett a szikla-ember.

Uram!

A magam szívét társaim sok aggódásával együtt eléd teszem. Tudom: bizalmadat nem tagadod meg egyiküinktől sem, ha téged őszinte szívvel keresünk és rád hagyatkozunk. Nem vagyunk sziklák. Soha azokká magunkat nem tehetjük. A hit erejét – Szentlélek által – csak Te adhatod meg nekünk. Egyházad mostani nehéz küzdelmei között így tehetsz minket is sziklaemberekké.

Tégy azokká!”

Nézzük meg közelebbről az ige és az arról szóló rövid elmélkedés tartalmát! Kiről is szól ez az igeszakasz? Péterről? Péter hitvallásáról? Krisztusról? Az egyházzól?

A katolikus egyház szerint Péterről, mert lám, itt Krisztus kimondja, hogy az első számú tanítványra, Péterre alapítja az ő egyházát. Mi, protestánsok úgy szoktuk mondani, hogy Péter hitvallására: a Szentlélek sugallatára felismert állításra: „*Te vagy a Krisztus, az élő Isten fia?*” alapozza az egyházát. Van olyan nézet is, hogy Krisztus itt önmagáról beszél, hiszen ő a kő, a szikla, amely a „*kéz érintése nélkül leesett*” (Dán 2,45) a Sionban lerakott szegletkő vagy sarokkő szegletkő, amelyben egyesek megbotlanak és megbotránkoznak (Zsolt 118,22–23; ApCsel 4,11; Róm 9,33), s „*aki a kőre esik, összezúzza magát, akire pedig ez a kő rászik, azt szétmorzsolja*” (Mt 21,44), mások viszont élő kövekké, templommá alakulnak (1Pt 2,6–8).

Az ígénk és a hozzá fűzött meditáció kapcsán készíthetünk arra, hogy Ordass Lajost „sziklaemberként” jelenítsük meg itt, az ő kősíra előtt megjelent emlékezők számára. Eszünkbe juthat a lelkész-költő, hitvalló és sorstárs Scholz László 1987. július 9-én írt szonettje, amely a *Keresztyén Igazság* első számában jelent meg:

Scholz László: Ordass

Kemény fából faragták? Szív s kedély
baráti körben hányszor kivirágzott! –
Konokul hallgatott? – Verssel fölér
egy zárt ajak, ha őriz igazságot. –

Magának ártott más veszélybe vitt,
hajlíthatatlan volt és korszerűtlen? –
Hordozta kivertek gyötrelmeit
s erőszak közt nem járt-kelt lelkesülten!

Szólt, tett időben, s keresztyét fölvette
nem várva, majd más szól, tesz ő helyette,
hű pásztor baj elől nem menekül...

Azóta a kort már megítéltek,
merjük már í-rni: hamis volt a mérték.
Ő akkor merte, hitből, egyedül.

Eddig a vers. Szép és igaz. Igen, több évtized távlatából, történelmi kényelemben élve mi is „sziklaembernek” látjuk és láthatjuk őt. Ordass azonban ezt mondja: „nem vagyunk sziklák”.

Kedves Testvérek!

Vitatkozzanak bármennyit is az egyháztörténészek vagy a bibliamagyarázók Mt 16,18-ról, én ma, Ordass tanúságtevő áhítata fényében arra szeretnék rámutatni, hogy felolvasott igeszakaszunkban nem egyszerűen Péter személyéről, nem is az ő hitvallásáról, még csak nem is Jézus Krisztus „szikla voltáról”, hanem Krisztus cselekvéséről van szó!

Krisztus nélkül mi megpróbálhatunk vízen járni, de előbb-utóbb süllyedni fogunk. Megpróbálhatunk fogadkozni, hogy majd hűségesen helytállunk, mégis csúnyán elbukunk. Megpróbálunk példává válni, ám a végén mégis szégyentáblák leszünk.

Tudjuk jól, hogy Ordass életének vezérigéje ez volt: *„Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül”* (Mt 24,13). Igen, itt a *hüpomonéról*, az „alulmaradás képességéről” van szó. Kecskeméthy István fordításában: „De aki mindvégig megáll, megtartatik”.

Ordass, bár atléta termete volt, mégsem egyszerűen Krisztus atlétája volt. Küzdött, harcolt, de nem a saját erejéből. A saját erőkből küzdők lehet, hogy győzelmet aratnak, de azok csak héroszok maradnak.

Akik a Krisztus erejével küzdenek, azok nem héroszok, hanem tanúk. Hiszen erejüket, sziklaszilárdságukat is Krisztustól kapják.

Az egyház állapotát látva Ordass lelkéből egy sóhaj fakad föl: „Hiszen, ha az egyház tagjai ma sziklaszilárd Péterek volnának!” Ordass jól tudja, hogy Krisztus nélkül Péterekként bukdácsolunk, és gyáva alkukat kötünk. Krisztus azonban előlegezett bizalmat ajándékoz nekünk, s az ő kegyelméből valóban „sziklaemberek” lehetünk!

Úgy adódott, hogy harminc évvel ezelőtt egy félig nyilvános ifjúsági testvéri közösségben az előző harminc év kötelező „Ordass-felejtéséről” szólhattam, miután megértettem, hogy Ordass hiányától szenved az egyházunk. Az elmúlt harminc évben sok minden történt: rendszerváltozás, kanonizálás, panoptikumállítás. A helyzet valóban sokat változott. De vajon változtunk-e, megtértünk-e mi is?

A hét első napján szíven ütött a Rómaiakhoz írt levélből a II. fejezet 8. verse: *„adott nekik Isten bódult lelket”*. Pál Ézs 29,10-et idézi – szó szerint – a Septuagintából. A *pneuma katanükszeoszt* (latinul: *spiritus soporis*) többféleképpen adják vissza: „kábulat lelke” (KNB); „érteni nem tudó lelket” (SZIT); „bódult lelket” (STL); „értetlenség lelke” (BD). Ézs 29,10-et pedig „álomkór szelleme” (KNB, SZIT); „kábultság lelke” (RÚF), „mély álomnak lelke” (KG). Egyedül az 1590-es Károli adja vissza mindkét helyen az „álomnak lelke” kifejezéssel.

Kedves Testvérek!

Ma, hetven, hatvan, negyven, harminc év után – másképpen bár, mint akkor – nem ül-e ránk újra a kábultság, az értetlenség, az álomkór szelleme? Jézus Krisztus Urunk újra és újra figyelmeztette az övéit: „vigyázzatok”! Vigyázzon, aki áll, el ne essék! – mondja az apostol.

Ordass Lajos vigyázó ember volt, Krisztus erejére hagyatkozó ember volt, s ezért válhatott Péter és sok más apostol, tanú és vértanú mellett „sziklaemberré”.

Adja Isten, hogy csak egyes egyedül Krisztus erejére és sohasem a saját erőnkre, még csak nem is a saját hitünkre hagyatkozva mi is a Krisztus által megformált sziklaemberek lehessünk!

Ámen.

IMÁDKOZZUNK!

Mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked felfoghatatlan kegyelmedért, hogy a mi kis egyházunknak egy tagját sziklaemberré tetted!

Hálát adunk az ő életéért s a számunkra is irányt mutató kereszthordozásáért!

Kérünk, bocsásd meg nekünk, ha újra és újra méltatlanokká válunk ehhez az örökséghez,

Kérünk, tégy bennünket ismét gyermekekké!

Tiszta szívet teremts bennem, ó Uram, és az erős lelket újítsd meg bennem!

Jézus Krisztus Urunk nevében kérünk!

Ámen.

KAPTAY GYÖRGY

Ne azon keseregjünk, hogy nincs tele a pohár, hanem töltsük legalább félig tele!

(GONDOLATOK SÁRY PÁL „TUDOMÁNYOS
ILLEMKÓDEXEMHEZ¹ FÜZÖTT „ÉSZREVÉTELEIHEZ”²)

Mint ahogy Sáry professzor a bevezetésében írja, a tudományos illemléködexemet már többször módosítottam. Ez valóban így van, mivel én tudományos kutató vagyok, aki képes arra, hogy a megfelelő érvek hatása alatt változtasson a tudományos véleményén³. Legutoljára például az ateista hit került bele az illemléködexbe, ugyanis egyet kellett értenem egy vitapartneremmel abban, hogy se a vallásos hitet, se az ateista hitet nem illik összemenni a tudománnyal. Tudományosan ugyanis sem Isten létét, sem nemlétét nem tudjuk bizonyítani, vagy elvetni. Pont ezért nem való a teológia (aminek tárgya Isten léte) a világi MTA-MAB-ba.

Ezt a kutatói erényemet nem szégyellem, hanem gyakorlom. Ezért is olvastam izgalommal Sáry professzor úr észrevételeit, remélve, hogy érvei hatására tovább csiszolhatom az álláspontomat. Ebben sajnos csalódnom kellett. Az ott leírtakkal kapcsolatban azonban kénytelen voltam azt kérni, hogy saját tisztázó gondolatokat fűzhessek hozzájuk. Amikor ugyanis a folyóirat kérdéseire válaszoltam⁴, még nem tudtam, hogy az interjú után szerkesztve Sáry professzor úr észrevételei is megjelennek majd a tudományos illemléködexemmel kapcsolatban és pláne nem sejtettem, hogy neki arról a „marxista ideológia” és a „kommunista diktatúra” jut majd az eszébe. Nem feltételezem, hogy ha valaki tudományos alapossággal analizálná (végre) a tudományos illemléködexemet, akkor valóban hasonlóságot tudna megállapítani a kommunista diktatúra gyakorlatával, vagy szellemiségével.

Írásom két részből áll. Az első részben leírom és megindokolom, hogy a világi MTA-MAB miért és miben különbözik egy vallásos hitet hirdető egyháztól. A másodikban kifejezem, hogy nekem milyen hiányérzetem van: nevezetesen, hogy hiányolom a Val-

¹ <https://tab.mta.hu/miskolci-teruleti-bizottsag/mab-tudomanyos-illemlékodex/>

² Sáry Pál: Észrevételek Kaptay György „tudományos illemléködex”-éhez. Miskolci Keresztény Szemle 71 (2023) 61-64.

³ Ez is egy olyan pont, ahol a tudományos tézis és a vallásos hittétel elválnak egymástól; míg a vallásos hittételek időben változatlanok, addig a tudományos tézisek az állandó változás / tökéletesedés útját járják.

⁴ A Miskolci Akadémiai Bizottság elnöke a MAB illemléködexéről. Beszélgetés Prof. Kaptay György akadémikussal. Miskolci Keresztény Szemle 71 (2023) 58-61.

lástudományi Munkabizottságot az MTA-MAB-ból. Ilyet kohómérnökként alapítani nem tudok, de az MTA-MAB elnökeként alapítását kezdeményezem és támogatom. Azt gondolom, hogy abban a régióban, ahol több egyházi felsőoktatási intézmény és folyóirat működik, rendelkezésre áll az a tudományos potenciál, ami képes működtetni egy Vallástudományi Munkabizottságot is, minden bizonnyal gazdagítva a régió tudományos életét.

Mielőtt belefognék a reakciókba, szeretnék egy általános történelmi észrevételt tenni. A magyar politikai rendszerváltás (1989) előtti időszak valóban elnyomó volt a vallásokkal szemben, de persze nem csak a vallásokkal, hanem a teljes társadalommal szemben is. Ezért a rendszerváltás után természetes folyamat volt az, hogy az egész társadalom forrongott, és kuruzslók, politikai pártok és egyházak keresték szerepüket az új, szabad hazában. Nem csoda, hogy sokan közülük megtalálták a MAB székházat is, hiszen jó helyen lévő, patinás épület. Akkori MAB-elnök elődeimnek minden bizonnyal nem kevés fejfájást okozott ez az új helyzet: vajon illik-e minden rendezvényt kontroll nélkül befogadni a MAB-székházba? Ezzel kapcsolatban csak egy nyilvános dokumentumra utalok⁵, amelynek 43. oldalán a következő szöveg olvasható a 2008–2014 közötti MAB-elnöki periódus összegzésében: „A MAB fontos feladata az áltudományok, a politikai és egyházi rendezvények kizárása a tevékenységi köréből”. Megjegyzem, én ennél sokkal lágyabban fogalmazok az illemtöredékemben⁶. Felhívom a figyelmet arra is, hogy a fenti szöveg egy ünnepi kiadványban jelent meg, annak dacára, hogy annak célja nyilván nem a konfrontáció volt. Ezért hibás azt feltételezni, hogy az én „tudományos illemtöredékem” a MAB-on belül nem volt előzménye. Elődeimmel ellentétben én 2023-ban úgy éreztem, hogy eljött az ideje annak, hogy ne csak zárt ajtók mögött pusmogjunk erről a problémáról, hanem felvállaljunk egy illemtöredéknek nevezett állásfoglalást is, mihez tartás végett. Szerintem ez így sokkal korrektebb, mint a titokban való szervezkedés. Így legalább lehet róla nyilvánosan eszmét cserélni, amit ha jól csinálunk, csak épülhetünk belőle. Ez a célja ennek az írásnak is.

I. A pohár valóban üres félig, mivel az MTA-MAB nem vallási intézmény

I.1. Az ember szellemi teljesítményének két különböző csúcspontjáról

Az ember kognitív képességei elképesztőek. Szellemi erőfeszítéseink csúcstermékei a különféle vallások és azok felekezetei, míg másik csúcsterméke a tudomány, valahol e kettő között pedig még ott van az ezerfajta művészet temérdek műalkotása is. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tudomány azonos lenne bármely vallással, vagy fordítva.

A vallásos hittételek a régmúltban élt emberek írásaiban jelentek meg és időben jellemzően nem változnak, esetleg interpretációjuk finomodik fokozatosan. A teológia ugyan tudományos módszerekkel próbálja koherens és logikus egészé formálni a hittételeket, de ez reménytelennek tűnő vállalkozás annak ismeretében, hogy a hittételek mikor, kik által és az emberiség milyen tudás-szintjén keletkeztek. Azonban a

⁵ Roósz A. (szerk): 40 éves az MTA MAB. Miskolc, MAB, 2019.

hívók millióit főleg nem a teológusok magyarázatai tartják meg hitükben, avagy én nem ismerek egy vallásos embert sem, aki egy teológiai értekezés hatására vált volna vallásossá. A vallásos hit főleg tekintélyre épül. Gyermekként a szüleinknek és a papnak elhisszük Jézus csodatételeit és feltámadását, Jézusnak pedig elhisszük a tanításait, vagy legalábbis ezekből azt, amit erről a templomokban hallunk, vagy a szent könyvekben olvashatunk (Jézus eredeti gondolatait az Ő tollából ugyanis nem ismerjük, az Ő tanításairól csak másod- és sokad-kézből vannak információink).

A tudomány ehhez képest másként működik. A tudomány egy olyan építmény, amit ugyan szintén a homo sapiens hozott létre, de építőköveit nem a hit, hanem a tudományos bizonyítékok tartják össze. Elvileg minden új generáció elolvashat minden addig megírt könyvet és cikket és elvégezhet minden régebbi fontos kísérletet és számítást, és így elvileg meggyőződhet minden eddig felgyűlt tudományos állítás igazságáról, mielőtt tovább lépne. A valóságban azonban ez ma már közel lehetetlen, a tudomány mára annyi tudományos építőkövét gyűjtött össze és a kutató emberek a múltban annyi mindent összeírtak, hogy ezeknek egyesével utánajárni ma már senki nem lenne képes. Ezért a bizonyítékokat részben a bizalom helyettesíti. Én kritikusan megvizsgálom saját szűk szakterületem tudását, azt vagy megerősítem, vagy új tudással korrigálom és átadom ezt a tudást tudós kollégáimnak, akik ugyanezt teszik a saját szűk tudományterületükkel, és én megbízok bennük. De még ha rosszul teszem is, hogy egyik-másik kollégámban megbízok, idővel a gyenge felkészültségű tudósok megbuknak, mivel a hasonló területen dolgozó kollégáik bizonyítják állításaik tartathatatlanságát, mint ahogy ez időnként meg is történik, néha nemzetközi botrányt is kavargatva. A tudomány tehát alapvetően nem a tekintélyen, hanem a kritikán alapul. Persze semmi sem tökéletes: időnként a tudomány egyes részeit is képes uralni egy-egy szaktekintély, amit ha túlzásba visz, az tudományos ellentmondásokhoz vezethet, ami ellen a fiatal kutatók idővel fel szoktak lázadni: a tudományban ezt nem forradalomnak, hanem paradigmaváltásnak nevezzük.

A tudomány tehát főleg kritikus elemzésen, míg a vallás főleg tekintélyekkel megerősített hiten alapul. A tudományos tételek állandó belső fejlődésen mennek át, aminek nem látszik a vége. Ezzel szemben a vallások alaptételei időben jellemzően állandóak. A vallás egy kerek történetet von tudatunk köré, ami jó érzéssel tölti el a hívőket. Ezzel szemben a tudomány története sosem volt és sosem lesz se kerek, se megnyugtató. A tudomány sok mindenre nem tud választ adni és vannak fehér foltjai, annak ellenére, hogy a tudományosan megalapozott tudás mennyisége ma is exponenciálisan nő. Akit zavar a tudomány e tökéletlensége, az akár ötvözheti is e kettőt és vallásos elképzelésekkel egészítheti ki a tudomány tényeit. Ezt ugyan bárki megteheti bármely vallás bármely hittételét felhasználva, de a tudomány e vallásos kiegészítéseinek valóságtartalma tudományosan bizonyíthatatlan. Ezért a vallásos hittől mentes tudomány ilyen nem is tesz, és nem csúsztatja össze a vallásos hittételeket a tudományosan bizonyított tényekkel, hanem belenyugszik abba, hogy tudása nem teljes és nem tökéletes. Igen, a kedves Olvasó jól látja: ez bizony nem a könnyebbik út.

Fentiek miatt a tudomány nem egyenlő a vallásos hittel és fordítva: a vallásos hit-tételek nem tudományosak. De ez nem baj, nem is ez a céljuk. A tudomány fejlődésében azonban zavart és fennakadást okoz, ha az építménybe egy-egy tudománytalan építőkövcska is belekeveredik. Ekkor ugyanis a kutatóknak az a tévképzete támad, hogy az adott kérdés megoldott, tehát egyrészt nem kell vele tovább foglalkozni, másrészt lehet rá építkezni. Minél később ismerünk fel egy ilyen betokozódott áltudást, az annál több kárt okoz, hiszen a javításhoz vissza kell fejteni az összes, idővel ráépült tudásréteget (a tudománytörténet tele van ilyen esetekkel). Ezért van az, hogy a tudomány művelőinek felelőssége van a tudomány építése során. Ezért felelősségünk távol tartani a tudománytól a tudománytalan dolgokat. Ezért született a tudományos illemkódexem, amivel az elmúlt évek néhány, a MAB körül megtörtént negatív jelenségre reagáltam és kijelentettem, hogy „nem illik a tudományt se áltudománnyal, se vallásos / ateista hittel, se pártpolitikával összemosni”, és hogy „a vallásos hitnek nincs köze a tudományhoz”.

Sáry professzor úr ezzel szemben azt állítja (lásd írásának 7. bekezdését), hogy a vallásos hit elmélyítheti a tudományos kutatást. Azzal egyetértek, amire professzor úr utal, miszerint a vallásos hit minden bizonnyal elmélyítheti azt, ahogy egy vallásos irodalomtörténész egy vallásos verset olvas, vagy ahogy egy vallásos történelmi tettet egy istenhívő történész megért. Az tehát rendben van, ha egy tudóst személyes vallásos meggyőződése inspirálja a világ megismerésére, de annak folyamatában csak a tudomány eszközeit használhatja akkor, ha valóban tudománnyal akar foglalkozni. Ha ugyanis bármely tudományos tézisben a vallásos hit jelenik meg a tézis bizonyítékaként, az attól kezdve már nem tudományos tézis, hanem a vallásos hit egy újabb részlete.

1.2. A teológiáról

Írásában Sáry professzor többek között azt vitatja, hogy miért nem foglalkozik az MTA-MAB teológiával. Igaza van, valóban nem azért, mintha a régióban nem élnének teológusok, feltehetően egyre növekvő számban. Erre a felvetésre két válaszom is van: egy politikai és egy tudományos.

A politikai helyzet az, hogy az MTA-MAB az MTA része, ezért az MTA-MAB elnökét kötik az MTA közgyűléseinek határozatai. Az MTA-nak pedig van egy olyan közgyűlési határozata, ami leszögezi, hogy „Az Akadémia minden tudományterülettel foglalkozik, a teológia kivételével. Ebben nem tekinti illetékesnek magát.”⁶. Sáry professzor nem tudhatja (mert feltehetően nem volt ott), de én tudom (mert ott voltam), hogy ezt a javaslatot Erdő Péter bíboros, az MTA rendes tagja tette a 2019. decemberi MTA Közgyűlésen⁷. Hogy pontosan mi volt tagtársam motivációja, azt nem tudha-

⁶ https://mta.hu/mta_hirei/az-akademia-megujult-kuldetese-az-mta-elnoksege-altal-elfogadott-valtozat-110232.

⁷ Sáry professzor úr írásának végén valótlanúsnak nevezi azt, amit én itt Erdő Péter javaslatáról leírtam. Ez a javaslat azonban az MTA 2019. decemberi Közgyűlésén egy mikrofonba mondva lett előterjesztve, ráadásul 300+ akadémikus volt mindennek fül- és szemtanúja, a hang- és képfelvételeket nem is említve. Sáry professzor úr magabiztos kijelentése jó példa arra, hogy miért veszélyes, ha egy professzor/kutató (pláne, ha jogász) túlságosan átadja magát a vallásos hitnek: ekkor ugyanis hozzászokhat ahhoz, hogy semmit ne ellenőrizzen le abból, amit Ő hinni szeretne, még azt se, amit ellenőrizhetne. Feltehetőleg most is ez történt.

tom, mert ezt részletesen nem fejtette ki. Mi mindenesetre a javaslatát vita nélkül (ami az MTA-n ritka dolog) és 93 %-os többséggel elfogadtuk. Azóta ezt a határozatot nem módosítottuk, ezért én tartom magam ehhez.

A tudományos helyzet pedig az, hogy a teológia elsősorban az egyházak, illetve egyházi fenntartású oktatási intézmények belülye, ráadásul „teológia”, mint olyan nem létezik, hiszen minden vallásnak és felekezetnek van (vagy lehetne) saját teológiája. Ezért nem lenne természetes dolog, ha a teológiát egy világi tudományos akadémia művelné.

A világi tudománynak relatíve „könnyű”, hiszen feltalálhat új tudományos tételeket és megreformálhat régiakat. A teológia ehhez képest nehezebb helyzetben van, hiszen nem találhat fel új hittételeket és meg sem reformálhatja a régiakat, tehát csak az eredeti hittételekre építhet tudományos magyarázatokat. Ennek a sikere relatív, attól függ, honnan nézzük. Ha mi is elfogadjuk a hittételeket, akkor egy teológiai felépítményt értékelhetünk tudományosnak (ez történik az egyházi fenntartású teológiai kutatásban és oktatásban). Ha azonban igazi világi kutatóként kritikusan egyre mélyebbre ásunk a teológiai fejtegetésekben, akkor idővel el fogunk jutni a hittételek szintjéig, melyekről félt, hogy megállapítható, hogy azok tudományosan nem bizonyíthatóak, és így az egész teológiai felépítmény instabil alapokra épült. Lehet, hogy ez a gondolatsor vezetett oda, hogy Erdő Péter bíboros a fentiek szerinti javaslatot tette, mivel úgy gondolta, hogy felesleges a teológiát a világi akadémia kritikájának kitenni, hiszen az minden bizonnyal nagyobb biztonságban van az egyházon belül, ahol közmegegyezés van arról, hogy a saját hittételeinket elfogadjuk, és nem vitatjuk⁸. De az utóbbi mondat csak az én hipotézisem, Erdő Péterrel nem volt alkalmam beszélni erről.

1.3. A vallásossággal való kérdésről és a naivitásról

Sáry professzor úr írásának 7. bekezdésében azt állítja, hogy a vallásos hit soha nem vezethet az azzal való kérdéshez. Ez egy szép elvárás, de sajnos az emberek nem tökéletesek. Az én jelenlétemben sajnos már több kolléga kérkedett a saját vallásos hitével. Ez különösen olyan történelmi időkben fordul elő, amikor az illető ezért politikai, és/vagy gazdasági előnyt remél és ez a viselkedés még tovább erősödik, ha azt meg is kapja. Az illemtudománynak ezért van egy ilyen mondata: „Természetesen mindenkinek lehet saját vallási / ateista / politikai hovatartozása, de mivel mindez magánügy, ezekkel a MAB tudományos rendezvényein és a MAB kiadványokban senkinek sem illik kérkednie”. Tehát az én illemtudományomban írt „kívánság” megegyezik Sáry professzor úr feltételezésével.

A 8. bekezdést Sáry professzor úr egy újabb naív kijelentéssel kezdi: „Egy tudományos rendezvényen valóban nem illik másokat a vallásos hittel kapcsolatban gyözt-

⁸ „Főtételek” vannak a természettudományban is, pl. az általam művelt kémiai termodinamikában. Ezek azért nem hittételek, mert érvényességüket a szakemberek szerte a nagyvilágban naponta tesztelik: ha találunk egy olyan reprodukálható kísérleti tény, ami ellentmond a kémiai termodinamika bármelyik főtételének, akkor azt a főtételt el fogjuk vetni és helyette új paradigmát fogunk kidolgozni. Ilyesmi a vallásos hittételekkel nem fordulhat elő, hiszen azok érvényessége tudományos módszerekkel nem tesztelhető. Ezért sem lehet része a teológia egy világi tudományos akadémiának.

ködni. Ebben Elnök úrnak teljesen igaza van, de ilyet nem is tesz senki”. Kedves Professzor úr, higgye el nekem, én is szeretnék tökéletes világban élni. Sajnos azonban nekem vannak negatív tapasztalataim és ezeket nyilvános MAB-eseményeken szereztem a közelmúltban. Tudnám sorolni a példákat, de ezt illendőségből nem teszem, nem is beszélve a jogi (GDPR) előírásokról.

1.4. Magánügy-e a vallás?

A 8. bekezdést a fenti naiv kijelentés után Sáry professzor úr egy picit váratlan fordulattal folytatja: azon jó szándékú kijelentéssel kapcsolatban, hogy „a vallás magánügy”, neki a „kommunista diktatúrák” jutnak az eszébe. Én ezt a mondatot („a vallás magánügy”) azért írtam, mert az volt a szándékom, hogy tudományos rendezvényeken lehetőleg senki ne tegyen vallomásokat a saját vallásos hitével kapcsolatban. Úgy tapasztaltam azonban, hogy a kollégáim ettől a szándékomtól megijedtek és azt hitték, hogy én Őket a vallásos hitük gyakorlásában akarom korlátozni. Ezért akartam biztosítani mindenkit arról, hogy személyes vallásos hite az Ő szent magánügye, amihez senkinek semmi köze; azaz nyugodtan lehet minden MAB kutató vallásos, amit nekem egyáltalán nem kell megvallania. Ezzel kapcsolatban csak annyi kérésem van hozzájuk, hogy azokban a ritka és rövid időszakokban, melyeket a MAB tudományos rendezvényein töltenek, próbáljanak meg disztinválni és átmenetileg ne vallják meg vallásos hitüket. De előtte és utána persze azt vallanak meg, ott és annak, amit szeretnének. Olvasmányaimból úgy értesültem, hogy a kommunista diktatúrák nem ilyen baráti módon jártak el, ezért engem velük összemosni szerintem illetlenség.

A 8. bekezdés végén Sáry professzor úr arról ír, hogy a vallási közösségeknek joguk van ahhoz, hogy az állami és önkormányzati szervekre nyomást gyakoroljanak és a vallás szerinte ezért nem magánügy, hanem közügy. Ezzel szemben az én vallásos barátaim elsősorban belső lelki kincsként élik meg vallásos hitüket és nem a nyomásgyakorlás eszközeként tekintenek rá. Ezért nem értem, hogy miért akarja Sáry professzor úr nyomásgyakorlásra használni a vallásos emberek őszinte hitét (de nem csoda, hogy ezt sem értem, lásd a következő bekezdést)⁹.

1.5. Tájékozatlanságomról

Sáry professzor úrnak igaza van abban (és ez az előző bekezdés végéről is kiderül), amit írása utolsó bekezdésében említ: én vallási, egyházi és teológiai kérdésekben valóban erősen tájékozatlan vagyok. Ezért is nem „vallási, egyházi és teológiai illemkódexet” írtam, hanem „tudományos illemkódexet”. A tudományról sem tudok ugyan mindent, de azt egészen biztosan tudom, hogy az általam is művelt világi tudomány nem vallás és nem teológia, az MTA pedig (aminek tagja vagyok) és az MTA-MAB (aminek elnöke vagyok) nem egyház.

⁹ Véleményem szerint az állami és önkormányzati szerveknek a nem vallásos embereket is képviselniük kell, és olyan döntéseket illik hozniuk, melyek a társadalom egészének hasznosak függetlenül attól, hogy a társadalom hányad része vallásos, amit ráadásul nehéz is objektíven mérni.

1.6. Az egyházi személyek ki nem tiltásáról

A II. bekezdésben Sály professzor úr felelegeti, hogy az illemtörvény első verziója „kitiltott” egyházi személyeket a MAB tudományos rendezvényeiről. A valóságban azonban ez mindig csak egy illemtörvény volt, ami nem tiltott ki semmit és senkit sehonnan, maximum csak azt írta le, hogy mit illik és mit nem illik. Ha tiltottam volna benne, akkor nem „illemtörvénynek”, hanem „tiltókönyvnek” neveztem volna el. Sály professzor úrnak szeretném felhívni a figyelmét arra, hogy „senkit nem illik hibásan idézni”; ezt az etikai szabályt az illemtörvény csak azért nem tartalmazza, mert ez szerepel az MTA tudományetikai szabályzatában és érvényes minden MTA köztestületi tagra, feltehetően Sály professzor úrra is.

Amikor ezt a „nem-tiltást” anno írtam, úgy gondoltam, hogy a papok alaptevékenységként a vallásos hittel foglalkoznak és ezért nem várható el tőlük, hogy a vallásos hit felelegetésétől mentes tudományos előadásokat tartsanak. De aztán egyes kollégáim elmagyarázták nekem, hogy szerintük a papok fő feladata nem a vallásos hit, hanem a tudomány művelése. Hatásukra megváltoztattam az illemtörvény szövegét és így abban ma még „nem illik” formában sem szerepel a fent idézett nem-tiltás. Ezzel azonban meg is érkeztünk ezen írás második részéhez: az egyházi személyek nemcsak nincsenek kitiltva a MAB tudományos rendezvényeiről, hanem egyenesen hiányolom őket onnan és megengedem magamnak a költői kérdést: miért nem működik ma az MTA-MAB-ban Vallástudományi Munkabizottság?

2. A pohár másik fele is üres, pedig félig tele is tölthetnénk

Az előző fejezetben kifejtettem, hogy a pohár félig üres, és ennek oka van: nem kívánom összekeverni a vallásos hitet és a teológiát a világi tudománnyal. Azon azonban csodálkozom, hogy a pohárnak a másik fele is üres. Sály professzor úr a tudományos illemtörvényem méltatása közben sajnos megfélemlített annak következő mondatáról: „...vallástudománnyal kapcsolatos előadásokat illik tartani a MAB tudományos rendezvényein, és azzal kapcsolatos írásokat is illik megjelentetni a MAB kiadványaiban; a vallástudomány ugyanis olyan társadalomtudomány, amely nem foglalkozik a vallásos hit előfeltevésével és a teológia megfontolásaival”. A vallástudomány tehát nem teológia, hanem a társadalomtudományok egyik ága. A teológia tárgya Isten léte, ezzel szemben a vallástudomány tárgya a vallásos emberek, a vallások és az egyházak, illetve ezek kölcsönhatása a társadalommal.

Mielőtt bárkiben az a tévképzet gerjedne, hogy az MTA-MAB-ban az én 2023. januári tudományos illemtörvényem miatt szűnt meg a Vallástudományi Munkabizottság (Mb), az téved, hiszen ilyen akkor sem volt, amikor én 2020 augusztusában átvettem az MTA-MAB vezetését. A fellelhető dokumentumok szerint az MTA-MAB-ban 2004 és 2014 között működött Vallástudományi Mb, amit Dienes Dénes professzor úr vezetett. A Mb 2014-ben megszűnt. A helyzet ugyanis az, hogy egy Mb létét 3 évente meg kell újítani és ehhez minimum 10 érdeklődő tagnak kell megjelennie a 3 évente szervezett újjáalakuló ülésen. Ez 2014-ben a Vallástudományi Mb-on belül nem valósult meg. Ennek okát pontosan nem ismerem, de hasonló módon időnként

más Mb-ok is megszűnnek, aminek oka általában a tagok érdeklődésének és lelkese-
désének a fokozatos „eltűnése”.

Mivel az illemkódexem nyilvánosságra hozatala utáni három hónapban (2023. január – március) hiába vártam, hogy valaki megtalálja a fenti mondatot az illemkódexemben és kezdeményezze a Vallástudományi Mb megalakulását, a saját kezembe vettem az irányítást és az MTA-MAB elnökeként kezdeményeztem, hogy mielőbb alakuljon újjá a Vallástudományi Mb. Ez 2023. május 3-án az MTA-MAB székházában meg is történt (lásd az ide kapcsolódó közleményt az MKSZ e számában). Megjelent 16 kolléga a régióból, akik kifejezték szándékukat a munkabizottságban való tevékenykedésre. Többségük teológusként vagy lelkészként dolgozik. Talán éppen ezért mindannyian pontosan értik a különbséget a teológia és a vallástudomány, illetve a lelkészi tevékenység és a MAB tudományos ülésein folyó tevékenység között. Ezért a Vallástudományi Mb minden bizonnyal az itt tárgyalt „tudományos illemkódex” által kijelölt határokon belül fog működni, mint ahogy egy tudományos bizottságtól az el is várható. Az illemkódex csak azért kell, hogy a tudományos többségnek legyen mire rámutatnia azokban a nem várt és ritka esetekben, ha a kisebbség esetleg letévedne a tudományos útról.

Az MTA-MAB Vallástudományi Mb virtuális ajtaja nyitva áll minden, a régióban tevékenykedő vallástudós előtt, vallási és felekezeti hovatartozástól függetlenül (a tagok száma felülről nincs korlátozva, előírva csak a minimum 10 tag van). Jelentkezni a régi-új elnöknel, Dienes Dénes professzor úrnál lehet (elérhetőségei a Sárospataki Református Teológiai Akadémián). Őszintén remélem, hogy ebben a tudományos munkában Sárly Pál professzor úr is részt fog vállalni, aki egyúttal belátja, hogy nem azon kell keseregnie, hogy a tudományos illemkódex „miatt” félig üres a pohár, hanem a pohár másik felét kell megtölteni étellel, energiával és vallástudományi kutatásokkal, illetve az azokról szóló vitákkal.

Anélkül, hogy kohómérnöként előre determinálni akarnám a frissen újjáalakult munkabizottság munkáját, Sárly professzor úr írását olvasva az az érzésem, hogy a következő két kérdés megvitatása az MTA-MAB Vallástudományi Mb-on belül érdekes lehet:

- a.) meg lehetne hívni Erdő Péter bíborost, az MTA rendes tagját és megkérni, hogy fejtsse ki nézeteit a teológia és a vallástudomány kapcsolatáról, és ezen belül indokolja meg az MTA 2019. decemberi Közgyűlésén tett javaslatát a teológiával kapcsolatban,
- b.) meg lehetne hívni engem (mint az MTA másik rendes tagját) és meg lehetne vitatni azt, hogy ki mit gondol az általam írt „tudományos illemszabályokról”, különösen annak vallást és ateizmust érintő részeiről. Ennek kapcsán azzal is meg lehetne próbálkozni, hogy az MTA-MAB Vallástudományi Mb-nak keletkezzen egy saját „tudományos illemkódexe”, ami természetesen nem kell, hogy megegyezzen az enyémmel (ha azonban egyet tudok érteni az abban leírtakkal, szívesen csatlakozok majd én is az aláírókhoz). Ez azért lenne fontos, mert nekem úgy tűnik, hogy az egész MTA-MAB a tudomány-teológia-vallás-ateizmus

témában mélyeséges és döbbsent hallgatásba van merevedve¹⁰, leszámítva persze a saját vallásosságukkal kérkedők sajnálatos megnyilatkozásait. Ez azonban az általában mindenben vita-kész MTA-n nem egy természetes állapot és furcsa helyzetet teremt az újjáalakult Vallástudományi Mb körül is. Nekem úgy tűnik, mintha a kollégák elhessegetnék maguktól azt a tényt, hogy a tudomány-teológia-vallás-ateizmus tematika objektívan létezik és ezért az MTA-MAB-nak legalább meg kellene próbálnia a témában egy közös álláspontra jutnia. Ebből a szempontból a „tudományos illemkódexem” és ez az írás tekinthető egy vita-indító iratnak és annak kiegészítésének, amiben megpróbáltam elkülöníteni a világi tudományt az annak részét képező vallástudománnyal együtt az egyházak tevékenységétől, ideértve az általuk művelt teológiát is.

Végül remélem, hogy a Vallástudományi Mb újjáalakításában játszott szerepem talán mindenki számára világossá teszi, hogy én nem vallásellenes, hanem mindössze a tudomány elkötelezettje vagyok. A vallásokkal és a vallásos emberekkel elfogadó és kooperatív vagyok. Másként nehéz is lenne a jelenlegi magyar társadalomban békében élnem, illetve megtalálnom a közös hangot multi-kultúrájú és multi-vallású egyetemi hallgatóimmal és kutatótársaimmal világszerte.

Ezzel ezt a témát e folyóirat hasábjain részéről lezártnak tekintem. Más formában – pl. konstruktív tudományos beszélgetések formájában – azonban a jövőben is készen állok a téma megvitatására és arra is, hogy alkossuk meg együtt az MTA, vagy legalább az MTA-MAB, vagy legalább az MTA-MAB Vallástudományi Mb tudományos illemkódexét, ami legyen a lehető legjobb és nem baj (sőt...), ha sokkal jobbra sikerül, mint az én jelenlegi tudományos illemkódexem.

¹⁰ Ez a passzív hallgatás főleg a 2023. februári MTA-MAB Közgyűlésen derült ki, ahol én próbáltam megvitatni a témát, de a hallgatás, a tartózkodás, sőt a látványos kivonulások merev falaiba ütköztem.

A játék komoly dolog – játékosítás az oktatásban

Amikor a hosszú sötét folyosók és a félhomályos, fojtogatóan szűk lépcsőházak végtelennek tűnő labirintusa után végre kinyílt előttünk a fedélzetre vezető utolsó súlyos vasajtó is, elállt a lélegzetünk az előttünk feltáruló csodálatos táj látványától: a nyüzsgő kikötő izgalmas kavalkádja, a város ragyogóan színes házai, közöttük a szélesen hömpölygő fő és a titokzatosan tekergőző mellékutcák, még tovább a harsogóan zöld erdőségek tele titkokkal, csodákkal, rejtelekkel, és egészen távol a kékes félhomályban elterülő felfedezetlen, vad tájak igéző hívogatása már-már túl sok a hónapokig tartó egyhangú utazás unalma után. Szinte belesajdult a lelkünk a vágyba, hogy azonnal elinduljunk, felfedezzünk, kikutassunk, bejárjunk minden utat, siktort és ösvényt, s még a legrejtettebb kis erdei tisztás fáinak madarai is ismerősként daloltak nekünk. Szeretnénk egész szívünkkel, lelkünkkel és szellemünkkel *megtapasztalni* ezt az új világot.

Igy képzelhetnénk a természet, a tudomány, a kultúra, a hit világának felfedezését, a tanulás világát. Az iskolákban az évezredek emberi civilizáció csodálatos kincseinek gyűjteményéből átadjuk a diákoknak mindazt, ami szerintünk a legfontosabb, és amiről gondoljuk, hogy képesek befogadni. Diákként, tanárként, sőt sokszor szülőként mégis gyakran úgy érezzük, hogy továbbra is a hajó gyomrának zárt, homályban lévő útvesztőjében bolyongunk, veszélyes csapdákat kerülgetve. Falakba ütközünk, zsákutcákba szorulunk, sérüléseket szerzünk az éles és kiálló tárgyaktól. Már félünk kinyitni egy-egy ajtót, mert ki tudja, hogy mi lapulhat mögötte. Inkább nem is érdeklődünk az egész iránt.

Pedig mi felfedezésre teremtett lények vagyunk. Természetünknel fogva szomjazunk a tudásra. Szeretünk biztonságosan vagy kis kockázattal értékes tapasztalatokat szerezni. De gyakran észrevesszük azt, hogy a lelkesen iskolába készülő gyermekekben elhalványul ez a felfedezési vágy. Azt látjuk, hogy a tekintetük már nem a várakozó figyelemtől csillog, hanem a könnyek miatt, amit egy rossz jegy, vagy bántó szó okozott. Szorongás, félelem, bezárkózás.

Az oktatásban már a tervezésnél odafigyelünk, hogy megválaszoljuk: mit szeretnénk a folyamatok eredményeként elérni? Mi a célunk az iskolával, a tantárggyal, a tanórával? Itt pedig gyakran nagyobb hangsúly van a tananyag központú tervezésnek. Pedig valószínűleg jobb és tartósabb eredményeket érhetnénk el, ha ezt a hangsúlyt áthelyeznénk az ember központú tervezés felé.

Ha beülünk egy jól megtervezett korszerű autóba, a helyünkön érezzük magunkat: körülvesz bennünket a biztonságos karosszéria, könnyen elérhetőek és működtethetőek a kezelőszervek: a technológia körénk van tervezve, minden jól kézre áll. Induláshoz elég egy gombot megnyomni, vagy egy kulcsot elfordítani. Nem kell már elővenni a csomagtartóból a kurlbit, beilleszteni a jármű orrában a csatlakozóba, majd

nagy erővel tekerni – vigyázva, hogy meg ne üssön. Annyira kényelmesre van hangolva minden, hogy a jármű műszaki része szinte láthatatlan.

A diák, az ember köré kellene az iskolát és az oktatást tervezni, amennyire csak lehetséges. A játékosított oktatás fejlesztésénél erre törekszünk: a számítógépes játékokból kölcsönzünk olyan eszközöket, amelyek a felhasználó lelki működése köré építik fel a tanítás-tanulás munkáját. Igen, a számítógépes játékok, amelyek világában elmerülnek felnőttek és gyerekek. Megfeszített koncentrációval küzdenek feladatok megoldásával, célok elérésével, akár órákon és napokon keresztül, újra és újra nekifutva egy-egy küldetésnek. Csillogó szemmel beszélnek az elrejtett titok megtalálásáról (a vízesés mögött volt!), büszkén teszik ki a kiváló teljesítményért kapott kitüntetések.

Melyek azok az eszközök, amivel a fejlesztők elérik az ilyen szintű elköteleződést? Játékelemek, amelyek olyan lelki mozgatórugókat hoznak működésbe, amelyek az emberi természet természetes, velünk született részei. A felhasználó jó érzéssel halad ezek mentén előre. A leggyakrabban használt játékos eszközök:

Pontok: A kijelölt feladatok, küldetések teljesítéséért kapott jutalmak. A leggyakrabban pontrendszer a tapasztalati pontok (experience points - XP) használata: a különféle tevékenységek során tapasztaltabb lesz a játékos, a pontjait pedig a saját fejlődésére használhatja fel. A játékosok a tapasztalati pontok gyűjtésével követhetik nyomon a különféle tevékenységekbe fektetett energia hozadékát.

Jelvények, kitüntetések: Jelentősebb eredmények elérésekor, vagy egészen kiváló teljesítmény elismeréseként kitüntetések és jelvényeket kaphat a játékos. Ideális esetben ez valamilyen látható, viselhető tárgy, vagy annak számítógépes reprezentációja. A jelvényeknek egy másik fajtája, amikor azok csapathoz való tartozást fejeznek ki. Különösen értékesek a *ritkaságnak* számító kitüntetések, amelyeket nem szerezhet meg mindenki, csak néhány rendkívüli játékos.

Rangsorok: A játékosokat az egymáshoz viszonyított teljesítményük alapján rangsorban helyezük el. Ez lehet egy teljes játékra vonatkozó rangsor, de lehet a különböző teljesítményeket külön-külön is rangsorolni. Ezzel az eszközzel azonban rendkívül óvatosan kell bánni, mert könnyen kiábránduláshoz vezethet. Ha a játékos a rangsor alján helyezkedik el, és semmi esélyt nem lát arra, hogy előre jusson, inkább feladja. A pontozás és a rangsorolás különösen érzékeny téma, a megfelelő egyensúly megléte segítheti, vagy megtörheti az egész játékot.

Kimutatható fejlődés: Különösen fontos, hogy a játékos egyértelműen érzékelje a fejlődést: hogy előre haladva többre képes, mint régebben. Ez a rangsorolás másik oldala: ott a játékosok egymáshoz mérik magukat, itt pedig saját magukhoz. A számítógépes játékokban ezt általában karakterfejlődéssel, vagy egyre jobb felszerelésekkel valósítják meg: azok a pályák, amik a játék elején még lehetetlennek tűnnek, a továbbfejlesztett karakter számára már teljesíthetők. Ilyen elem lehet még a megszerezhető kulcs, amely kinyitja az új pályát, vagy a kincses kamrát.

Jelentőségteljes történet: Életünkben a narratívák – az eseményekhez tartozó történetek – gyakran fontosabbak, mint maguk az események. A játékokban a történet adja az összes tevékenység keretét. A hagyományos iskolai oktatásnak is van narratív kerete: tanulj, hogy erőfeszítéseiddel egy szebb, reményteljesebb jövőt építs magad-

nak és a számokra fontos embereknek. A történet néha mindössze a játék címe: Space Invaders – Hódítók az űrből. Máskor a fejlesztők a klasszikus történeti elemekből merítenek: a kiválasztott, a megmentő, a problémamegoldó, a bajnok, a szerencse fia, a tudás birtokosa, a helyreállító stb...

Avatárok: Ez a hindu vallásból származó szó a játékos személyének játékbeli reprezentációját jelenti. Másként fogalmazva: ez a játékos karaktere, amelybe belép a játék indulásakor, és amelyből kilép a játék végeztével. Az avatárok lehetővé teszik, hogy a játékosok egy új szerepet vegyenek fel, kipróbálják a karakter lehetőségeit, biztonságosan vállaljanak játékbeli kockázatokat. Sok játékban az avatárokat egyénivé alakíthatják, elhelyezhetik rajtuk a kitüntetéseket, felszereléseket, megjelenésével ki-fejezhetik a csoporthoz tartozásukat.

Játékosársak: A társas együttműködés fontos része a korszerű oktatásnak és játéknak. A mai számítógépes játékoknak már ez a fő vonzereje. Sok fiatal megunta az egyedül végigvihető történeteket, és akkor tud kibontakozni, amikor valódi társakkal játszik, nem pedig a számítógép által generált automata karakterekkel (NPC - non player character). A többi játékos lehet versenytárs, konfliktus forrása vagy együttműködő partner.

A fenti csokor mindössze egy kis része a felhasználható játékosítási elemeknek. Ha elég bátrak vagyunk, hogy belekezdjünk ebbe a nagy kalandba, akkor a játékosítással foglalkozó szakirodalom egy egész kincsesládányi eszköztárt bocsát a rendelkezésünkre, amelyekből kiválaszthatjuk a számunkra és diákjaink számára a legmegfelelőbbeket. Tanár szemmel olvasva biztosan észrevettük már, hogy a játékosítás elemei olyan kompetenciákat fejlesztenek, amelyek rendkívül fontosak a tanulók sikeres iskolai és majdani felnőtt életében.

Az oktatásban alkalmazott játékosítás csökkentheti a szorongást: például egy rosszul sikerült dolgozatért a diák kevés tapasztalati pontot kap – mert az ilyen dolgozat is értékes tapasztalatot jelent –, nem pedig elégtelent. Később újra megpróbálhatja, vagy más módon teljesítheti a szükséges tanulmányi követelményt. Segítheti az egyéni tanulási utak kialakítását: többféle választható tevékenységgel gyűjthet tapasztalati pontot. Jelzésértékű figyelmeztési rendszert kapcsolhatunk hozzá: a helytelen viselkedéssel életpontot (HP) veszít a karaktere – de ha a helyes útra tér, akkor idővel meggyógyul.

Vegyük azonban figyelembe a játékosítás jeles magyar szakértőjének figyelmeztető szavait: *„Fontos leszögezni, hogy a gamifikáció nem csodaszer, nem mindenre jó superképlet, amelyet bármilyen közegben, vagy helyzetben alkalmazni lehet. A játékosításnak természetesen megvannak a maga korlátai, vagyis nem lehet mindig és mindenre alkalmazni, nem oldhatja meg a társadalom, vagy a vállalatok alapvető problémáit. A gamification akkor tud igazán jól és hatékonyan működni, ha sikerül mindig az adott (cél)környezethez szakszerűen és megfelelően adaptálni”* Dr. Fromann Richárd: *Játékoslét – A gamifikáció világa* (Týpotex 2017), 154. oldal.

Vége kikötött a hajónk az új földrészben. Leeresztették a rámpákat, amelyeken keresztül a szárazföldre léphetünk. A sok felfedezni való hivatogóan vár ránk. Lehet, hogy veszélyek is leselkednek az árnyak között, de bízunk magunkban, hogy megküzdünk velük, ha kell. Itt az ideje, hogy megtegyük új kalandunk első lépését!

Lévy József Református Gimnázium és Diákotthon, Miskolc

Beszélgetés Kiros Eszter hitoktató-lelkésszel a Lévy József Református Gimnáziumban végzett tevékenységéről

A reFORRÁS református folyóirat karácsonyi számában jelent meg az a beszélgetés, mely Kiros Eszter hitoktató-lelkészt mutatta be a lapot olvasó, döntően református olvasóközönségnek. Az ebből megismert pályakép készítetett arra a beszélgetésre, melyből a Miskolci Keresztény Szemle olvasói információt kaphatnak személyéről, s a Lévy Gimnáziumban folytatott oktató és lelki gondozói munkájáról. A beszélgetésre a ballagás előtti hét csütörtök reggelén került sor. A találkozást az iskola portáján beszéltek meg, ahová néhány perccel a megbeszélrt időpont előtt érkeztem. Érdeklődésemre a portás jelezte, hogy tud érkezésemről, de a lelkésznr kis türelmet kért, mivel a reggeli áhítatról jön majd. Kisvártatva meg is érkezett, majd az iskola cserkészpresbiteri szobájában kezdtük meg a beszélgetést.

MKSZ: Korábbi ismereteim szerint a gimnázium tanulói és tanárai hétfő reggelente a közös istentiszteleten vesznek részt az avasi református templomban. Megváltozott volna ez a gyakorlat?

KE: Az elmúlt évek járványhelyzete sokáig lehetetlenné tette a nagy létszámú tanulóifjúság összegyűjtését a templomban, így áttértünk az egy-egy évfolyamot megszólító áhítatok rendszerére. Ezen kívül a téli időszakban a hideg templom sem biztosít otthonos körülményeket. Arról nem beszélve, hogy az épület adottságai miatt több ülőhelyről az oszlopok takarása miatt nehezen is követhető az elhangzó igehirdetés. Így megkezdttük a szűkebb létszámú – egyes évfolyamokat megszólító – áhítatokat, melyet magam is személyesebbnek, s alkalmasnak tartok arra, hogy az egyes korosztályok igényeihez jobban alkalmazkodó módon hirdessük Isten igéjét. Ennek ellenére a tavasz beköszöntével újból visszatérünk a templomba, bár ma az erettség előtt álló osztály számára ez volt a ballagás előtti utolsó áhítat.

MKSZ: A reFORRÁS lapban említette azt is, hogy korábban „félt a sok ember előtt való prédikálástól”. Történt ezen a téren változás?

KE: Valóban így volt. Nem véletlen, hogy nem készültem lelkésznek, hiszen első diplomáimat vallástanárként és angol nyelvtanárként szereztem, így kerültem a gimnáziumba. Bátorítást kaptam azonban Sipos Tamás és Pallagi Andrea kollégáimtól, valamint Ábrám Tibor igazgató úrtól. Áhítatokat is kellett tartanom, s ezen keresztül erősödött bennem az elhívás a lelkési pálya iránt. Egyéni tanrendű képzésben elvégeztem a sárospataki teológia lelkész szakát, így ma már lelkészként is tevékenykedhe-

tek. A népes hallgatóság előtti megszólalással szembeni tartózkodás mára oldódott, de szívesebben szólalok meg szűkebb körben, ahol a diákok visszajelzéseit hatásosabban érzékelem, s figyelmüket közvetlenebb módon kelthetem fel. Ez feltehetőleg tanári előéletemből és tapasztalataimból is adódik.

MKSZ: *Több lelkész is volt a családjában, nem lett volna kézenfekvő, ha rögtön a lelkészi pályát választja?*

KE: Valóban. Nagyapám évtizedekig a falusi lelkészek hitvalló életét élte, nagymám pedig lelkészfeleségként támogatta munkáját, szervezte a közösség életét, mely a hitéleten kívül közösség-szervező funkciót is magába foglalta. Nagynéném lelkészként kivételes helyállással működött, míg édesanyám kórházlelkészként a lelkészi munka egy másik, speciális vetületét hozta közel hozzám. Ennek a négy személynek a helyállása, hitvalló élete jelentette számomra a példát, de ez nem jelentett számomra kényszerítést a lelkészi pálya felé. A gimnáziumi vallástanárom a debreceni Dóczyban követhető mintát jelentett számomra, így utam először a vallástanári pálya felé vezetett.

MKSZ: *Ezek szerint a családi örökség jó alapot jelentett, de mégsem ez volt a döntő motívum pályájában. Volt-e egy meghatározó esemény az életében, ami a lelkészi pályára történő elhívását tudatosította?*

KE: A gondviselés jóvoltából diákkorom óta a családtagokon kívül több karizmatikus személy is szerepet játszott választásomban. A Debreceni Református Kollégium igazgatója, Győri József, az ifjúsági lelkészem Csinády Melinda többek között ide tartoztak, akiknek hite és emberi magatartása inspiráló volt számomra. De megerősített egy Santiago de Compostella-ba vezető zarándoklat, a Camino is, ahol átgondoltam, hogy a hitoktatási anyag átadásán túl is van-e valami többlet, amit közvetíteni akarok környezetemnek.

MKSZ: *Az előbbiek alapján érzékelhető, hogy több síkon is kapcsolódik a diákok mindennapi életéhez. Tanári, hitoktatói, lelkészi tapasztalatokat is szerezhetett működése kapcsán. Milyen a diákság összetétele a gimnáziumban?*

KE: Mivel egyházi fenntartású iskola vagyunk, ezért meghatározó a református családból származó diákok részvétele az oktatásban. Ennek ellenére sincs felekezeti kizárólagosság, az egyéb történelmi egyházakhoz, illetve a kisegyházakhoz tartozó, vagy egyházi háttér nélküli fiatalok is jelentkeznek hozzánk. A jelentkezési motivációkra vonatkozóan született az elmúlt évben egy kérdőíves felmérés a felvétellel jelentkezők szülei körében. Azért a szülők körében, mert a hozzánk jelentkező 12 és 14 éves fiatalok esetében a saját elhatározás még nem jellemző, inkább a szüleik kívánsága a döntő. Nagy segítséget jelent számunkra, hogy az elmúlt évtizedekben kiépült a városban a református fenntartású általános iskolák hálózata. Az itt végző tehetséges diákok számára természetes a református gimnáziumban való továbbtanulás. De számosan választják az állami fenntartású iskolákból intézményünket. Ebben feltehetőleg szerepet játszik a képzés jó színvonala is, de sokan az egyházi iskolákban folytatott nevelő tevékenységet is értéknek tekintik, s ezért törekednek hozzánk. Az utóbbi időben az iskola infrastrukturális feltételrendszere is sokat fejlődött. A 90-es évek közepén

igencsak leromlott állapotban kaptuk vissza az ingatlant, azóta teljesen felújításra, korszerűsítésre került. Megépült tornatermünk és épült korszerű uszodánk is.

MKSZ: *Indítottak testnevelés szakos osztályokat is?*

KE: Nincs ilyen osztályunk, de természetesen sok diákot vonzanak a kiváló sportolási lehetőségek, s ebben támogatjuk is őket. Léteznek azonban digitális osztályok, melyekben a tananyagot elektronikus tankönyvek segítségével sajátítják el a diákok. Ez szintén érdeklődésre számot tartó oktatási módszer. Az ehhez kapcsolódó tananyagokat tanáraink fejlesztették ki, s a pandémia idején, amikor az on-line oktatás széles körben elterjedt, nagy segítséget nyújtott a nehézségeken történő felülkerekedésben.

MKSZ: *Mivel a diákok zöme református családból származik. Ők ugye kielégítő hitbeli ismeretekkel rendelkeznek?*

KE: Iskolánkban természetesen mindenki számára adott a felekezeti hitoktatás lehetősége, így tapasztalatokkal a református hittanra járók előismereteiről rendelkezem. A református családokból származó diákok esetében is számosan jönnek azonban olyan háttérrel, ahol a mindennapi vallásgyakorlat még nem jellemző. S a felekezeti kötődéssel nem rendelkező diákoknál sem adott a Bibliaismeret. Ezért az egyes osztályokban igencsak heterogén előismeretekkel rendelkező diákokkal találkozom. A kezdetben fennálló ismerethiányokat az évek során természetesen igyekszünk befoltozni.

MKSZ: *Régi igazság, hogy hitre vonatkozó ismereteket lehet ugyan tanítani, de a hitre jutás egyéni döntés és elhívás következménye. Jelentkeznek végzett diákjaik közül lelkesítő pályára is?*

KE: Természetesen ez is megtörténik, de a hitoktatói vagy lelkipásztori munka eredményét nem lehet ennek alapján megítélni. Az utóbbi években egyébként is átalakulóban van a végzetek pályaválasztása. Míg a korábbi évtizedekben az iskola eredményességét az egyetemi felvételre jelentkezők száma és a felvettek aránya alapján ítélték meg, mára változás is megfigyelhető. A családok sokszor arra ösztönzik a fiatalabb generációt, hogy a nem sok megbecsüléssel rendelkező, esetenként túlnépesedett diplomás pályák helyett inkább a jövedelmezőbb szakmai képzést válasszák.

MKSZ: *Egyébként sem lehet a felekezeti középiskolai képzés kizárólagos célja az elitképzés, hiszen a társadalomnak szüksége van arra is, hogy minden foglalkozási csoportban jelen legyenek az egyházi kötődéssel rendelkező, hivatásukat keresztényi lelkiülettel gyakorló személyek. Gondoltak-e arra, hogy a képzés során különválasszák az eltérő ambícióval rendelkező diákokat?*

KE: Bár felmerült ennek lehetősége évfolyamonkénti külön osztályok indításával, de eddig elvetettük ezt.

MKSZ: A beszélgetés lehetőségét megköszönve, ennek lezárásaként álljon itt a reFORRÁS folyóiratban megjelent interjú végére választott bibliai ige a Zsoltárok könyve 91. verséből:

„Tollaival betakar téged, szárnya alatt oltalmat találsz, pajzs és páncél a hűsége.”

Jó gyakorlat a szövegértés fejlesztéséhez

DIGITÁLIS MÓDSZERTANOK A TANÍTÁSBAN

A miskolci Szalay Sámuel Református Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda tanáraként 2020-tól foglalkozom fejlesztő–innovatori mesterpedagógusi tevékenységgel, melynek fókuszában új digitális módszertanok alkalmazása áll tanórán kívüli foglalkozásokon, ill. ezek jó gyakorlatként tanórai keretbe történő adaptálásának lehetőségei. Ennek egyik eleme a fejlesztő e-biblioterápia. Módszertanát és céljait tekintve illeszkedik a szövegértés, szövegalkotás megszilárdító gyakorlatához. Fejleszti az olvasási, kommunikációs, társas készségeket, képességeket, a kreativitást, fantáziát, empátiát.

Az elmúlt években végzett pályázati munkáim, illetve a továbbképzések, tréningek közül nagyon konstruktívnak bizonyult a fejlesztő e-biblioterápia alkalmazása, melyet az Eszterházy Károly Főiskola és a Türr István Képző és Kutató Intézet pilóta-programjával próbálhattam ki.

Mivel a fejlesztő e-biblioterápia adott tematika alapján való alkalmazása kapcsán részt vettem egy képzésen, melyet követően kapcsolódtam be az Eszterházy Károly Főiskola Fejlesztő E-biblioterápiás kutatásszervezésébe egy csoporttal, mely kutatás nagyon eredményesnek bizonyult, s fél év múlva indult egy követéses projekt, melyben örömmel vettem újra részt a kontrollcsoporttal.

Ezzel az egyedülálló módszerrel digitális eszközöket: iPad-ot, interaktív táblát használtam a hatodik tanulócsoportokkal az e-biblioterápiás foglalkozások során. A diákok IKT-eszközök segítségével dolgozták fel a megismert irodalmi műveket, s így a biblioterápia ismert hatásai mellett a digitális kompetenciájuk is fejlődik.

A foglalkozások menete, a felhasznált irodalom, az alkalmazott módszerek kötöttek voltak. A foglalkozás végén a videonaplót készítették a gyerekek az iPad-ek segítségével. A módszertanilag lényeges részleteket tudományos céllal rögzítették, a TKKI honlapján fotókat közölt a foglalkozásokról, valamint a feldolgozott felvételek kódolt eredményeit tanulmányban rögzítették a nyilvánosságot kizárva, mivel a fejlesztő e-biblioterápiás foglalkozásokon videó- ill. hangfelvétel és fotódokumentáció kerül elkészítésre, ezért a TKKI kiemelt figyelmet fordított a tanulók személyiségi jogainak tiszteletben tartására és védelmére. A szükséges táblagépeket, segédanyagokat, ill. a folyamatos szakmai segítségnyújtást megfelelően biztosították. A kutatás hatásvizsgálata szerint szükség van a digitális eszközök bevezetésére és új módszerek kidolgozására a tanítás során.

Az elmúlt tanévek során szintén pályázat keretében az egyik kidolgozott munkám innovációs műhely kialakítása, élménypedagógia kapcsán éppen a Fejlesztő e-biblioterápiás módszer volt, melynek keretében már heti rendszerességgel tartottam szakköri foglalkozást.

Nagy az érdeklődés iránta, mivel már az eszközök kézbe adása nagyon sikeres, a gyerekek minimális segítséggel azonnal biztos kézzel használják a gépeket.

A segédanyagok használata, foglalkozások menete előre elkészített tematika alapján történik.

A foglalkozásnak oldott a hangulata, a gyerekek sokat, és őszintén beszélnek, gyakran többen is egyszerre. Az elején és a végén rövid játékkal történik a bevezetés és a lezárás, általában jól sikerül, megteremti a jó hangulatot, könnyű a történetbe is átlépni. A történet meghallgatása után lehet a tableteken elkezdni a munkát. A kép-készítésben ügyesek, sokszor igazán kreatív munka születik. A gyerekek kezdetben ragaszkodtak a történet konkrét képi megjelenítéséhez, aztán megtanultak elvonatkoztatni is. Az elkészült munkákat mentettük, felhőtárhelyre küldtük, így egymás mellé állíthattuk. A képek megbeszélése soha nem volt céltalan, sok mondanivalójuk van, nem is nagyon kell irányítani a beszélgetést, inkább mindig próbáltam visszakötni a gondolatokat a történethez és a szereplőkhöz.

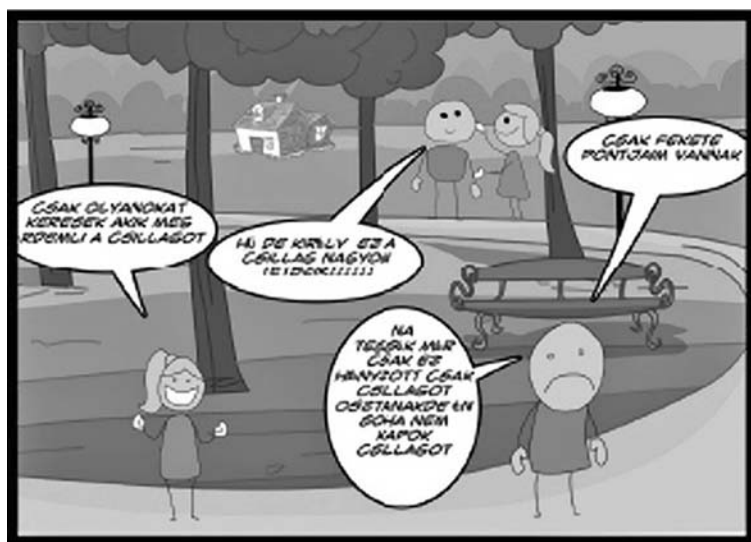
A video-napló készítésnek nagy sikere volt, igyekeztem mindenkinek megnézni, hogy jól indította-e el, de nem volt rá szükség. Mindenki vissza akarta nézni magát, alig lehetett befejezni a foglalkozást. Utána elmondták a foglalkozásról a véleményüket egymásnak is, és jöttek hozzám is.

A gyerekek jól érzik magukat, senki nem unatkozik, ügyesen dolgoztak, segíteni nem sokat kell az eszközhasználatban. Nem tartózkodóak, mindent megosztanak egymással, szoros a kapcsolat a csoport tagjai között, jól ismerik egymást.

A digitális eszközökkel, tablettel, interaktív táblával, lappal való történetfeldolgozást nagyon szeretik a gyerekek. A személyiségfejlesztésre irányuló művészetterápia során így a digitális technika újszerű segítségével végezzük a válogatott olvasmányok feldolgozását. Ezekon a foglalkozásokon informális tanulás során fejlődik a diákok szókinccse, társas kapcsolataik minősége, konfliktuskezelése, problémamegoldása. A gyerekek jártasságot szereznek az digitális eszközök használatában, bővülnek ismereteik az informatika területén, javul digitális íráskészségük. Fejlődik a tanulók anyanyelvi kommunikációja, kifejezőkészségük, a szövegértés és a szövegalkotás. A közös munka jó hatással van a problémamegoldó gondolkodásra, kritikai érzékre.

A szakmai rendezvényeken tartott előadásaim, bemutatott jó gyakorlataim, bemutató óráim a visszajelzések szerint hasznosak, eredményesek voltak, úgy gondolom ha a tudásmegosztásban aktív szerepet vállalok, mint ahogy az új módszerek, technikák, eszközök megismerésében, adaptálásában is, mindezeket munkám javára fordíthatom.

Célom a pedagógusi munkám megvalósítása és eredményei kapcsán tapasztalatok, megszerzett tudás közvetítése, megosztása, intézményen belül és tágabb szakmai nyilvánosság számára.

Elkészített képregényoldalak

FÜLÖP MÓNIKA

Hitoktatási tapasztalatok: Városi–vidéki, hittan–etika

2013 óta az állami fenntartású iskolákban kötelezően választható tantárgy az etika vagy a hit-és erkölcsstan, mely heti egy tanóra oktatást tesz ki. Az egyházi iskolákban heti kettő tanóra áll rendelkezésre a hit- és erkölcsstan oktatására. Mint minden változás, ez is gyakran generált vitákat kezdetben, mára azonban lecsendesedtek az indulatok. Aki nem szeretne hitről hallani és semmilyen egyházhoz kötődni, az beirathatja a gyermekét etikára. Mivel evangélikus hitoktató-lelkészként vidéken (Gyomaendrődön) és Budapesten (I, II, VII. és XIV. kerület) is volt alkalmam tanítani az evangélikus hit- és erkölcsstanra beiratkozó gyermekeket, így tapasztalataimat megfogalmazva vetem papírra soraimat tovább gondolás céljából szakirodalom használata nélkül. Elsősorban az általános iskolás korosztályra koncentrálok, akik szüleinek többsége egy kérdőívet is kitöltött, hogy realisabb képet kapjak.

A hitoktatók képzése az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folyik, akik tanulmányuk befejeztével akár főállásban is taníthatnak az ország bármely részén és kötelesek tovább képezni magukat. A tankönyvek egységesek és az állami iskolákban tanuló diákok ingyen kapják. A tananyag felépítése spirális, melynek lényege, hogy az oktatási folyamat a lényeges tartalmakra és összefüggésekre rendszeresen visszatér. Ez az egységesség a tananyag és képzés tekintetében az egész országra kiterjed tehát, ugyanazt tanulják a diákok és tudásukat az évente megrendezésre kerülő versenyen is összemérhetik a vállalkozó szelleműek. Ezt azért is tartottam fontosnak elmondani, mert az evangélikus hitoktatók képzettségéből adódóan és a tankönyvek egységes nyomdai kivitelezésének köszönhetően a tanórák általában

jól szervezettek, változatosak, a diákok szeretni szokták és nem igazán vágnak bemenni etikára.

Mit is tanulnak pontosan a diákok? Az etika óra tartalmát és követelményeit a Nemzeti Alaptanterv szabályozza, míg a hitoktatás tartalmának meghatározása az adott egyház hatáskörébe tartozik. Az első években az a téves nézet terjedt el, hogy etikán viselkedéskultúrát tanulnak a diákok, a társadalmi viselkedési szabályok állnak a középpontban az órák során. Ha ez így lenne, akkor etikettnek kellene elnevezni ezt az órát, illetmten órának kellene elnevezni ezt a tantárgyat. A fő különbség az etika és az etikett között, hogy az etika az elvekhez vagy a lelkiismerethez kapcsolódik, míg az etikett a viselkedéshez kapcsolódik. Hit és erkölcsstan órán pedig az Istenbe vetett hit és a társadalomban elfogadottnak és helyesnek tartott emberi magatartás függvényében keressük az élet nagy kérdéseire a választ. Bibliai történetek segítségével vizsgáljuk meg a helyünket a világban, a társadalomban, a családban és a válaszok keresése során Istent is számba vesszük. Az érzelmi intelligencia fejlesztése is fontos szerepet kap az órákon. Véleményem szerint a Biblia és az Istennel való kapcsolat, melynek erejére a hit- és erkölcsstan órák által rávilágítunk az órákon, minden időben hatalmas segítség és kapaszkodó lehet a gyermekek számára.

Néhány megkeresztelt gyermeket beíratnak etikára, de általánosságban elmondható, hogy sok gyermek kezd el hit- és erkölcsstanra járni, akik nincsenek megkeresztelve és itt hallanak először bibliai történeteket. A városi gyermekek tekintetében több mint 70%-os a megkereszteltek aránya a csoportban a kérdőívek alapján (bár nem mind evangélikus keresztesítésű), Gyomaendrődön ez az arány rosszabb volt, de az évek során megkereszteltük a gyermekeket. Budapesten több gyülekezet van és emiatt előfordul, hogy valaki két gyülekezetbe is jár, illetve többen járnak gyülekezetbe, mint vidéken, de nem mindenki az iskolája kerülete szerinti gyülekezetbe jár (hanem sokan más kerületekbe, agglomerációba). Emiatt gondolják sokan, hogy nem járnak sehova sem, de ez nem igaz. Vidéken ez nem fordult elő, viszont nem is jártak gyülekezetbe, csak ha valamilyen különleges gyermekprogram volt, melyre többszörösen meghívást kaptak. Ezek az alkalmakon mindenki ott volt mindig. Egyéb tekintetben hasonló a helyzet. Arra a kérdésre, hogy miért az evangélikus hittant választották, ezek a válaszok születtek: evangélikusnak van a gyermek megkeresztelve, valamelyik szülője vagy nagyszülője evangélikus, a barátja ide jár, illetve közel 30 % szerint szimpatikus az evangélikus gyülekezet. A városi gyermekek egy része már óvodában is járt hittanra, vidéken azonban nem ritka, hogy nem 1. osztályban csatlakozik, hanem később. Fontos itt megjegyezni, hogy Gyomaendrődön nem volt egyetlen hittanos sem kezdetben, de miután elkezdtek hirdetni az iskolákban, évek elteltével 30 gyermek jelentkezett hittanra, kikkel 21 csoportban kellett foglalkozni. Gyomaendrőd kicsi gyülekezet, de a szívük odaadó Isten iránt. Biztos vagyok benne, hogy a kiszórt mag, Isten igéje gyümölcsöt hoz az ő életükbe is.

Összességében elmondható, hogy az egyházak hittanóráin hasonló az arány vidéken és Budapesten is, a katolikus hittanon vannak a legtöbben, de Gyomaendrőd-höz képest itt jobban járnak vagy megfordulnak a gyülekezetben, mindössze 30%

nem jár sehova soha. Gyomaendrőd speciális helyzetű, korábban 40 évig nem volt helyben lakó lelkész, más vidéki gyülekezetekben valószínűleg más tapasztalatokról számolnának be a kollégák. Vidéken és a városban is nagy lehetőség azonban, hogy a gyerekek hit- és erkölcsstan órán vehetnek részt, hallhatnak Istenről, imádkozhatnak, bibliai történeteket ismerhetnek meg. Különleges ajándék, hogy olyan gyermekekkel is kapcsolatba kerülhetünk, akik csak szimpátia alapján kezdtek el hittanra járni és időközben megkeresztelkednek és esetleg szándékukat jelzik a gyülekezet közösségébe való bekapcsolódásra, egy olyan közösségbe kapcsolódnak be, mely végig kíséri az embert egy életen át jóban és rosszban. Vannak akik felnőtt korban térnek vissza vagy a szívükben őrzik a hallottakat. Össze se lehet számolni, hány gyermek növekedett a hitben és hány gyermek hallott ezeken az órákon először Istenről, mint Megváltóról.

“Mindenkor örüljeteK, szüntelenül imádkozzateK, mindenért hálát adjateK, mert ez az Isten akarata Jézus Krisztus által a ti javatokra.” (I. Thesszalónika 5, 16-18) Ezzel az örömmel és hálaadással gondolok a hit-és erkölcsstan órák adta lehetőségre.

ILLÉS GYÖRGY

Csokonai és a debreceni cserfák

Egyik este odaálltam az egyetem épülete elé, s a lépcsőkről visszafordulva néztem a sötét, nagy szobrokkal megtűzdelt parkot, a szökőkutak fényváltó vízsugarait, a lefelé és felfelé siető diákokat, a falakban fénylő ablakokat. Éreztem a Nagyerdő fái közé telepedett harmóniát, melyről éppen Csokonai Vitéz Mihály jegyezte fel, hogy „mérőföldes léptekkel” viszi a hazát előre.

Debrecen megbecsüli költőit. A kéttornyú, széles homlokzatú Nagytemplom mögött magasodik a híres református kollégium tömbje. Fala tele van azoknak a nagy íróinknak a domborműképével és emléktáblájával, akik ebben az iskolában diákoskodtak. Csokonainak szobra áll a kollégium előtt. Szép szobor, Izsó Miklós műve, kecses rokokóvonásokkal, mintha csak azt hirdetné, amit anakreóni versei elé írt a költő, hogy tudniillik az emberi lélek „a szépet, jót, gyönyörűt keresi, a fősvénységtől, nagyravágyástól, haszontalan aggodalmaktól üres lévén, érzi, hogy jó az élet, és a halált is csak úgy érzi, mint az örömnek és meglelégedésnek utolsó pontját.” Pirosan égő virágok ölelik át a szobor talapzatát.

Amikor Csokonai meghalt, nem akadt virág koporsójára, hó és fagy vette körül, 1805. január 28-án. Jéghideg arcát édesanyja, a felcser és borbély özvegye cirógatta meg a sírba tétel előtt. Míg élt, csupa életkedv volt, s már versei bevezetőjében kérte, ne szólják meg kortársai, amiért nem királyokról és csatákról fog énekelni, hanem csak szerelemről és borról. Ez persze csak pajkos évődés volt, dalolt ő másról is. De valóban, a sírásóknak fejszével és csákánnyal kellett föl vágni a gödröt, hogy a csontkeményre fagyott földben helyet szorítsanak a fiatal költőnek, aki a boldogság keresése közben halt meg, alig túl a harmincadik évén. A koporsó könnyű volt, a férfi természetes súlyát elvitte a sorvadás. A kollégium kántusa szíve szerint énekelhette a búcsúztatókat. Társuk halt meg, aki soha nem szűnt meg debreceni énekes diák lenni. Kedves-édes szavú ifjú volt, a kollégium poétai klassziséjának elcsapott tanítója, híres memóriájú, nagy nyelvtudású és jó torkú pajtásuk, aki mindig őszintén megmondta, ami szívéen feküdt:

Illés György

*Mások siralmas énekekkel
Bögettessék az óboát,*

*És holmi gyász threnodiát
Rikassanak jajos versekkel:
Én ily kedvetlen embereknek
Nem lézsek egyike,
Legyen jutalma bár ezeknek
A kedves Estike.*

Így szólt költészete természetéről.

Bemehettünk a kollégiumba, a köves udvaron végig, föl az ódon lépcsőkön. Erre ment fel ő is; itt fordult be a „kollégium könyvesházába”, azaz a nevezetes nagykönyvtárba, ahol majd mindig megtalálta a keresett könyveket. E vastag falak és bolthajtások alatt él Debrecen költője, itt gondolják emlékét, itt őrzik kéziratait, s hasonlítják össze verseinek új kiadását az első kiadással. Itt találhatóak a könyvek, amelyekből tanult, s kiváló tanárainak, köztük Kovács Józsefnek, a poézis professzorának, írásművei. Tudását a kollégium alapozta meg. Csokonai egyik legműveltebb költőnk lett, olyan ember, aki első kézből veszi tudását, a soknyelvű eredeti művekből. Tájékozottsága meglepő és tökéletes. Mindent ismert s mindenkit. Műveihez írt „előbeszédei” árulják el kiváló jártasságát a költészetben, az esztétikában, de foglalkozott természet-tudománnyal, otthonos volt a fizikában, történelemben, politikában, filozófiában.

Nyílt tekintete, hatalmas szemgolyói szomjasan szívták a látnivalót. A racionalista század fia volt, világtágító értelem és világtágító szív. Szabad szellemét nem tudta megkötni sem a szegénysége, sem a sár és kátyú, amelyben szüntelen elakadt vékony lába. Lerázta a sarat, továbblépdel. Kortársai hozzá képest száraz bölcselők, Csokonai „gyulladt tűzzel, hévvel” szólal meg. S bár tudja, miféle reformokra gondol Európa, s jómaga is híve e változtatásoknak – a víg kedélyt követi a versben, a „gondtörést”, a szerelem feloldó érzelmeit:

*A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt:
Té vagy orvos a sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!*

*Szemeid szép ragyogása
Lobogó hajnali tűz:
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.*

*Teljesítsd angyali szókkal
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrosia csókkal
Fizetek csókjaidért.*

Negyvenkét évvel temetése után Petőfi „hamuszín lebegő alkonyati ködben” állt meg Debrecen temetője előtt Csokonai vasgúla síremlékénél, mély részvéttel. De amikor megírta Csokonait, a víg, tréfás ifjút örökítette meg, a „csapot-papot” feledő bohém diákot, aki elmerült a násznépben étel és bor mellett, zenezónál, várhatta hordólyukra támasztott tenyerével a pap. Ilyen és ehhez hasonló történetek járták róla országszerte. Nem tragédiáját emlegették, hogy félbe törött egy lángeszű költői pálya, hanem a mosolyát, „víg lélekkel rezgő lantját”. A vidám ifjút idézték, aki diaktársaival tánra perdült a Nagyerdőn, énekelt, szavalt és pipázott velük. Az ország ma is erre a derűs arcra emlékezik; Csokonai, a nemzeti mulattató.

Pedig összetett lélek volt, költői magatartása racionálisabb a rokokó költőinél, sok tekintetben különb is, mint azok. „A megcsalt népek bilincset csörgetnek” – írja az *Igazság diadalma* című költeményében. Érezte már az „elajduló világot” s „Európára roskadt oszlopai reszketését”. Polgár akart lenni, feudalizmust legyűró igazságosztással:

*Hol valál, óh örök igazság? hol valál?
Talán csak az égben laksz már, csak az égben,
S minket, halandókat, itt hagysz a kétségben?
Óh, ha csak felséges szavad nem ijeszti,
Egymást a balgatag halandó elveszti.
Ne hagyj, szent Igazság, dördülj le az égből,
S az emberiséget vedd ki az inségből.*

De polgári létformájához hiányzott a pénzt és rangot kölcsönző állás. Egyéni boldogsága, a komáromi Vajda Juliannával kötendő házassága állás hiánya miatt foszlott széjjel. Mikor Csurgón kis időre helyettesíthette a gimnázium egyik tanárát, gyermeteg büszkeséggel írta nevét „Prof. Csokonainak”.

Legszívesebben csak író kívánt lenni polgári foglalkozására nézve, de írói jövedelemből akkoriban nem élhetett meg ember Magyarországon. Így lett Csokonaiból vándor, a megélhetés lehetőségének keresője.

Balassinak még telt egy-egy jó paripára, a debreceni költő leginkább gyalogolva járta az országot. De hiába forgott jobbra-balra mecénások, pártfogók után. Nem akadt aranypörgető úr az ő számára, „mélyen horkoltak” – miként följegyezte. Joggal írhatta satirikus játékában, hogy „az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon”. Pozsonyba, az országgyűlésre ugyan nem kutyagolt fel hiába, mert megtörtént a csoda, kinyomtathatta verskötetét, de a nagyobbik csoda, hogy el is adhassa, már csak vonatottan valósult meg. Végigballagott hát a hazán, árulgatta rigmusait:

*Könyvhöz, dáma s gavallér!
Elég volt a sok ördögnek,
Kik belöletek köhögnek.
Itt van, itt a szent pallér:
Könyvhöz, dáma s gavallér!*

Ez volt a „szent étel”, amit följánlott a farsangolóknak a böjt idejére, a szellem ereje, az irodalom. A hosszú hajú, nagy orrú, száraz, cseresep ajkú, sápadt és bajsza alá is mosolyt rejtő professzor úr igazi támogatókra csak író társaiban talált, akik érezték a lángész szárnyait. A gyalogjáró vagy ekhós szekerek ingyenes utasa így ismerte meg hazáját. Pontos, mégis költői erejű leírásai igazi tájérezkeltetések, Petőfi előtt:

*A lankadt arató ledül izzadt fövel,
Hogy majd dolgát kezdje megújult erővel.
Az utazó, ki már csak alig lehellett,
Oltja szomját a hűs forrás vize mellett,
A barmok terebély bikfák alá mennek,
A hives árnyékban kérődzve pihennek.
A madárkák csüngnek a setét lombokról;
Leszáradt a nóta eltikkadt torkokról.
Csupán csak a munkás méhecskék zszibongnak,
Széjjel az illatos rétek között dongnak.
Csupán csak az apró bokrocskák tövében
Zeng a zörgő prücsök a nap ellenében.
A rezzent gyikocska a gaz között csereg,
Megáll, liheg, száraz torokkal sziszereg...*

A derű széles napfényét neki köszönhetjük líránkban. Képi fordulatokkal bővelkedő, élő valóságot vetített olvasóinak. A nép ősi versíró ösztönével, faragó, vájó, díszítő fogásaival építette mondanivalóját. Érzelmei kecses szókkal, tökéletes ritmussal bővölték el barátait. Hovatovább pedig barátjává vált mindenki. Lillát, szerelmét, boldog áradással mutatta meg minden hívének. A Lilla-versekben a „boldog Vitéz” élményeit kapjuk:

*Itt a liget. Zöld rejtekébe,
Lillám, a végre hívtalak,
Hogy e cserfák setét enyhébe
Velek szemközt állítsalak.*

Szembeállította Lillát nemcsak a debreceni cserfákkal, hanem mindennel, amit látott. A hűtlenné vált Lilla, a komáromi kereskedő lánya, szabaduló és szabadító érzelmek jelképévé vált. Hamarosan megzenésítették ezeket a verseket. A muzsika fény szárnyain fölszálltak a Lilla-dalok. Majálisokon, diáktanyákon, koncerteken zengtek, s Csokonai Vitéz Mihály őszinte érzésétől, a „rózsa bíborától”, megifjodott egész Magyarország.

FINTA ÉVA

Modernség és Emlékezet

GONDOLATOK NÉMETH PÉTER MIKOLA
MYSTERIUM CARNALE C. KÖTETETE KAPCSÁN

Ha a kortárs művészetet definiálni szeretném, mit hagynék benne a klasszikus értelmezésből, és mit emelnék ki belőle? Amit semmiképpen nem hanyagolhatnék, az a szakmai hozzáértés és hitelesség. Mindkettőért tehet az alkotó, rajta múlik. Ami e kettőt a művészet rangjára emelheti, az túlmutat teremtőjén, mondhatni, isteni áldás. A kifejezés ereje, a műben „rekedt” energia az, ami átsüt a közlésen. E három összetevő megléte esetén már csak ízlés és szimpátia szintjén tárgyalhatunk műről és alkotójáról.

Finta Éva

Kihagynám azt az eszme-futtatást, hogy mettől meddig és milyen esetben beszélhetünk kortárs művészetről. Hogy a tegnapi már nem mai, és így tovább. A néven nevezett fogalmiságában értelmezi önmagát. A modernséget és a kísérletező elme játékait sem emelném ki ebből a komplex fogalomkörből, hiszen a különbözőség az egyediség feltétele, minthogy a művészet eddig meg nem nevezett feltétele is az egyediség maga. Az egyformát a gépsorok gyártják – hibátlan eltérésmentesen.

Belép tehát a szubjektív elem, a szerző szubjektumát követően a befogadó szubjektuma is. A rögtönítélő véleményformálásnak ezért egyre kevesebb a „szavahihetősége”, nyomban lecsaphatunk valamilyen rögzült ideológiára, panel-előzményre, az elfogultságok labirintusából valamilyik beragadt elemre. A művészet épp ezért kell, hogy nyitott maradjon, és a róla nyilatkozó szakmaiságnak is ehhez kell igazodnia.

Nem rajongok a performerekért (nem a színészek teljesítményére gondolok), a műfajban a múltó pillanatot látom akkor is, ha valamilyen formában rögzített. Az elejtett tojás mindaddig megtartja egységét és a folyamat visszavonhatóságának érzetét, amíg nem landol a padlón, sárgája össze nem vegyül a fehérjével, s a csipkézetre zúzódo héjból ki nem folyik. Félúton rögzített folyamatot látok tehát a performanszban, amit valaki hibernál az események egy időtörredékében. Lehet-e ez a tevékenységet, formát beemelni a művészetbe? Már hogyan lehetne, mondja bennem egy határozott hang, hiszen a művészet valamennyi ága ilyen lehetőségforrás volt egykoron. A fénykép és a mozgókép új ajtókat nyitott, és Picasso óta a

fázisok kimerevítése és egymásba applikálása, csúsztatása bekerült nem csak a képzőművészetbe, hanem az írott szövegekbe is.

Németh Péter Mikola igen szépen formált, keményfedelű, védőborítóval ellátott kétnyelvű kötetét tartom a kezemben. Címe: *Mysterium Carnale*. A kötet eredetileg 2006-ban jelent meg a Napkút Kiadónál, csak most a benne foglalt szövegeket Aleksander Nawrocki és Konrad Sutarski fordításában is olvashatjuk a 2021-es kiadásban. A mű elsődlegesen könyv, verses jellege ilyen értelemben csak főhangsúlyt kapott. A fotók, applikációk, montázsok visszatérően idézik fel bennünk a szerző arcának vonásait, annak részleteit, módosulatait egyfajta krisztusi képzettársításban. A címadó verset a szerző maga így fordította anyanyelvére: *Testté vált hittitok*. Mindenképpen a test, a hús misztériumáról tudósít Németh Péter Mikola versben,

képi anyagban, képversekben egyaránt. Nevezett költeményhez Tűz Tamástól is beemel egy többsoros idézetet, és kottát is mellékel a szöveghez. Az indító ciklus és vers címe: *Passió*. A változatos betűtípusok, méretek, vastagságok kifejezetten látványkönyvet eredményeznek. A szöveg hűen szolgálja ezt a törekvését a szerzőnek. Írásai többnyire rövidiek és titokzatosak, de nem megfeghetetlenek. A test misztériumában állandóan érzékeljük a lélek jelenlétét, és a test maga mind a kötet kezdetén, mind a záró, a megjelenítést lekerekítő szövegekben (*A diófa hajlékában*, *Ars poetica*. Hommage à Pilinszky) a kisdedet, a gyermek Jézust vetíti elénk. A „hús szentsége” tehát a gyermek, a megszületett, magának az életnek a misztériuma, mitológiája. Ez a misztérium magával rántja fájdalmas képiségével az olvasót az elmúlásba. A diófán üldögélő fiúcska egykori valósága a szerző valósága. Az amúgy bőbeszédűnek nem nevezhető szerző ebben a prózai írásában hagy számunkra titkokat is, melyek megválaszolása kétségeket ébreszt. Az a csecsemő egykor a diófa alatt épp úgy lehet a hajdani kis Mikola, mint minden csecsemő. A gyermek Jézus képét emlékeire vetítő író ezzel belép a szimbólumok világába, ezáltal a kérdés megválaszolása lényegtelen. Általános érvényűvé avatja saját születését és gyermeki lényét egyaránt, de legnagyobb meghökkenésünkre rá kell jönnünk, hogy Pilinszky János szövegével (*Szög és olaj* című könyve) „játszik”, annak részleteit oldja saját szövegével oly módon, hogy törésmentesen szervesülnek a részletek. A képi megje-

lenítés Pilinszky univerzális látomásából fakad, erre építi rá Németh Péter Mikola a maga válaszait, mintegy öngazolásképpen:

„S ebben az átváltozásban finomodhat mibennünk a természeti, a Diófa is szellemivé, s múlhatja fölül önmagát az alkotásban: a zenében, a lírában, a fotográfiában és mindmennyi más kifejezési formában. De ennek az átváltozásnak ára van. Fájdalma és minden terhe az alkotó elméé.”

Az egész kötet meglehetősen patetikus és borúlátó. A szerző bibliai látomásait előző korok nagy szellemeihez és azok alkotásaihoz kapcsolja. Leonardo Keresztelő Szent János című festményéhez írt háromsorosa a világhírű alkotáson túl rejtett utalást tesz a festmény körüli értetlenségre, melynek következtében a művész az ábrázolt szent ujjai közé egy törékeny, finom vonalú nádkeresztet illeszt.

*Szent Jánosod ujján az a sejtés,
Mesterem? – Ó, jaj!
Van itt valami: – azóta ismeretlen.
(Leonardo)*

Nos, ha az a valami esetleg időközben magyarázatot is nyert (a vers 1981-es keltezésű), az a szövegből nem derül ki. Mindez nem mond ellent sem a világhírű reneszánsz művész, sem az egyik leghíresebb alkotása körüli vitáknak.

Németh Péter Mikola jelen könyvét Pilinszky János születésének századik és halálának negyvenedik évfordulójához köti. Ez ajánlásként szerepel a cím, alcím és a szerzőségek felsorolása után. A reprezentatív, többnyire fekete – fehér képekkel illusztrált könyv fényképanyagát ugyanis Németh Zoltán Pál készítette, és Csorba Simon árajzolásai alakították többségüket grafikához hasonlatossá. A grafikai illetve fotó-elem mind mennyiségében, mind nívójában vetekszik az írott anyaggal. A versek datálásából az is megmutatkozik, a szerzőre igen régóta nagy hatást gyakorolt Pilinszky János költészete és személyiségének titokzatos volta. [helyzetjelentés] című versében (a költemény 1981-ben keletkezett Farkasréten, a címet a szerző zárjelezte), erről vall, mintegy episztola-szerűen:

*Kedves Mester!
Harmadnap múltán
engedelmére jelentem
hogy lenn és fenn
hogy fent és lent
hogy ők ott ketten
N é m e t h é s P i l i n s z k y
Budapesten
az Útnak két oldalán*

*egymással szemben
egymásra szegezetten
egymást átvérző
játékos örületben*

• • •

Ők ott ketten
*– per omnia
saecula
saeculorum
– in aeternum
Ámen!*

Ez a különös találkozás, „egymásra-látás” minden bizonnyal Pilinszky temetésén történt. Erről az évszám és a helyszín megnevezése is bizonyítékul szolgál. Hogy mi vezette őt a farkasréti temetőben egymás közelében nyugvó Németh Lászlóhoz és Pilinszky Jánoshoz? Bizonyára az a titokzatosság, ami a nagy elődök gondolatvilágait és alkotásait átjárta, s ami a születés és az elmúlás két végpontja mellett az összekötő vékony fonalon egyensúlyozta alkotóját.

Németh Péter Mikola,
a kötet szerzője

POMPOR ZOLTÁN

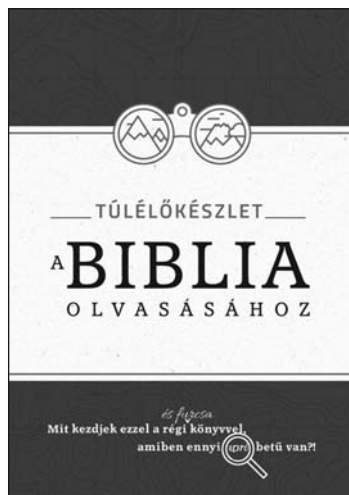
Kirándulás a Biblia világában

TÚLÉLŐKÉSZLET A BIBLIA OLVASÁSÁHOZ,
KÁLVIN KIADÓ, 2022.

Nem könnyű olvasmány egy kétezer éves könyv, különösen akkor, ha az további könyvekből áll – valójában egy két évezredes könyvtáron kell átrágnia magát annak, aki a Biblia olvasásába belekezd. Ez a vállalkozás még egy gyakorlott olvasó felnőttnek is komoly teljesítmény, nemhogy a digitális bennszülötteknek, akik a szövegekben az átjárókat, hipervivatkozásokat keresik, és akik többre tartják a mozgóképet, mint a szóképeket.

Hiába a gyermekbibliák sokasága, a konfirmációra készülő fiatalok egy része a bibliai történetekről nem, vagy csak nagyon keveset hallott. Egyre több olyan, a digitális kor gyermekeinek olvasási sajátosságait figyelembe vevő eszközzel találkozunk, amelyek Isten igéjéhez szeretnék vonzani a fiatalokat: online applikációk, interaktív, fiatalos kinézetű Bibliák, rajzolt bibliai történetek igyekeznek oldani az időbeli távolságot – és a rettegést a szövegtől. Ebbe a sorba illeszkedik a Kálvin Kiadó és a Magyar Bibliatársulat közös kiadványa, a Túlélőkészlet a Biblia olvasásához című, rövid, képes, fiatalos könyve.

Egy jó túlélőkészlet segít életben maradni, megnyugtató a jelenléte, hasznos és szakszerű – ezek mind jellemzők erre az útmutatóra is. Ne aggódj, ha nem érted; első pillantásra nagy falatnak tűnhet, de nem kell az egészet egy szuszra elolvasni; ne legyél túl szigorú magadhoz – ilyen és ehhez hasonló fordulatokkal öntenek lelket a fiatalokba a könyv szerzői, akiket az új-zélandi bibliatársulat kért fel a munkára. Számos meglepő javaslatuk van, ezekkel az a céljuk, hogy kizökkentsék az olvasót, és lerombolják a Bibliához kapcsolódó téves mítoszokat. A Túlélőkészlet a Biblia olvasásához elején például azt javasolják, hogy ne az első oldaltól kezdjék a fiatalok az olvasást, mert akkor már Mózes 2. könyvé-nél fel fogják adni. Az sem evidens mindenki számára, hogy a Bibliát nem úgy olvassuk, ahogy egy regényt – a bibliaolvasás interaktív folyamat, beszélgetés Istennel, ezért sokféle stratégia közül választhatjuk ki a hozzánk illeszkedő bibliaolvasási módot.

• SZERKESZTŐSÉGI ÜZENETEK •

POSTALÁDÁNKBÓL

Az elmúlt napokban emlékeztünk a Trianoni Szerződés aláírásának 103. évfordulójára, mely az alábbi olvasói levelet különösen aktuálissá teszi, hiszen az ebben foglalt gondolatok alkalmasak lehetnek arra, hogy a múltra emlékezés mellett a közös jövő alakításának alapjául is szolgáljanak.

Eljöhethetne a megbékélés ideje

Már évek óta figyelemmel kísérem az egyik internetes televíziós csatorna reggeli műsorában a szerkesztő–műsorvezető és Platthy Iván nyugalmazott egyháziügyi címzetes államtitkár aktuális és érdekes témákról szóló párbeszédét. Gyakran szó esik az állam és az egyházak közötti kapcsolatokról az egyházak társadalmi szerepvállalásáról, a szektorsemleges finanszírozás megteremtéséről, az egyházak politikai függésének felszámolásáról, a közoktatásban tapasztalt feszültségek feloldásáról, az egyházak közfeladat ellátására vonatkozó jogszabályok kialakításában való részvételükről, stb.

Különösen érdekes voltak Ferenc Pápa három napos magyarországi apostoli látogatásával kapcsolatos beszélgetések, melyek a látogatásra történt meghívásról, ennek programjairól, majd a Szentatya fogadtatásáról, az egyes helyszíneken elmondott beszédeinek tanulságos üzeneteiről szóltak. Különösen a Köztársasági Elnök Asszony által a Pápa megérkezésekor a Sándor Palota előtt elmondott köszöntőjének azon gondolata fogott meg, melyben kiemelte látogatásának időszerűségét, mivel most van a legnagyobb szükségünk a megbékélést is elősegítő lelki–szellemi megújulásra.

A fent említett TV-műsorban hetek óta erről folyt a párbeszéd. Véleményük szerint eljött az ideje, hogy a szomszéd államokkal kezdeményezni kellene egy nemzetek közötti megbékélési dokumentum közös kidolgozását és erről egy államelnöki szintű megegyezést. A június 4-i napra hirdetett, korábban gyásznappá nyilvánított nap helyett a Nemzeti Összetartozás Napja lépett. Eljött az ideje, hogy e nap az érintett nemzetek és nemzetiségek közötti megbékélés napjává legyen. A Magyarországon és a 7 környező országban élő nemzetiségek kettős identitását is nagyban elősegítené, ha a hazai 13 nemzetiségi önkormányzat képviselői a törvények alkotásában is részt vehetnének. Ezt az egyházak, nemzetiségi önkormányzatok, valamint egyéb civil és érdekképviseleti szervezetek számára a két kamarás országgyűlés létrehozásával lehetne megoldani. Egy kölcsönös megbékélési dokumentum sokat jelentene, nemcsak a nemzetiségek közötti kapcsolatokban, hanem az egyes országokban teljes szabadságban élők megmaradásában, különösen a következő nemzedékek érdekében.

Platthy Iván államtitkár úr a beszélgetés során jelezte, hogy a megbékéléssel kapcsolatos javaslatait a Köztársasági Elnöknek írásban megküldte, és választ reméli.

A TV-csatorna szerkesztő–műsorvezetője egy frappáns javaslattal állt elő, ha az elnök felkarolja a megbékéléssel kapcsolatos javaslatot. Az érintett 8 ország elnökei közül Szlovákia, Szlovénia, Horvátország és Magyarország elnöke nő, s első női elnökként kaptak bizalmat szolgálatukhoz. Úgy gondolta, hogy a folyamat indításaként Magyarország köztársasági elnöke a másik három női elnökkal kezdhethetné a megbékéléssel kapcsolatos javaslat megvitatását.

(xy)

A Miskolci Keresztény Szemle 72. számának *irodalmi rovatában* Németh Péter Mikola, Füzi Klement és Petrőczy Éva verseit olvashatjuk.

Az *Évfordulók, ünnepek, események* rovatban a közelmúltban történt pápalátogatás miskolci vonatkozásáról adunk hírt, mivel az ifjúsági találkozón Levcsenkó Tódor jezsuita gimnáziumi diák üdvözlő szavait közöljük. Hírt adunk az ez év szeptemberében megrendezendő ARS SACRA fesztivál tervezett miskolci eseményeiről. Az előzetes programban még változások lehetségesek, így ez csak a potenciális látogatók figyelmének felkeltésére szolgál. Szabó Dániel volt református egyházkerületi főgondnok a közelmúltban részesült a Szenci-díjban, lapunkban prof. Fekete Károly püspök laudációját közöljük. Sály Pál professzor – aki folyóiratunkban indulásától fogva publikál – rangos elismerésben részesül. A Stephanus-díj átvételét követően folytatott beszélgetést munkásságáról a Magyar Kurír, melyet rovatunkban talánhatnak olvasóink. P. Nemeshegyi Péter SJ Mozart zenéjéről szóló írást a szerző születésének centenáriumára miatt közöljük. Az *Egyház és történelem* rovat élén a miskolci 10-es honvéd gyalogezred történetéhez kapcsolódó kiállítás anyagából készült válogatás áll. Flach Antal csembaloművész-zenetörténetész miskolci zenei élethez kapcsolódó kutatásainak eredményeképp feldolgozta az első világháborús harcokban részt vett művészek munkásságát, s ehhez kapcsolódóan színvonalas kiállítás megnyitóra és előadástre került sor a Zenepalotában és a Városháza dísztermében. Sárkányné Horváth Erzsébet volt miskolci evangélikus lelkész visszaemlékezései értékes adalékot adnak az egyházüldözés éveinek feldolgozásához. Fekete Balázs írása a közelmúltban Zalaegerszegen megnyitott Mindszentyneum megnyitásához kapcsolódóan mutatja be a hercegprímás életét és munkásságát. Az *Egyház és társadalom* rovatban Kaptay György akadémikus, MAB elnök az előző számunkban a MAB tudományos illemkódexéhez kapcsolódó vitához szolt hozzá. A rovatban több írást olvashatunk a miskolci református iskolákban folytatott oktatói-nevelői illetve hitoktatói tevékenységről. Terveink szerint a többi felekezet hasonló erőfeszítéseiről is szívesen tudósítunk majd. Az *Egyház és kultúra* rovatban Illés György írása az ez évben esedékes Csokonai-évfordulóhoz kapcsolódik, csakúgy mint a lap irodalmi rovatában található vers is, Petrőczy Éva tollából. A *Könyvismertetés* rovatban Finta Éva írása található recenziója a diósgyőri születésű, de választott hazájában Vámosmikolán élő Németh Péter Mikola kötetéről. A kötet EFFETA című versét e számunk beköszöntő írásaként olvashatják.

Lapszámunk nyomtatott változatához továbbra is hozzájuthatnak a történelmi egyházak miskolci egyházközégein keresztül, az elektronikus változat letölthető az alábbi linkről, és szabadon terjeszthető: <http://keresztenszemle.hu/archivum/>.

Folyóiratunk előző számában megjelent dr. Loboczky János írása Karácsony Sándor nevelésfilozófiájáról, azonban elmaradt annak közlése, hogy az írás első közlése az alábbi kötetben történt: Schaffhauser Franz - Schwendtner Tibor (szerk.): A magyar neveléstudomány és a filozófia. L'Harmattan, Budapest, 2020. 135-144. o. A Szerző és a Kiadó elnézését ezúton kérjük a figyelmetlenségért.

Folyóiratunk megjelenését anyagilag is támogatták:

Bacsa Tiborné, Berta Eleonóra, dr. Békefy Lajos, Bódig László és felesége, dr. Czibere Tibor és felesége, dr. Dobai József, dr. Elekné dr. Vörös Zsuzsa, dr. Gyulai Gergely, Halmai István, dr. Hevesi Attila, Holndonner Ferenc, dr. Kapros Tibor Endre és felesége, dr. Majorosné dr. Hortai Rita, Máger Ágnes, Német István József, dr. Papp Gyula, dr. Nyári Edit, Pfliegler Péter, Orosz István, Solymosi Róbert, dr. Szegő Szilvia Mária, dr. Várhelyi Krisztina, dr. Várhelyi Tamás.

Hálásan köszönjük a támogatást mindenkinek, aki önzetlen tevékenységgel szolgálta a lap tartalmának alakítását, megjelenését, terjesztését és előállítását!

E számunk szerzői

Adamcsik Dávid Miskolci Léway József Református Gimnázium, teológus,
vallás tanár, programtervező informatikus

Prof. Fabiny Tibor Károly Gáspár Református Egyetem

Fekete Balázs tanár, Kossuth Lajos Evangélikus Általános iskola, Gimnázium
és Pedagógiai Szakközépiskola, Miskolc

Prof. Fekete Károly Tiszántúli Református Egyházkerület, püspök

Finta Éva író, költő

Flach Antal Miskolci Bartók Béla Zene- és Táncművészeti Szakgimnázium,
csembalóművész tanár

Fülöp Mónika Budapest Fásori Evangélikus Egyházközség, evangélikus lelkész,
hittanár és nevelőtanár

Füzi Klement költő

Dr. Illés György PhD író–irodalomtörténész

Prof. Kaptay György akadémikus, Miskolci Akadémiai Bizottság, elnök

Levcsenkó Tódor Miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, diák

P. Nemeshegyi Péter SJ (1923–2020) jezsuita szerzetes

Németh Péter Mikola költő, író, filozófus

Papp Enikő tanár, Szalay Sámuel Református Két Tanítási Nyelvű Általános
Iskola és Óvoda

Dr. Petrőczy Éva PhD, József Attila-díjas költő, irodalomtörténész

Dr. Pompor Zoltán PhD Károlyi Gáspár Református Egyetem, főiskolai adjunktus

Sárkányiné Horváth Erzsébet nyugalmazott evangélikus lelkész

Prof. Takács József (1911–1982) Budapesti Hittudományi Akadémia, tanszékvezető

Vámossy Erzsébet újságíró, Magyar Kurír

A szerkesztőbizottság:
Alakszainé dr. Oláh Annamária,
Gróf Lajos, Papp András, Hangóné Birtha Melinda,
Sasvári István, Sebestyén Eszter (olvasószerkesztő), Szelenge Judit,
dr. Várhelyi Krisztina, dr. Zsugyel János (főszerkesztő)

Lapalapító: *Gróf Lajos*
Tipográfia, nyomdai előkészítés: *Keglovics János*

ISSN 2676-8127

Kiadja: *az Éltető Lélek Alapítvány*

Támogatók:
MTA Miskolci Területi Bizottság

**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapítvány Zrt.

**Eszmék és Értékek
Alapítvány**

Felelős kiadó: *Holndonner Ferenc,*
Alakszainé dr. Oláh Annamária

Olvasóink a folyóirat megjelentetését
az Éltető Lélek Alapítvány CIB Banknál vezetett
10700086-68936099-51100005 számú számlájára
történő átutalással támogathatják.

HOZZÁJÁRULÁSUKAT KÖSZÖNJÜK!